

Strategia
Rozwiązywania Problemów
Społecznych
Gminy Tułowice
na lata 2018-2028

Tułowice – 2018

Spis treści

Spis treści	2
1. Wstęp.....	4
2. Metodologia opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028	6
3. Diagnoza sytuacji społecznej i ekonomicznej Gminy Tułowice	9
3.1. Położenie geograficzne Gminy Tułowice	9
3.2. Sytuacja demograficzna Gminy Tułowice	12
3.3. Sytuacja ekonomiczna mieszkańców Gminy Tułowice i rynek pracy	26
3.4. Sytuacja mieszkaniowa	34
3.5. Ochrona zdrowia mieszkańców Gminy Tułowice.....	38
3.6. Szkolnictwo i edukacja mieszkańców Gminy Tułowice	39
3.7. Problemy społeczne na obszarze Gminy Tułowice	40
3.7.1. Trudności ekonomiczne i ubóstwo	40
3.7.2. Bezrobocie.....	44
3.7.3. Niepełnosprawność	46
3.7.4. Problemy zdrowotne.....	47
3.7.5. Uzależnienia	48
3.7.6. Przemoc w rodzinie	50
3.7.7. Problemy mieszkańców wchodzących w wiek senioralny	51
3.7.8. Problemy rodzin wychowujących dzieci.....	53
3.7.9. Klasyfikacja problemów społecznych pod względem ich nasilenia.....	56
3.8. Infrastruktura i zasoby Gminy Tułowice istotne dla rozwiązywania problemów społecznych	62
3.9. Analiza SWOT w zakresie rozwiązywania problemów społecznych	64
4. Założenia strategiczne	65
4.1. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028	66
4.2. Kierunki i zakres działań niezbędnych do osiągnięcia celów strategicznych	66
5. Misja i cele Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028.....	70
5.1. Cel główny Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028.....	71
5.2. Cele szczegółowe Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028.....	71
5.3. Wskaźniki realizacji celów strategicznych.....	72
5.4. Monitoring realizacji celów i działań strategicznych	74
6. Opis sposobu realizacji strategii oraz działań niezbędnych do osiągnięcia celów strategicznych..	75
7. Ramy finansowe strategii oraz źródła finansowania wydatków niezbędnych do osiągnięcia celów strategicznych.....	76

8. Informacja i promocja wdrażania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028	77
9. Zasady aktualizacji i wprowadzania zmian w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028.....	77

1. Wstęp

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018 – 2028 jest wieloletnim dokumentem planistycznym stanowiącym komplementarne uzupełnienie „Strategii Rozwoju Gminy Tułowice na lata 2014-2020” przyjętej uchwałą Nr XL/256/14 Rady Gminy Tułowice z dnia 4 września 2014 r. w sprawie uchwalenia Strategii Rozwoju Gminy Tułowice na lata 2014-2020.

Wspomniana na wstępie Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018 – 2028 uzupełnia diagnozę społeczną przeprowadzoną na obszarze Gminy Tułowice, szczegółowo definiuje odczuwane problemy społeczne oraz konkretyzuje kierunki rozwoju określone w „Strategii Rozwoju Gminy Tułowice na lata 2014-2020” a zwłaszcza „Wspieranie rozwoju kapitału ludzkiego i instytucji sfery społecznej”.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018 – 2028 wpisuje się w cele określone w Strategii Rozwoju Gminy Tułowice, głównie w cel strategiczny nr II. Polepszenie jakości służby zdrowia i opieki społecznej oraz cel strategiczny nr III. Dogodne warunki życia mieszkańców poprawa bezpieczeństwa publicznego. Działania planowane w ramach wdrażania Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018 – 2028 stanowiąc będą jednocześnie proces realizacji celów operacyjnych określonych w Strategii Rozwoju Gminy Tułowice, w tym; celu nr:

- II.1. Podjęcie działań wspierających opiekę zdrowotną i społeczną.
- III.1. Stworzenie warunków przyjaznych do zamieszkiwania z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej.
- III.2. Poprawa bezpieczeństwa publicznego.
- IV.1. Wzrost dostępności i jakości świadczenia usług publicznych.
- IV.2. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego.
- I.2. Wspieranie aktywizacji zawodowej mieszkańców.

W treści Strategii Rozwoju Gminy Tułowice na lata 2014-2020 - zgodnie z przyjętą metodologią - skupiono się głównie na tematyce rozwoju Gminy, nie podejmując tematyki rozwiązywania problemów społecznych. Dla zrównoważonego rozwoju oraz osiągnięcia zaplanowanych celów strategicznych niezbędne jest zachowanie równowagi pomiędzy rozwojem gospodarczym i społecznym Gminy, dlatego też identyfikowaniu problemów społecznych, ich wpływom na rozwój gospodarczy oraz procesom rozwiązywania problemów społecznych poświęcono niniejszy dokument.

Niniejsza Strategia stanowić będzie uzupełnienie Strategii Rozwoju Gminy Tułowice o problemy i kwestie społeczne ograniczające lub uniemożliwiające utrzymanie wysokiej jakości życia mieszkańców Gminy Tułowice. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych wpisując się w cele pożądane dla rozwoju Gminy sprawia, że zrównoważony rozwój będzie możliwy przy ograniczeniu występowania problemów społecznych lub całkowitej ich eliminacji. Strategia rozwiązywania problemów społecznych jest dokumentem niezbędnym do analizy obszarów występowania problemów społecznych, ustalenia poziomu ich natężenia, określeniem ich skutków, wskazania -czy? i -na ile?

problemy społeczne stanowią zagrożenie dla rozwoju Gminy Tułowice oraz zaplanowania sposobu ich rozwiązania bądź zminimalizowania ich skutków.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych będzie narzędziem wspomagającym proces tworzenia kompleksowego i spójnego systemu wspierania mieszkańców Gminy Tułowice w pokonywaniu różnorodnych trudności i rozwiązywaniu problemów z wykorzystaniem zasobów i środków własnych mieszkańców, zasobów i środków samorządu terytorialnego oraz źródeł finansowania zewnętrznego. Zakłada się, że wdrożenie Strategii przyniesie widoczną zmianę w poprawie sytuacji wspólnoty lokalnej.

Wprowadzenie zmiany społecznej wymaga aktywności nakierowanej na budowanie zintegrowanego systemu wsparcia społecznego, umożliwiającego włączenie społeczne osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem bądź wykluczonych oraz zapobieganie pojawianiu się nowych zagrożeń dla funkcjonowania i rozwoju społeczności lokalnej.

Działania samorządu na rzecz społeczności lokalnej zaplanowane w ramach wdrażania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 będą więc kontynuacją przyjętych kierunków lokalnej polityki rozwoju w powiązaniu z założeniami określonymi dla polityki społecznej i gospodarczej województwa opolskiego. Priorytetem działań strategicznych będzie utrzymanie wysokiego poziomu rozwoju gospodarczego oraz rozwiązywanie problemów społecznych w takim zakresie, aby nie ograniczały możliwości rozwojowych Gminy.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 odnosi się do problematyki przeciwdziałania marginalizacji i wykluczenia społecznego, wskazując jednocześnie nowe podejście do problemów społecznych oparte na działaniach profilaktycznych, które zapobiegają występowaniu niekorzystnych zjawisk społecznych i w większym stopniu niż działania interwencyjne sprzyjają poprawie jakości życia mieszkańców.

Realizacja Strategii obejmuje dziesięcioletni horyzont czasowy rozpoczynający się w 2018 roku, trwający do końca 2028 roku. Wskazanie takiego okresu jest uzasadnione ze względu na zachodzące zmiany społeczne oraz sytuację demograficzną. Jest to optymalny okres, na jaki można zaplanować realizację celów strategicznych oraz wprowadzić trwałe i zauważalne zmiany w życiu mieszkańców Gminy.

Podstawę prawną do opracowania i wdrożenia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 stanowi zapis zawarty w art. 17 ust.1. pkt.1 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U. tj. z 2017 r. poz. 1769)¹.

¹ Zgodnie z treścią powołanego przepisu, do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka.

2. Metodologia opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 jest dokumentem, który obejmuje wiele obszarów, kwestii i problemów nie ujętych w Strategii Rozwoju Gminy. Uzasadnieniem dla jej opracowania i wdrożenia jest konieczność zaplanowania zmian społecznych, które umożliwiłyby rozwój i zapewniły jak najlepszą jakość życia mieszkańcom. W treści dokumentu szczególne miejsce zajmują obszary i działania umożliwiające osobom i rodzinom przewyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Zarys metodologii opracowania strategii został określony w art.16b ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej. Zgodnie z treścią powołanego przepisu strategia zawiera:

- „1) diagnozę sytuacji społecznej;
- 2) prognozę zmian w zakresie objętym strategią;
- 3) określenie:
 - a) celów strategicznych projektowanych zmian,
 - b) kierunków niezbędnych działań,
 - c) sposobu realizacji strategii oraz jej ram finansowych,
 - d) wskaźników realizacji działań”².

Ponadto dokument strategii zawiera wskaźniki realizacji celów, wskazuje sposób ich monitorowania, określa zasady ewaluacji uzyskanych rezultatów, wskazuje sposób aktualizacji treści zawartych w opracowaniu oraz promocji działań podejmowanych na poziomie lokalnym.

Diagnoza sytuacji społecznej i ekonomicznej Gminy Tułowice jest dużym uszczegółowieniem diagnozy zawartej w Strategii Rozwoju Gminy. Dla potrzeb opracowania niniejszej Strategii diagnoza została przeprowadzona z zastosowaniem kilku metod. Wiodącą była metoda analizy danych statystycznych obrazujących poziom życia mieszkańców i rozwój Gminy Tułowice, dostępnych w Banku Danych Lokalnych GUS. Do analizy danych wybrano sześcioletni horyzont czasowy od 2011 do 2016 roku, z założeniem, iż pokaże on istotne zmiany w obszarze problemów społecznych.

Istotne źródło informacji o problemach stanowiła analiza dokumentów statystycznych udostępnionych przez lokalne instytucje, realizujące zadania w zakresie rozwiązywania problemów społecznych. Bardzo ważnym uzupełnieniem materiałów statystycznych były informacje zawarte w „Analizie zasobów pomocy społecznej Gminy Tułowice”, która jest sporządzana corocznie zgodnie z treścią art.16a przywoływanej już ustawy o pomocy społecznej, pokazując możliwości i zasoby gminy niezbędne do rozwiązywania problemów społecznych. W opracowaniu diagnozy wykorzystano także opinie przedstawicieli społeczności lokalnej uzyskane w trakcie konsultacji społecznych.

² Ustawa z dnia 12 marca 2005 roku o pomocy społecznej (Dz.U. tj. z 2017 r. poz. 1769).

Do identyfikowania problemów społecznych na obszarze Gminy Tułowice zastosowano między innymi wskaźnik kwalifikacji³ do świadczeń pomocy społecznej zakładając, że osoby i rodziny, które skorzystały z pomocy i wsparcia Ośrodka Pomocy Społecznej doświadczają rozmaitych trudności definiowanych w kategoriach problemu społecznego (np. ubóstwo, bezrobocie, przemoc itp.), stanowią więc obiektywnie wybraną próbę reprezentatywną spośród wszystkich mieszkańców Gminy, potwierdzającą występowanie określonego problemu społecznego.

Proces identyfikacji problemów uwzględniał też opinie przedstawicieli środowiska lokalnego, lokalnych liderów, osób znaczących i specjalistów zajmujących się rozwiązywaniem problemów społecznych wyrażonych podczas konsultacji społecznych.

Prognoza zmian społecznych oparta została na szczegółowej analizie sytuacji społecznej mieszkańców Gminy Tułowice oraz badaniu obszarów problemowych. Analizie poddano też możliwości rozwiązywania problemów społecznych z uwzględnieniem istniejącej infrastruktury i potencjału społecznego jakim dysponuje Gmina.

W dokumencie Strategii określono cel główny, cele szczegółowe i działania zmierzające do rozwiązania lub zminimalizowania skutków problemów społecznych, zidentyfikowanych na terenie Gminy. Cele strategiczne wyznaczono zgodnie z koncepcją SMART⁴, która zwiększa szansę na ich osiągnięcie. Zgodnie z tą koncepcją sformułowane cele są:

- ✓ **szczegółowe** – zawierają konkretny a jednocześnie prosty, jednoznaczny przekaz, a ich zrozumienie nie powinno stanowić kłopotu i pozostawiać miejsca na luźną interpretację,
- ✓ **mierzalne** tj. sformułowane tak, że można liczbowo wyrazić stopień ich realizacji lub przynajmniej umożliwić jednoznaczną "sprawdzalność" tej realizacji,
- ✓ **adekwatne** do możliwości wykonawców, a jednocześnie atrakcyjne dla społeczności pod względem rezultatów,
- ✓ **realne** tj. możliwe do osiągnięcia,
- ✓ **terminowe**, ich osiągnięcie wyznaczone jest konkretnym przedziałem czasowym.

Do oszacowania wskaźników realizacji celu wykorzystano regułę CREAM⁵, co oznacza, że wskaźniki określone dla danego celu i zadań niezbędnych do jego osiągnięcia są:

- ✓ **precyzyjne** – jasno zdefiniowane i bezsporne (C-clear),
- ✓ **odpowiadające przedmiotowi pomiaru** i jego oceny (R-relevant),
- ✓ mogą być mierzone w ramach racjonalnych kosztów (E-economic),
- ✓ **adekwatne** – dostarczające wystarczającej informacji na temat realizacji strategii i postępu w procesie jej wdrażania (A-adequate),
- ✓ **mierzalne** – łatwe do zmierzenia i podlegające niezależnej walidacji (M-monitorable).

³ Jako wskaźnik kwalifikacji uznano liczbę osób zakwalifikowanych do udzielenia pomocy po spełnieniu kryterium określonego w art.8 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. tj. z 2017 poz.1769).

⁴ **SMART** (z ang. *Simple, Measurable, Achievable, Relevant, Timely defined.*) – koncepcja formułowania celów w dziedzinie planowania, będąca zbiorem pięciu postulatów dotyczących cech, którymi powinien się charakteryzować poprawnie sformułowany cel

⁵ **CREAM** (z ang. *C-clear, R-relevant, E-economic, A-adequate, M-monitorable*) reguła stosowana w ramach wdrażania projektów, programów i przedsięwzięć mających na celu uzyskanie realnej zmiany społecznej z wykorzystaniem jak najmniejszych nakładów dla jak najlepszych rezultatów.

Kierunki zmian zostały zaplanowane z uwzględnieniem podstawowych zasad polityki społecznej, w tym zasady pomocniczości⁶, zasady szerokiego zasięgu skutków⁷ oraz zasady partycypacji społecznej⁸. Najwięcej uwagi poświęcono działaniom profilaktycznym i zaradczym, aby zapobiegać występowaniu sytuacji problemowych w funkcjonowaniu społeczeństwa.

System wdrażania działań strategicznych oparto na programach o charakterze obligatoryjnym i fakultatywnym, odnoszących się do rozwiązywania poszczególnych problemów zdiagnozowanych na obszarze Gminy Tułowice. W procesie wdrażania strategii przewidziano także zastosowanie różnorodnych projektów, w tym projektów socjalnych oraz innych narzędzi wsparcia i aktywizacji adresowanych do różnych beneficjentów (odbiorców działań). Proponowany system wdrażania strategii może być modyfikowany zgodnie z określonymi w strategii zasadami, jeśli wystąpią uzasadnione potrzeby, a samorząd Gminy Tułowice podejmie stosowne uchwały.

W procesie monitorowania i oceny postępów w realizacji strategii uwzględniono obowiązek prowadzenia statystyki publicznej oraz informowanie przedstawicieli samorządu i społeczności lokalnej o efektach i rezultatach uzyskiwanych w trakcie wdrażania strategii w formie raportów, składanych Radzie Gminy co trzy lata w okresie wdrażania strategii oraz publikowanych w formach zwyczajowo przyjętych przez samorząd.

Dokument Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 podlega uchwaleniu w trybie określonym przepisami o samorządzie gminy, po uprzednim przeprowadzeniu konsultacji społecznych, zgodnie z przyjętymi w Gminie Tułowice procedurami.

Treść strategii uwzględnia kontekst europejskiej polityki społecznej, a także politykę państwa, w tym cele zawarte w Strategii Rozwoju Kraju 2007- 2020 przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r.

Założenia i cele Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2025 wpisują się także w treść Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. przyjętej Uchwałą Nr XXV/325/2012 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 grudnia 2012 r.

⁶ **Zasada pomocniczości** (inaczej **zasada subsydiarności**) - jedna z najważniejszych zasad polityki społecznej, która sprowadza się do poglądu, że obowiązkiem społeczności jest wspomaganie jej części składowych w naturalnym rozwoju. Istotnym założeniem jest zakres tej pomocy: społeczność nie może ingerować w sprawy, z którymi poszczególne jednostki są w stanie poradzić sobie same, lecz jedynie tam, gdzie pomoc jest niezbędna.

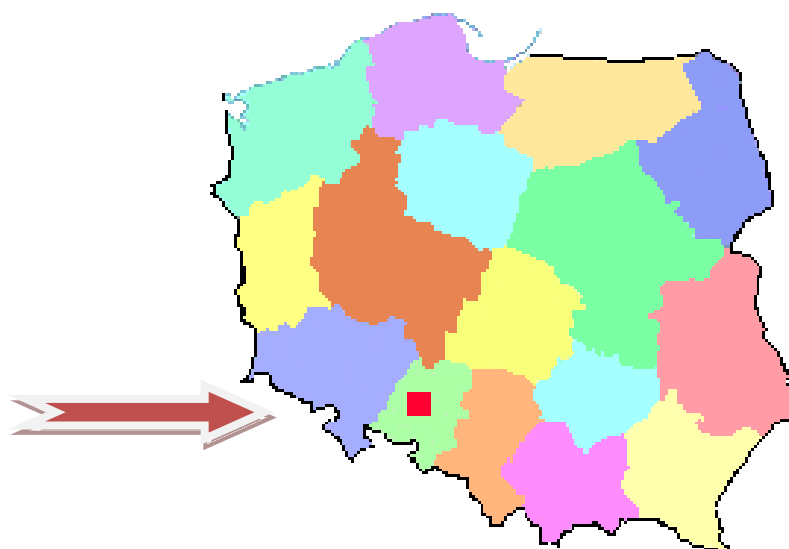
⁷ **Zasada szerokiego zasięgu skutków** jako jedna z wielu identyfikowanych w obszarze polityki społecznej zasad nakazuje podejmowanie działań, których pozytywne rezultaty (skutki) będą odczuwalne przez jak największą liczbę odbiorców usług społecznych, bliska zasadzie powszechności.

⁸ **Partycypacja** (z łaciny *particeps* - biorący udział, z ang. *participation* – uczestniczenie) – uczestnictwo, udział jednostek w większej grupie, formacji, projekcie czy instytucji.

3. Diagnoza sytuacji społecznej i ekonomicznej Gminy Tułowice

3.1. Położenie geograficzne Gminy Tułowice

Gmina Tułowice jest najmłodszą z gmin województwa opolskiego. Powstała w 1992 roku po dziewiętnastu latach przynależności do Gminy Niemodlin. Gmina Tułowice zajmuje obszar 81,13 km². Lokalizację Gminy Tułowice na obszarze kraju i województwa prezentuje poniżej zamieszczona mapa:

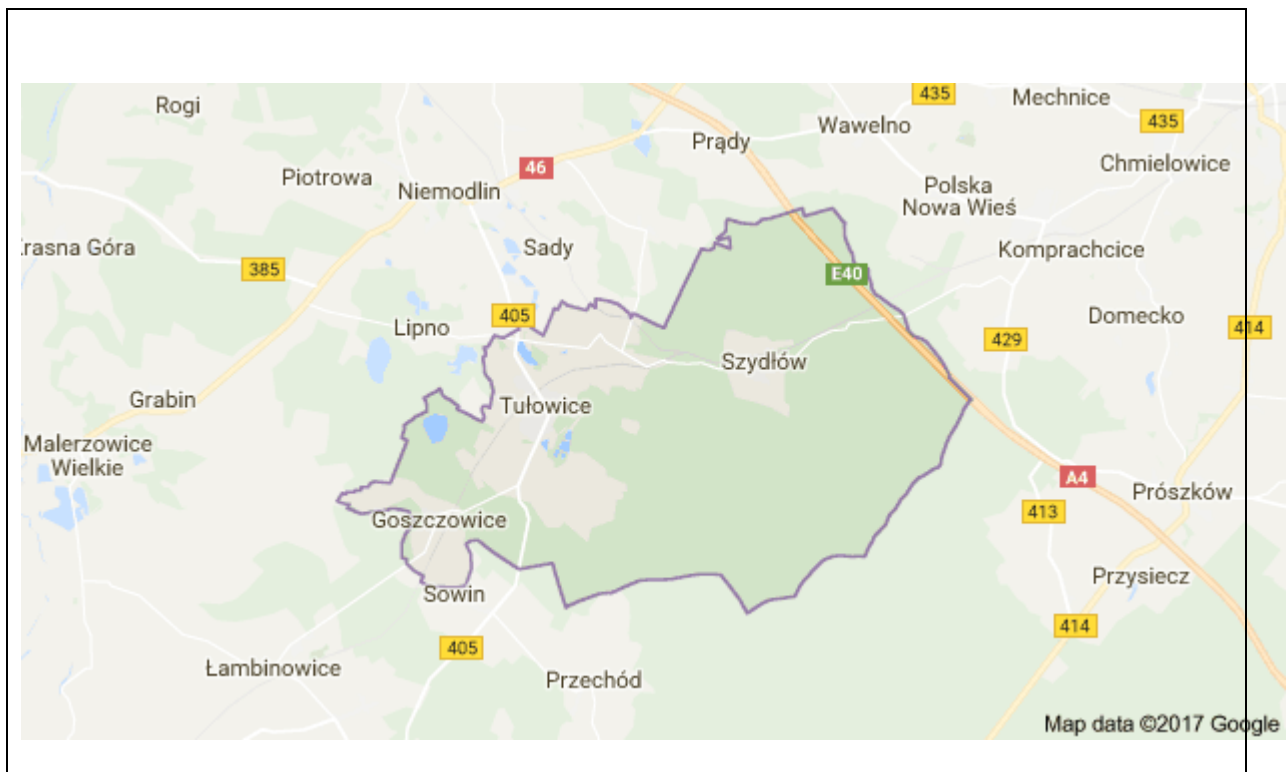

Źródło: www.wikipedia.pl

Jak pokazuje grafika powyżej, Gmina Tułowice leży na Nizinie Śląskiej, w centrum województwa opolskiego. Siedzibą władz Gminy oraz najważniejszych instytucji użyteczności publicznej jest miejscowość Tułowice. Obszar Gminy stanowią Sołectwa; Tułowice, Tułowice Małe, Skarbiszowice, Szydłów, Goszczowice i Ligota Tułowicka.

Gmina położona jest nad rzeką Ścinawą Niemodlińską. Jedynie 6 kilometrów dzieli miejscowość Tułowice od miejscowości Niemodlin- będącej siedzibą sąsiedniej Gminy, a 28 km od stolicy województwa – Opolą. Przez stolicę gminy przebiega droga krajowa nr 405 relacji Niemodlin-Korfantów-Prudnik. Wschodnią granicą gminy przebiega autostrada A4. Cały obszar gminy włączony jest do chronionego kompleksu Borów Niemodlińskich - 70% powierzchni gminy to lasy o wysokiej wartości pod względem ekologicznym i gospodarczym. Dzięki niepowtarzalnemu położeniu geograficznemu Gmina należy do najbardziej interesujących pod względem krajobrazowym gmin Opolszczyzny.

Mapa Gminy Tułowice na tle sąsiadujących miejscowości

Źródło: <http://polska.mapy administracyjne.pl>

Położenie Gminy Tułowice w granicach Powiatu Opolskiego

Źródło: <http://polska.mapy administracyjne.pl>

Gmina Tułowice stanowi jedną z granicznych gmin powiatu opolskiego z powiatem nyskim od strony północno-zachodniej. W powiecie opolskim Gmina sąsiaduje z Gminami Niemodlin, Dąbrowa, Komprachcice i Prószków.

Położenie geograficzne Gminy Tułowice nie pozostaje bez wpływu na istnienie i rozwiązywanie problemów społecznych. Lokalizacja Gminy na terenach chronionego kompleksu Borów Niemodlińskich sprzyja atrakcyjności turystycznej, może zatem stanowić potencjalne źródło aktywności fizycznej, umożliwiać rekreację i zapobiegać występowaniu różnego rodzaju problemów zdrowotnych oraz rozwojowych mieszkańców. Można założyć, że położenie geograficzne gminy jest czynnikiem sprzyjającym rozwojowi społecznemu i minimalizacji skutków niektórych problemów społecznych.

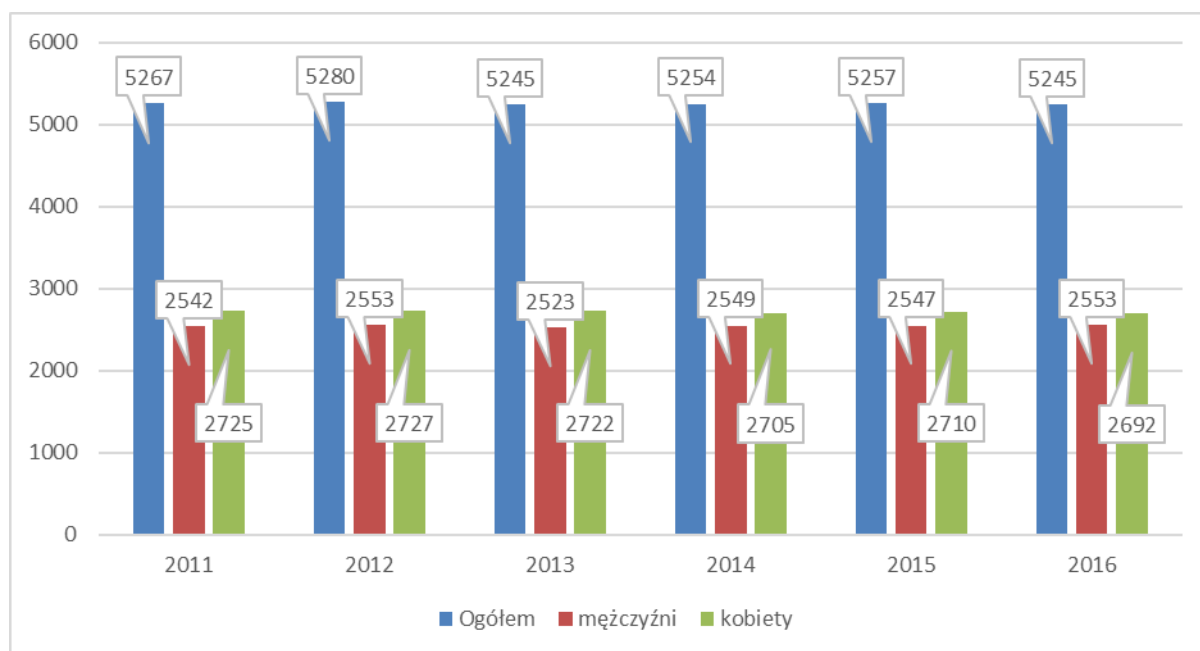
Gmina Tułowice z dniem 31 grudnia 2017 roku zmienia swój status. Od dnia 1 stycznia 2018 roku na mocy „rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 lipca 2017 roku w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta, zmiany nazwy gminy oraz siedzib władz niektórych gmin” opublikowanego w Dz.U.poz.1427 – miejscowość Tułowice uzyskuje status miasta co wpływa na charakter gminy.

3.2. Sytuacja demograficzna Gminy Tułowice

Od momentu utworzenia Gmina Tułowice liczy ponad 5 tysięcy mieszkańców. Dane statystyczne pokazują jednak, że liczba mieszkańców Gminy maleje, podobnie jak w całym województwie opolskim oraz innych regionach kraju.

Poniżej zamieszczono wykres obrazujący wartości liczbowe dotyczące liczby ludności zamieszkałej na terenie Gminy w latach 2011-2016.

Wykres 1 Liczba ludności Gminy Tułowice wg faktycznego miejsca zamieszkania, stan na 31.XII, w talach 2011-2016

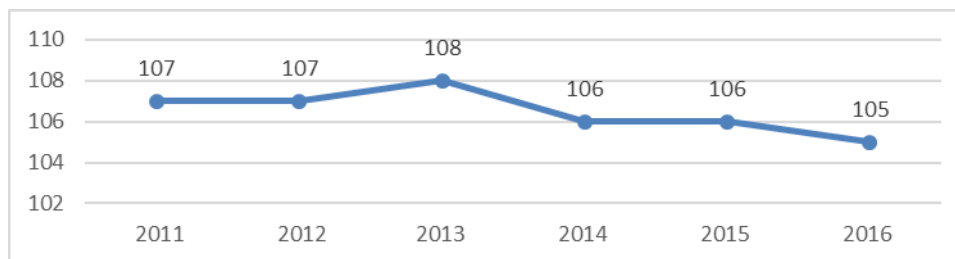

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego,

Jak pokazuje wykres ogólna liczba ludności Gminy Tułowice ulegała w poszczególnych latach nieznacznym wahaniom - najwięcej ludności pokazywały dane z 2012 roku - ale ogólnie wskazuje tendencję spadkową. Od 2011 roku liczba mieszkańców zmalała o 23 osoby.

W Gminie dominuje liczebność płci żeńskiej. We wszystkich latach widoczna jest proporcja powyżej 51% kobiet w stosunku do liczby mężczyzn w całej populacji mieszkańców. Współczynnik feminizacji w latach 2011-2016 wahał się w granicach 107-105 wskazując tendencję spadkową, co oznacza, że zmniejsza się liczebność płci żeńskiej na rzecz zwiększenia liczebności płci męskiej.

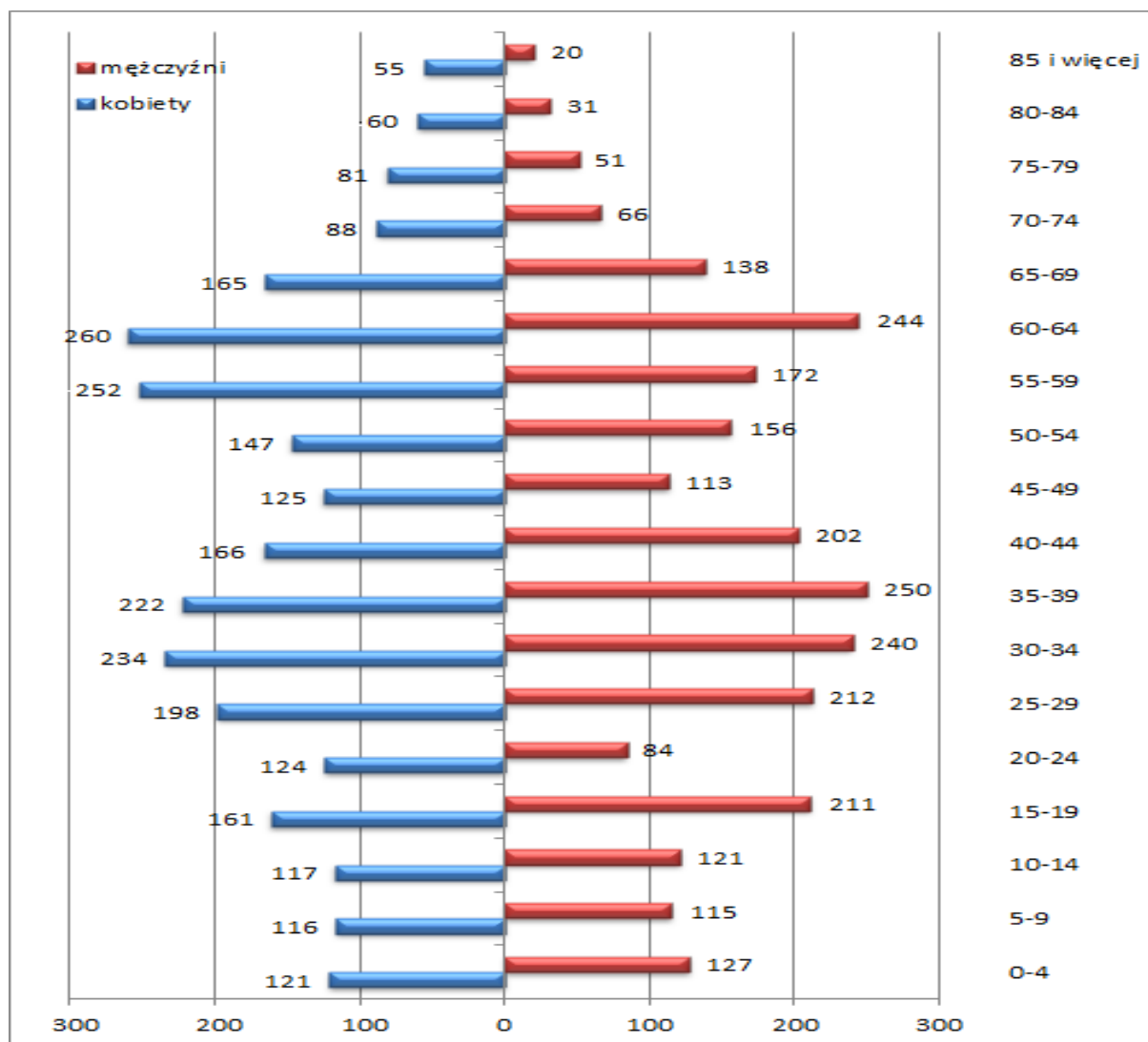
Wykres 2 Współczynnik feminizacji w Gminie Tułowice w latach 2011-2016 (wymiar w%)

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

Szczegółowy obraz rozkładu liczebności płci w całej populacji mieszkańców Gminy Tułowice prezentuje poniżej wykres określony mianem piramidy wieku wykonany na podstawie danych statystycznych z 2016 roku.

Wykres 3 Ludność Gminy Tułowice wg stanu na dzień 31.12.2016r w przedziałach wiekowych

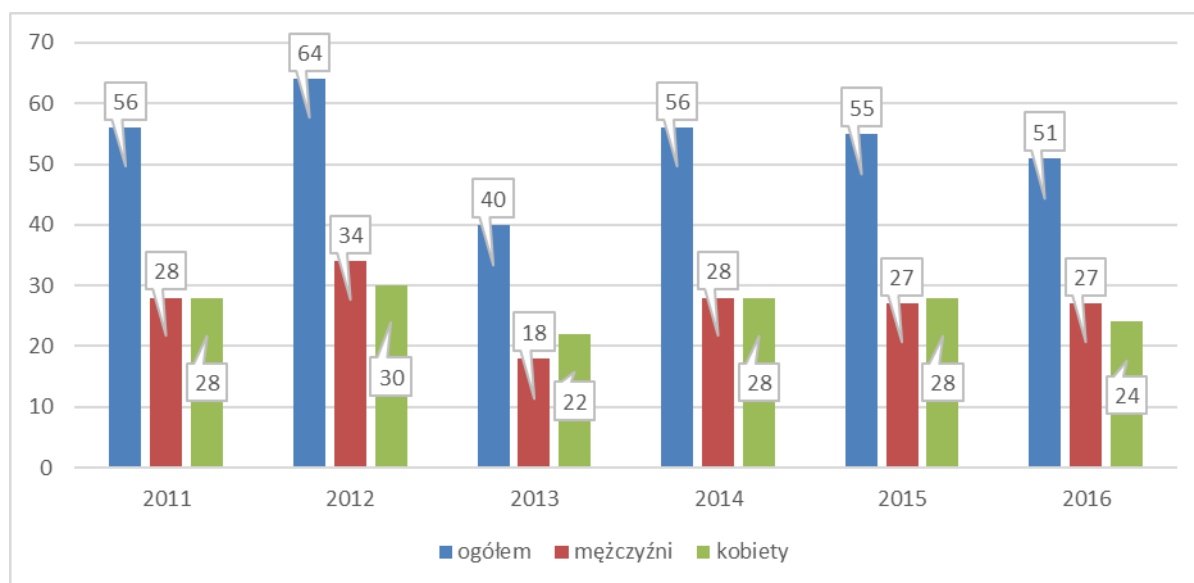

Źródło; Bank Danych Lokalnych GUS

Rozkład liczebności mieszkańców Gminy Tułowice w poszczególnych rocznikach wiekowych analizowanych według płci pokazuje, że mimo ogólnej przewagi liczebności płci żeńskiej w całej populacji nie wszystkie przedziały wiekowe są tego wyrazem. Dominacja płci żeńskiej najbardziej widoczna jest w grupach wchodzących w wiek senioralny tj. wiek 55 lat i więcej, co świadczy o dłuższym w porównaniu z mężczyznami okresie życia mieszkank Gminy. Zjawisko większej liczebności mężczyzn obserwuje się w grupach wiekowych pomiędzy 25 a 45 rokiem życia oraz w najmłodszych rocznikach.

Malejąca liczba ludności to między innymi skutek zmniejszającej się liczby urodzeń, co ilustruje poniższy wykres.

Wykres 4 Urodzenia żywe mieszkańców Gminy Tułowice w latach 2011-2016

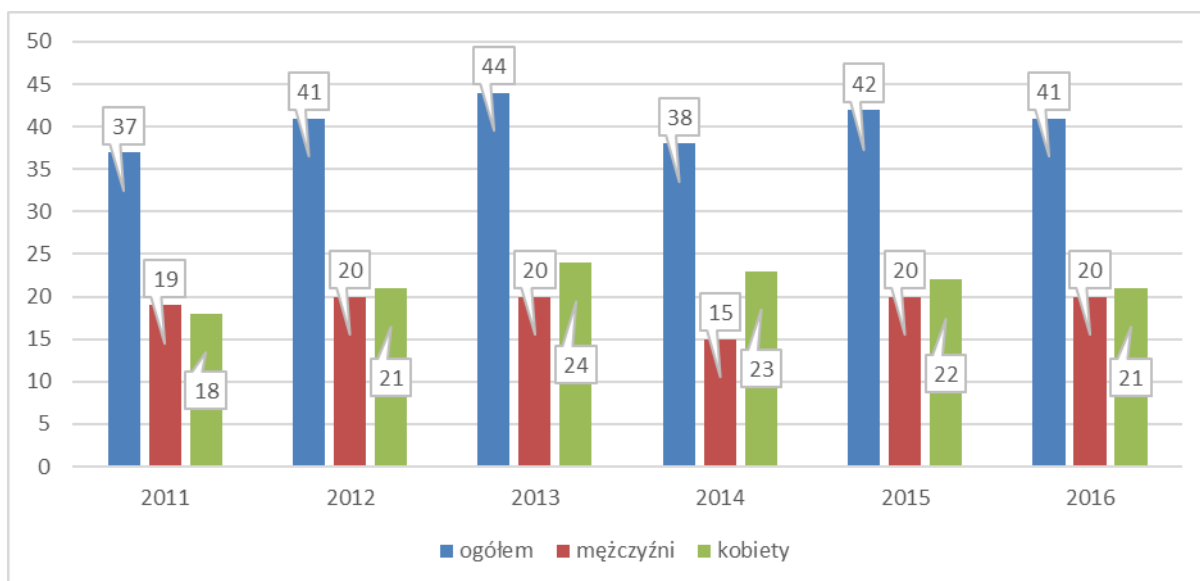

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W okresie sześciu badanych lat najwyższe wskaźniki urodzeń zanotowano w 2012 roku oraz w 2014 roku. Ogólnie obserwuje się niewielką tendencję spadkową urodzeń pomimo, że roczniki kobiet będących w statystycznym wieku rozrodczym (25 lat -35 lat) są dość liczne, co pokazuje piramida wieku (wykres 3 obrazujący 2016 rok), co stanowi potencjalny walor sytuacji demograficznej Gminy Tułowice.

Liczebność populacji mieszkańców Gminy zależna jest nie tylko od liczby urodzeń, ale też liczby zgonów oraz migracji. Ilustrację tych zjawisk prezentują wykresy zamieszczone w dalszej części rozdziału.

Wykres 5 Zgony mieszkańców Gminy Tułowice w latach 2011-2016

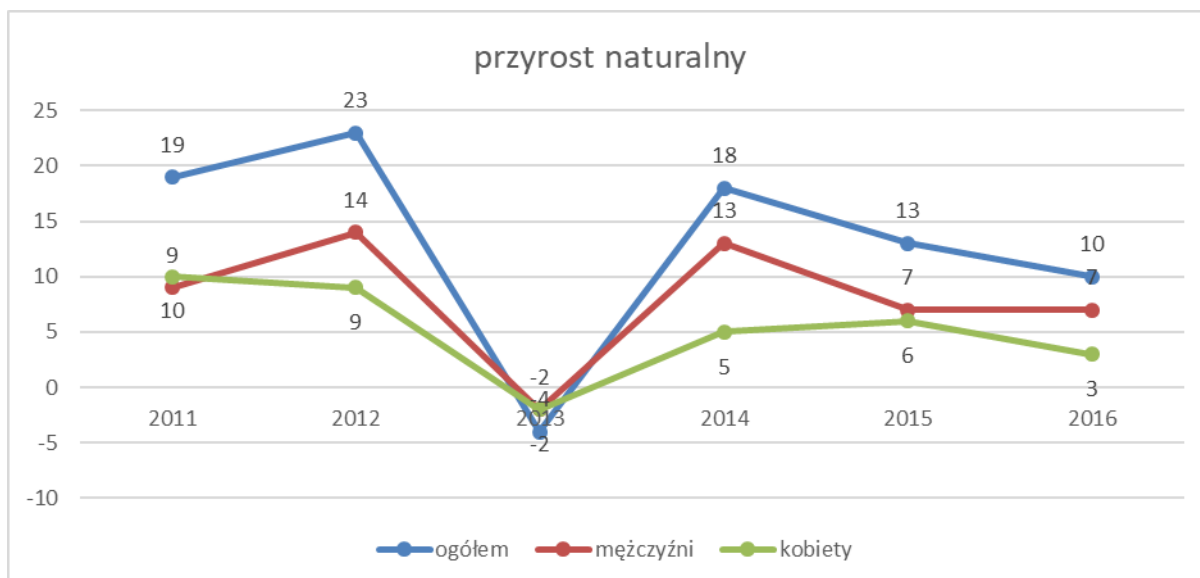

Źródło; Bank Danych Lokalnych GUS

Pokazany wyżej wykres zgonów obejmuje wszystkie kategorie wiekowe mieszkańców i wskazuje najwyższą wartość w 2014 roku. W roku 2014 oraz 2016 odnotowano też po jednym zgonie niemowląt. Prezentowane wartości pokazują raczej wyrównany poziom zgonów wśród mężczyzn i pewne wahania z tendencją wzrostową wśród kobiet.

Zgony i urodzenia to ważny wskaźnik kształtujący wartości przyrostu naturalnego wśród mieszkańców Gminy Tułowice.

Wykres 6 Przyrost naturalny mieszkańców Gminy Tułowice w latach 2011-2016

Źródło; Bank Danych Lokalnych GUS

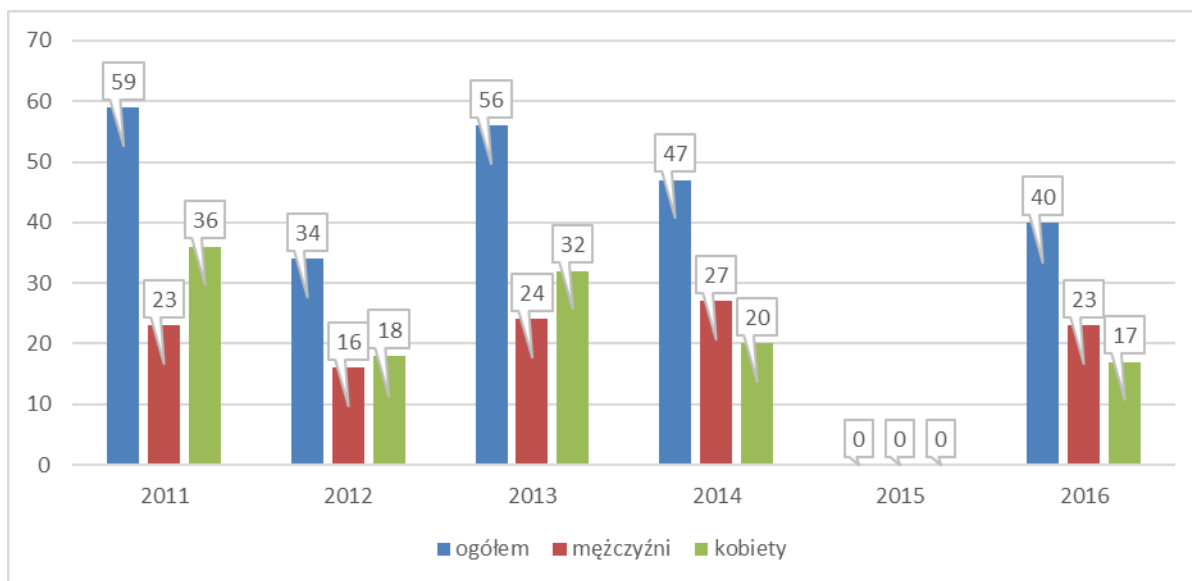
Wartości przyrostu naturalnego w analizowanym okresie były dodatnie z wyjątkiem 2013 roku, który jako jedyny pokazał wartości ujemne. Analizowany okres pokazuje znaczne wahania wartości zarówno w grupie mężczyzn jak i kobiet. Od trzech lat krzywa przyrostu

naturalnego wskazuje tendencję spadkową, co oznacza, że wciąż urodzeń jest zbyt mało w stosunku do zgonów.

Na liczebność populacji mieszkańców Gminy Tułowice istotny wpływ mają też procesy migracyjne. Dane statystyczne pokazują, że to zjawisko występuje na terenie Gminy i chociaż nie są to duże wartości liczbowe, to jednak rzutuje na ogólną liczbę mieszkańców.

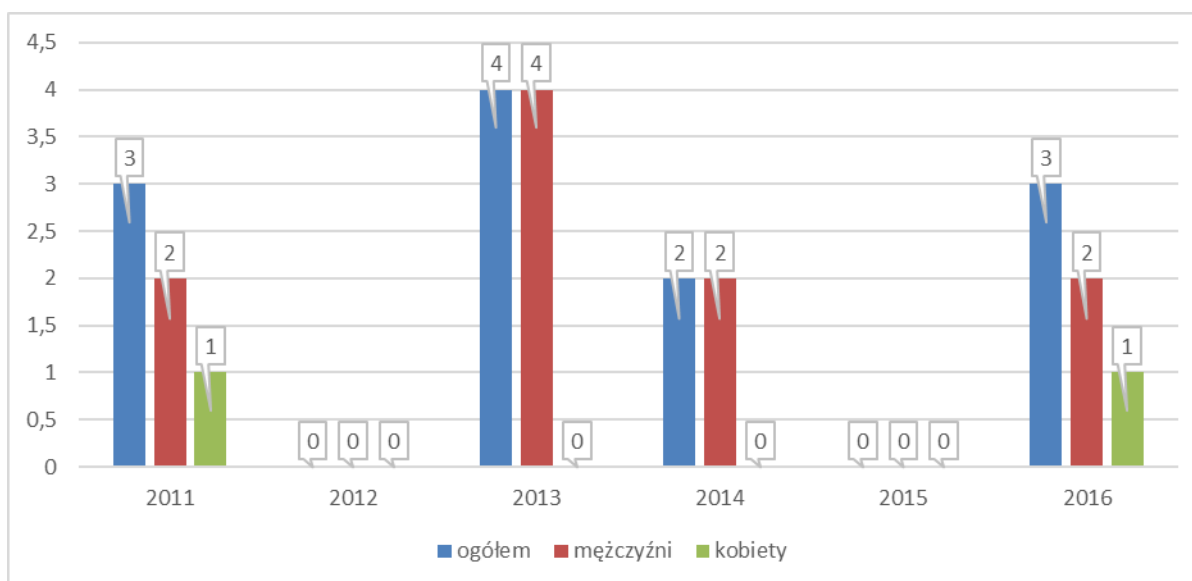
Poniżej zamieszczone zostały wykresy obrazujące liczbę mieszkańców, którzy zameldowali się do Gminy, w tym liczbę mieszkańców, którzy zameldowali się po powrocie z zagranicy a dalej liczbę mieszkańców, którzy zmienili miejsce zamieszkania wymeldowując się z terenu Gminy Tułowice.

Wykres 7 Liczba mieszkańców zameldowanych do Gminy Tułowice w latach 2011-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 8 Liczba mieszkańców zameldowanych po powrocie z zagranicy w latach 2011-2016

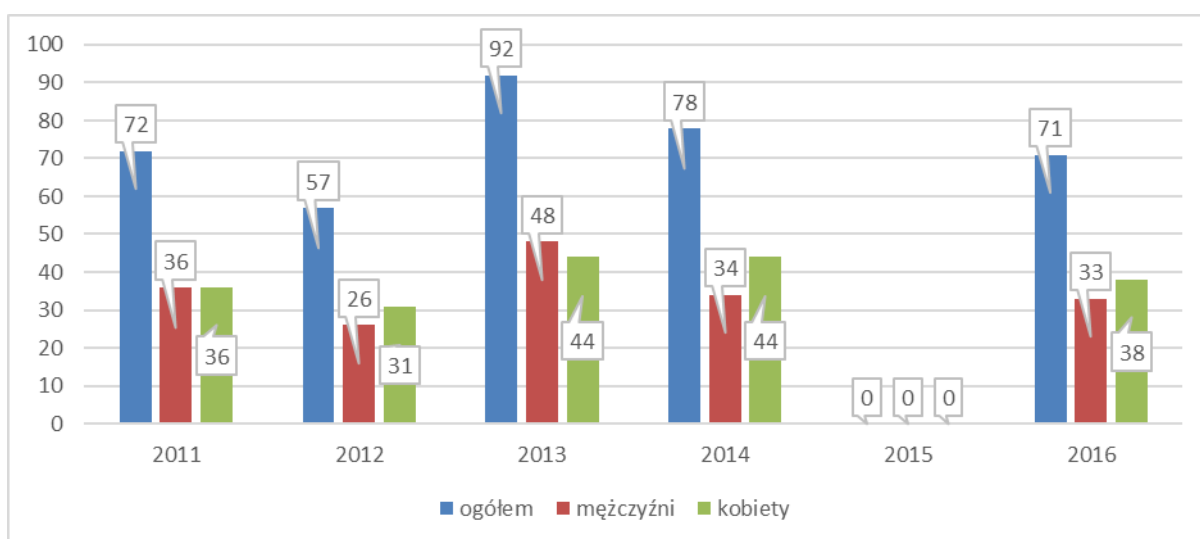

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Jak pokazują wcześniejsze wykresy liczebność osób osiedlających się na teren Gminy Tułowice zmniejsza się z roku na rok. Trudno zaobserwować tendencje zmian pod względem zameldowania poszczególnych płci, dane każdego roku są inne, jednego roku melduje się więcej kobiet, w innym więcej mężczyzn. Grupę zameldowanych mieszkańców powiększa nieznacznie ta część mieszkańców, która zameldowała się na terenie Gminy powracając z zagranicy. Nie jest to liczna grupa osób, raczej pojedyncze przypadki, ale poza 2012 rokiem i 2015 rokiem, kiedy takich powrotów nie odnotowano, zjawisko wskazuje raczej na powroty mężczyzn.

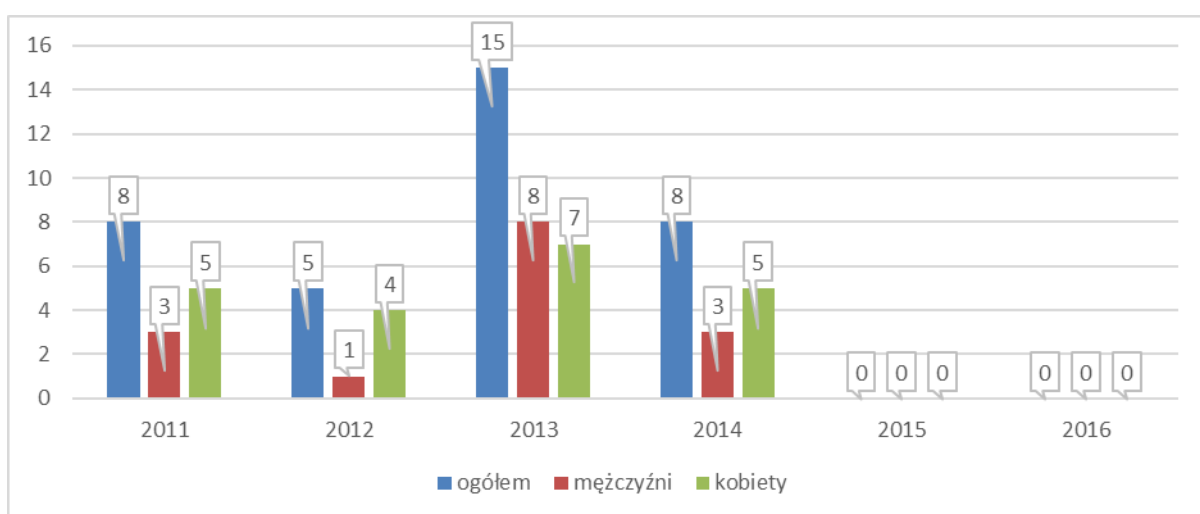
Zjawisko migracji obrazują też wymeldowania mieszkańców z terenu Gminy, w tym wymeldowania w związku z wyjazdem za granicę. Obraz tego zjawiska prezentują wykresy numer 9 i 10.

Wykres 9 Wymeldowania mieszkańców Gminy Tułowice w latach 2011-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 10 Wymeldowania mieszkańców Gminy Tułowice za granicę w latach 2011-2016

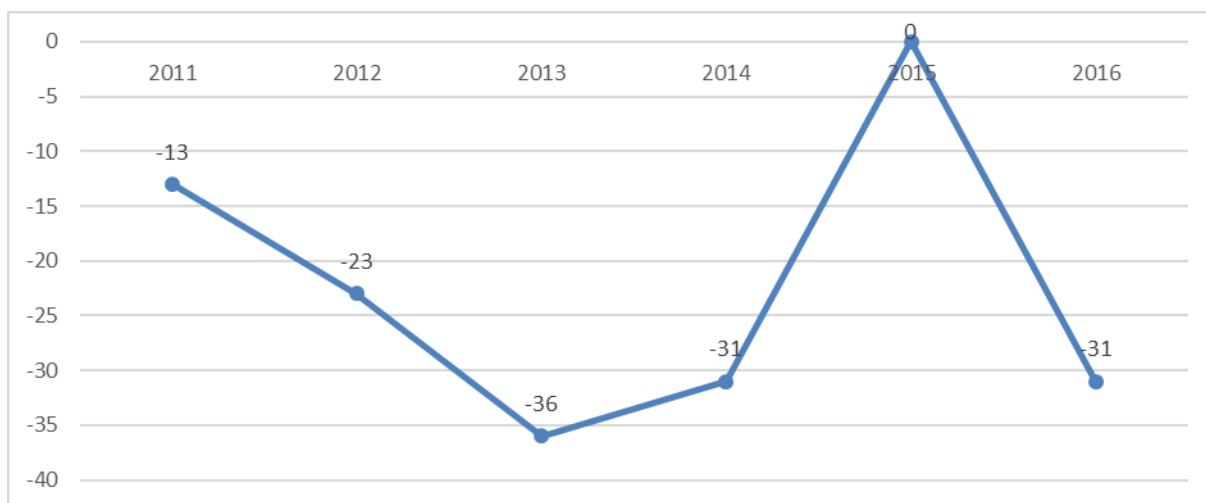

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Jak pokazują statystyki coraz mniej mieszkańców decyduje się na stałe opuścić Gminę Tułowice. W okresie sześciu lat wartości te zmieniały się, ale wyjazdy i wymeldowania można postrzegać jako korzystne zjawisko, świadczące zarówno o pewnej stabilizacji życiowej mieszkańców jak i zmieniających się na lepsze warunkach życia w Gminie. Potwierdzeniem tej tezy jest też fakt, że od dwóch lat nie notowano wymeldowań w związku z wyjazdem za granicę.

Mimo tego trendu saldo migracji w analizowanym okresie wykazywało wartości ujemne, z wyłączeniem 2015 roku, kiedy to nie odnotowano migracji.

Wykres 11 Saldo migracji wewnętrznych w Gminie Tułowice w latach 2011-2016

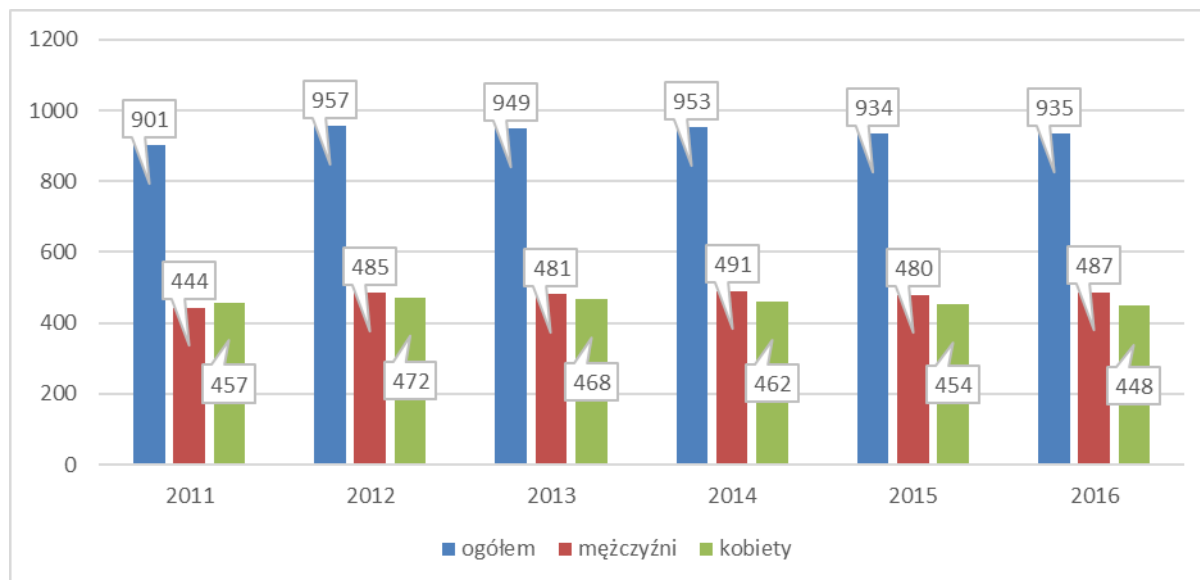

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Przedstawione wartości potwierdzają, że coraz mniej osób w ogóle wyjeżdża z terenu Gminy Tułowice, ale też coraz mniej przybywa do Gminy z innych miejscowości. Ruch migracyjny jest niewielki, co z jednej strony może oznaczać pewną stabilizację ludności zamieszkującej Gminę, ale też pokazywać niewielką atrakcyjność Gminy jako miejsca do zamieszkania i osiedlenia na stałe.

Ważny aspekt sytuacji demograficznej Gminy przedstawia analiza liczebności grup wiekowych pod względem produkcyjnym. Wiek przedprodukcyjny określony jest przedziałem 0-17 lat, wiek produkcyjny przedziałem 18 – 56 lat dla kobiet oraz 18-64 lat dla mężczyzn, wiek poprodukcyjny charakteryzuje osoby uprawnione do świadczeń emerytalnych tj. kobiety w wieku 60 lat i więcej, mężczyźni w wieku 65 lat i więcej.

Rozkład liczebności osób w tych kategoriach prezentują wykresy zamieszczone w dalszej części rozdziału. Zdecydowana większość mieszkańców plasuje się w przedziałach zaliczanych do wieku produkcyjnego, mniej liczne w całej populacji są grupy w wieku przedprodukcyjnym oraz poprodukcyjnym.

Wykres 12 Liczba mieszkańców Gminy Tułowice w wieku przedprodukcyjnym w latach 2011-2016 z podziałem na płeć

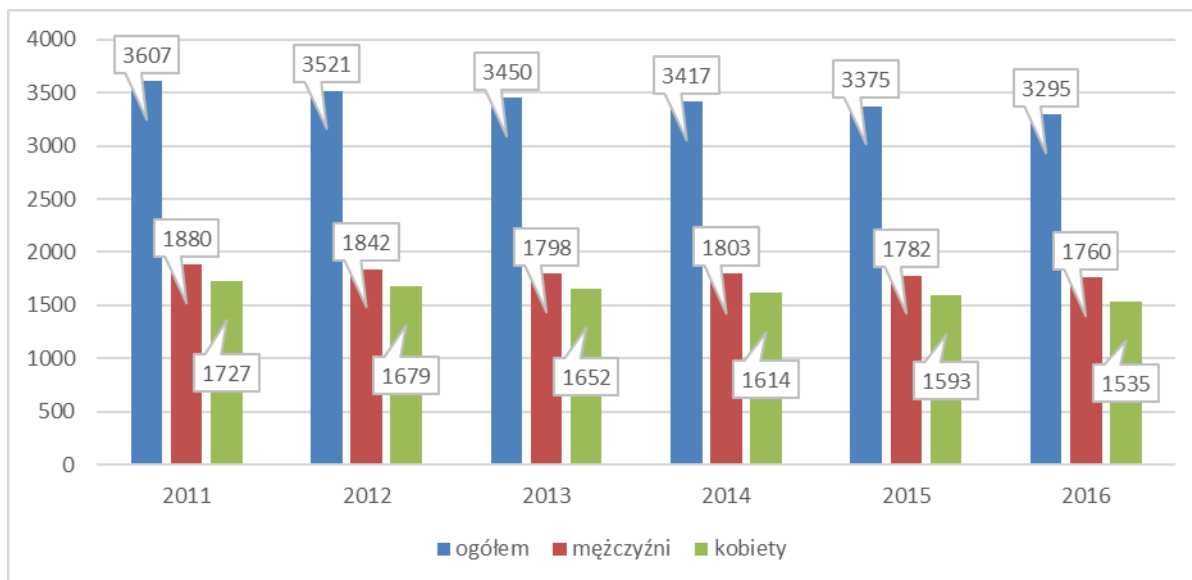
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Jak pokazują dane zamieszczone na wykresie populacja najmłodszych mieszkańców Gminy Tułowice nieznacznie się zwiększa. Wprawdzie najwyższe wartości pokazują lata 2013-2014, ale w ostatnim analizowanym roku też zanotowano wzrost w stosunku do roku poprzedniego. Taki obraz sytuacji demograficznej może świadczyć o pojawiającej się tendencji wzrostowej wśród mieszkańców Gminy Tułowice będących w wieku przedprodukcyjnym.

Grupa określana mianem mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym – to osoby pozostające na wyłącznym utrzymaniu rodziców/opiekunów, nie mające wpływu na wytwarzanie dóbr, produkcję czy generowanie dochodów podatkowych. Liczebność tej grupy wykazując tendencję wzrostową na przestrzeni ostatnich lat może stanowić istotny potencjał rozwojowy Gminy. Jest to ważna część społeczności lokalnej, która wchodząc w wiek aktywności zawodowej przyczynia się do przyszłego rozwoju i rozwiązywania ewentualnych problemów społeczności lokalnych.

Nieco inaczej kształtuje się obraz liczebności mieszkańców Gminy w wieku produkcyjnym, w wieku pełnej aktywności zawodowej. Poszczególne roczniki mieszkańców w tej grupie są dość liczne, ale widoczna jest wyraźna tendencja spadkowa. W grupie mieszkańców zaliczanych do wieku produkcyjnego obserwuje się spadek liczebności proporcjonalny wśród obydwu płci. W analizowanym okresie grupa osób w wieku produkcyjnym zmalała o 228 osób. Szczegółowy obraz zmian w tej grupie pokazuje wykres numer 13 w dalszej części rozdziału.

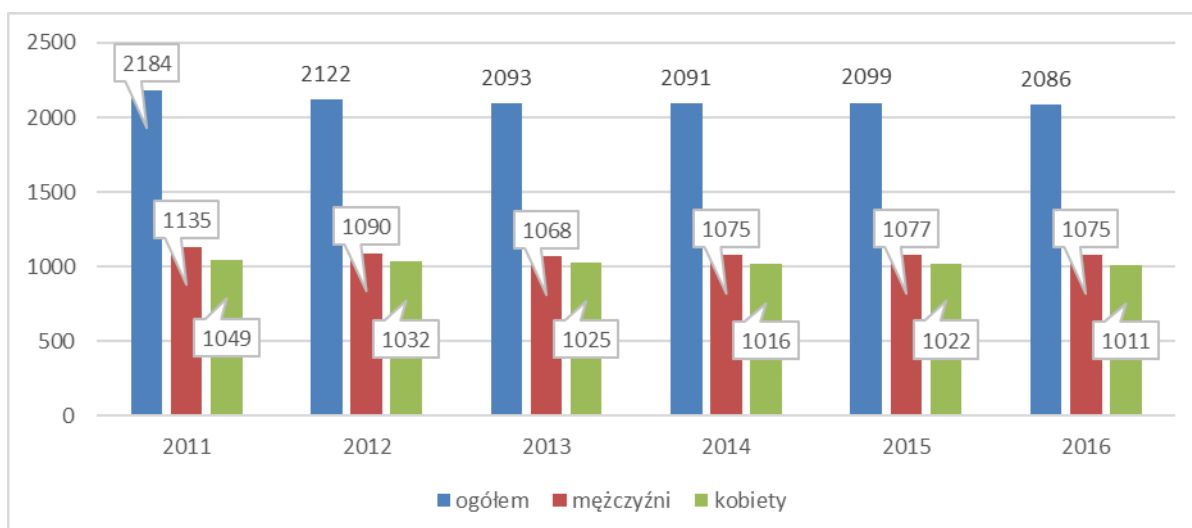
Wykres 13 Liczba mieszkańców Gminy Tułowice w wieku produkcyjnym w latach 2011-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W populacji osób w wieku produkcyjnym zaznacza się grupa ludności w wieku produkcyjnym mobilnym⁹ i niemobilnym. Liczebność tych grup maleje z roku na rok w całym analizowanym przedziale czasowym, co jest prawidłowością wynikającą z ogólnej statystyki osób w wieku produkcyjnym (grupa ta jest mniejsza z roku na rok). Szczegółowy obraz zjawiska mobilności odzwierciedla wykres zamieszczony poniżej.

Wykres 14 Mieszkańcy Gminy Tułowice w wieku produkcyjnym mobilnym w latach 2011-2016

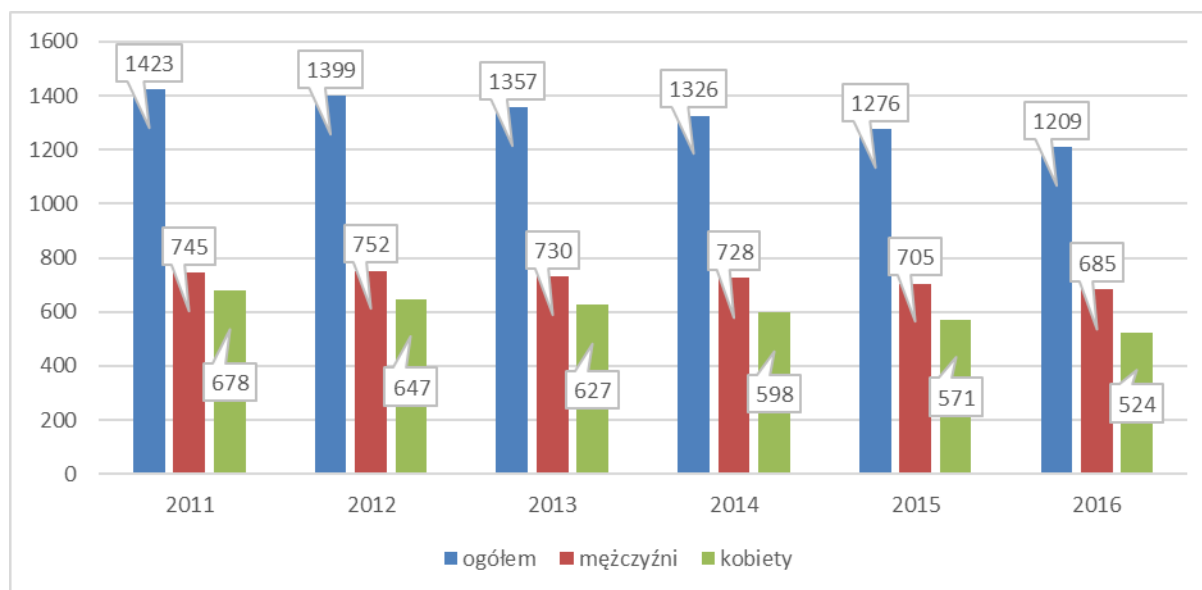
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

⁹ Wiek mobilny (mobil age) definiuje przedział wiekowy zawierający się w wieku produkcyjnym (czyli wieku zdolności do pracy - tj. dla mężczyzn grupa 18-64 lata, dla kobiet - 18-59 lat) i obejmujący osoby, które są zdolne do zmiany stanowiska, miejsca pracy lub ewentualnego przekwalifikowania się. Wiekem mobilnym w statystyce publicznej określa się przedział między 18 a 44 rokiem życia niezależnie od płci.

Mobilność oznacza gotowość do podejmowania różnych wyzwań związanych z zatrudnieniem, w tym dojazdami do pracy i zatrudnieniem poza miejscem zamieszkania oraz przekwalifikowaniem. Wśród ludności mobilnej w wieku produkcyjnym nieznacznie przeważają mężczyźni, choć obydwie grupy prezentują słabnący poziom mobilności. Grupa osób w wieku produkcyjnym mobilnym stanowi bardzo ważny potencjał rozwojowy Gminy.

W grupie osób w wieku produkcyjnym niemobilnym też obserwuje się znaczący spadek. Pod względem płci większą grupę niemobilnych podobnie jak mobilnych stanowią mężczyźni.

Wykres 15 Mieszkańcy Gminy Tułowice w wieku produkcyjnym niemobilnym w latach 2011-2016

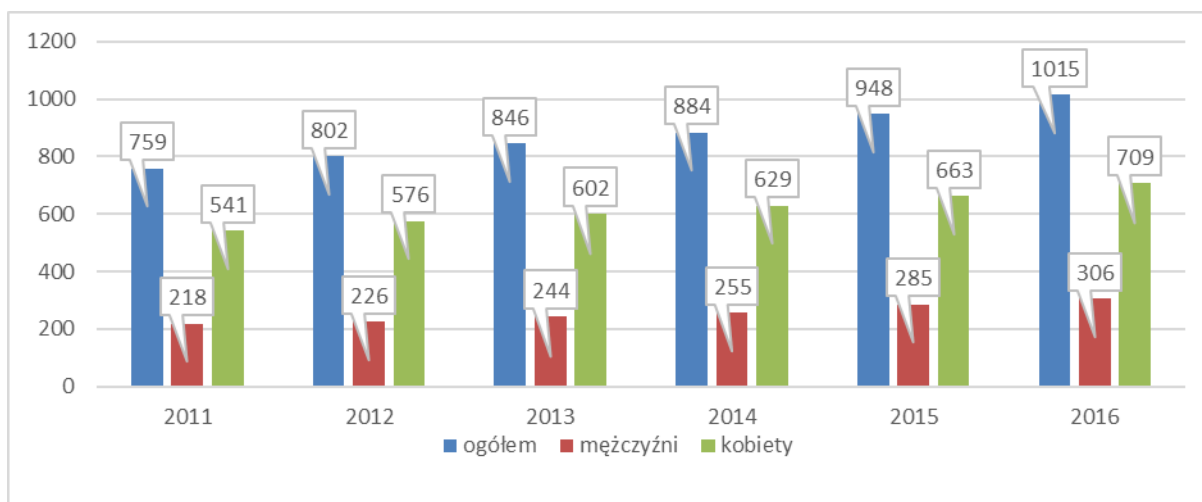
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Grupa ludności w wieku produkcyjnym niemobilnym, prezentująca postawy statyczne, przywiązanie do miejsca zamieszkania oraz chęć wykonywania zatrudnienia blisko miejsca zamieszkania, bez konieczności dojazdów, przeprowadzki czy wręcz zmiany profesji stanowi około 37% populacji osób w wieku produkcyjnym.

Prezentowane wartości pokazują, że większą część mieszkańców Gminy Tułowice stanowią osoby w drugiej połowie wieku produkcyjnego, powyżej 40 roku życia, preferujące raczej osiadły tryb życia, bez ponoszenia ryzyka poszukiwania nowych możliwości zatrudnienia i zarobkowania. Takie podejście mieszkańców stanowi pewnego rodzaju niebezpieczeństwo występowania problemów społecznych związanych z brakiem możliwości odpowiedniego, spełniającego oczekiwania mieszkańców zatrudnienia na poziomie lokalnym, jest też wyzwaniem dla rozwoju Gminy, które należy podjąć aby mniej mobilnym mieszkańcom Gminy zaoferować atrakcyjne oferty zatrudnienia, zarobkowania i różnych usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym.

Niekorzystnie prezentują się statystyki odzwierciedlające liczebność grupy mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.

Wykres 16 Liczba mieszkańców Gminy Tułowice w wieku poprodukcyjnym w latach 2011-2016

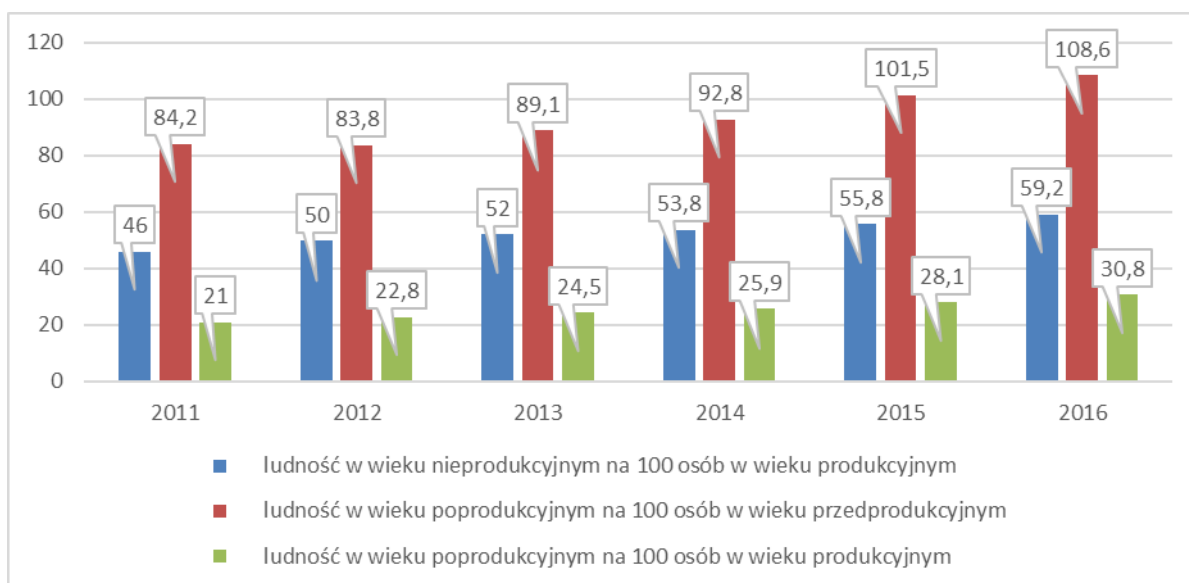

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Jak pokazuje prezentowany wyżej wykres w analizowanym okresie nastąpił wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Przez sześć lat o 256 osób zwiększyła się populacja osób w wieku poprodukcyjnym, jednocześnie zmniejszyła się grupa osób aktywnych zawodowo.

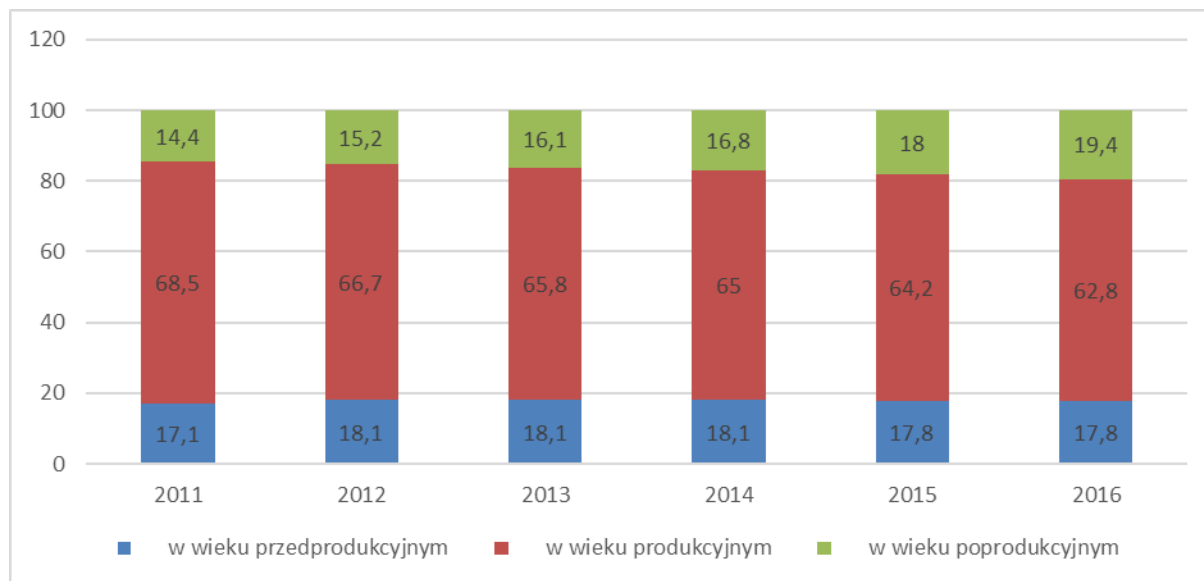
Struktura mieszkańców Gminy Tułowice w aspekcie ekonomicznym pokazuje duże obciążenie grupy będącej w wieku produkcyjnym.

Wykres 17 Wskaźniki obciążenie demograficznego mieszkańców Gminy Tułowice

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 18 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem

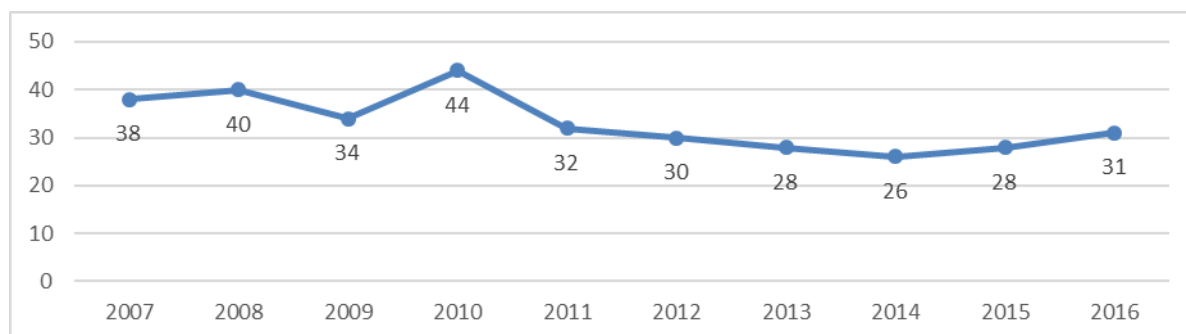
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Prezentowane wyżej wskaźniki nie pozostawiają żadnych wątpliwości, że sytuacja grupy osób w wieku produkcyjnym jest trudna. Pomimo faktu, iż jest to najliczniej występująca w strukturze mieszkańców grupa, to na niej ciąży obowiązek zapewnienia dochodów pozostałym grupom mieszkańców. Tej grupie przypisano obowiązek zapewnienia źródeł utrzymania najmłodszym oraz zapewnienia usług umożliwiających godną starość osobom odchodzącym z obszaru aktywności zawodowej i społecznej, w tym seniorom i osobom niepełnosprawnym.

Jak widać na wykresie numer 18 proporcje mogą ulec pewnym zmianom, bowiem zaczyna się zwiększać populacja osób w wieku przedprodukcyjnym, co stanowi szansę na zwiększenie liczebności mieszkańców Gminy Tułowice.

W analizie sytuacji demograficznej Gminy zwrócono także uwagę na liczbę zawieranych małżeństw jako jeden ze wskaźników zmian demograficznych.

Wykres 19 Liczba małżeństw zawartych przez mieszkańców Gminy Tułowice w latach 2007-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Materiał statystyczny dostępny od 2007 roku (dekada) pokazuje, że liczba zawieranych małżeństw ulega nieznacznym wahaniom, ale zarysowuje się tendencja wzrostowa.

Dla pełnego obrazu sytuacji demograficznej analizie poddano także gęstość zaludnienia mieszkańców Gminy Tułowice. Na jeden kilometr kwadratowy od kilku lat przypada taka sama wartość - 65 mieszkańców.

Analizując dane demograficzne Gminy Tułowice należy zauważyć, że większość z nich odzwierciedla negatywne zjawiska:

- ✓ na obszarze Gminy obserwuje się spadek liczby mieszkańców, co należy postrzegać jako czynnik niesprzyjający rozwojowi,
- ✓ maleje grupa osób w wieku produkcyjnym, co zagraża równowadze ekonomicznej i wypracowywaniu dochodu zarówno dla Gminy jak i produktu krajowego brutto,
- ✓ zwiększa się liczba osób w wieku poprodukcyjnym, co oznacza konieczność przygotowania się na zaspokajanie coraz większych potrzeb opiekuńczych, pielęgnacyjnych i innych wspomagających tę grupę mieszkańców,
- ✓ obserwuje się niewielką gęstość zaludnienia, co z jednej strony może stanowić pewien komfort dla mieszkańców, ale z drugiej może być czynnikiem podrażającym koszty organizacji i zapewnienia dostępności do różnego rodzaju usług niezbędnych mieszkańcom,
- ✓ utrzymuje się ujemne saldo przyrostu naturalnego, co zagraża zastępowalności pokoleń, a tym samym wpływa na poziom rozwoju ekonomicznego,
- ✓ nie zwiększa się liczba zawieranych małżeństw, co może potęgować zjawisko niskiego przyrostu naturalnego.
- ✓ maleje saldo migracji, co może być powiązane ze zmniejszającą się liczbą ludności, ale też może być oznaką stabilizacji mieszkańców, którzy decydują się na zamieszkanie w Gminie Tułowice pokładając nadzieję, że jest to właściwe miejsce do dalszego życia.

Wyludnienie, starzenie się społeczeństwa, ujemny przyrost naturalny należy oceniać jako sytuację trudną, a nawet zagrażającą rozwojowi Gminy. Problemy społeczne jakie może powodować taki stan to przede wszystkim ubożenie Gminy i jej mieszkańców, konieczność pozyskiwania z zewnątrz kadry dla zaspokajania potrzeb mieszkańców niesamodzielnych, chorych, niepełnosprawnych i wchodzących w wiek senioralny, zwiększone koszty organizacji i dostarczania usług oraz wiele innych zagrożeń.

Gmina Tułowice, podobnie jak wiele innych miast i gmin w województwie opolskim oraz wiele podobnych w kraju należy do starzejących się demograficznie. Problem starzejącego się społeczeństwa zwraca uwagę na konieczność organizacji systemu wsparcia oraz zabezpieczania niezbędnych potrzeb dla tej kategorii mieszkańców. Problem ten będzie dość trudny do rozwiązania, między innymi ze względu na konieczność organizacji usług opiekuńczych i wspomagających seniorom, których liczebność będzie ulegała zwiększeniu. Spowoduje to zapotrzebowanie na różnorodne usługi, które w części przypadków trzeba będzie finansować lub dofinansowywać.

W sytuacji demograficznej można też szukać pozytywnych czynników. Niewielki i malejący poziom migracji wskazuje, że liczna grupa mieszkańców uznaje Gminę jako miejsce do życia i rozwoju i w najbliższym okresie pozostawać będzie na jej obszarze.

W strukturze wiekowej mieszkańców w roku 2016 najliczniej reprezentowana jest grupa osób w wieku produkcyjnym, w przedziałach wiekowych umożliwiających aktywność zawodową i społeczną, co należy postrzegać jako szansę dla rozwoju Gminy oraz bieżącego rozwiązywania pojawiających się problemów społecznych.

Zwiększająca się liczebnie kategoria mieszkańców w przedziałach wiekowych powyżej 30 roku życia to spora nadzieja na tworzenie się nowych rodzin i kolejne pokolenia mieszkańców.

Opisywane wyżej aspekty demograficzne wywierają istotny wpływ na gospodarkę, kształtowanie dochodów oraz wytyczanie kierunków rozwoju Gminy. Sytuacja demograficzna ma duży wpływ nie tylko na sytuację społeczną, ale też wpływa na sytuację ekonomiczną Gminy Tułowice.

3.3. Sytuacja ekonomiczna mieszkańców Gminy Tułowice i rynek pracy

Liczne opracowania i statystyki GUS pokazują Gminę Tułowice jako średniozamożną gminę wiejską, **od 1 stycznia 2018 gminę miejsko-wiejską**. Gospodarka gminy oparta jest o przemysł ceramiczny, chemiczny, leśny, drzewny (ok.70% powierzchni gminy stanowią lasy), wydobywczy oraz metalurgiczny. Tylko 22% obszaru gminy stanowią użytki rolne, na których prowadzona jest uprawa zbóż i rzepaku.

Część użytków rolnych przeznaczona jest pod działy specjalne, warzywnictwo, ogrodnictwo i pszczelarstwo. Lokalny ośrodek gospodarczo-przemysłowy stanowią Tułowice. Na terenie gminy Tułowice funkcjonuje 237 gospodarstw rolnych (wg danych z 2014 roku). Cechą charakterystyczną gminnego rolnictwa jest duże rozdrobnienie gospodarstw. Wśród gospodarstw indywidualnych przeważają o powierzchni od 1 do 5 ha. Stanowią one 76% wszystkich gospodarstw. Gospodarstwa wielkopowierzchniowe (15 ha i więcej) stanowią niewiele ponad 5,% gospodarstw rolnych w gminie Tułowice. Około 18 % stanowią gospodarstwa w przedziale 6-14ha. Rolnictwo nie przynosi wysokich dochodów i samo w sobie generuje w pewnym sensie problem społeczny jakim jest niski poziom zamożności posiadaczy najmniejszych obszarów rolnych, którzy nie mając dochodów nie mogą inwestować ani w rozwój gospodarstwa ani w swój własny.

Istotny wpływ na poziom sytuacji ekonomicznej Gminy Tułowice mają podmioty gospodarki, których liczba oraz różnorodność zmienia się na przestrzeni lat, co pokazują zamieszczone dalej zestawienia, w tym zestawienie liczby podmiotów reprezentowanych przez osoby fizyczne (tabela7).

Tabela 1 Podmioty gospodarki narodowej na terenie Gminy Tułowice wpisane do rejestru REGON

Podmioty wg sektorów własnościowych	2011	2012	2013	2014	2015	2016
podmioty gospodarki narodowej ogółem	494	485	500	501	502	510
sektor publiczny - ogółem	30	31	39	37	36	37
sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	14	15	15	13	12	12
sektor prywatny - ogółem	464	454	461	464	465	472
sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	393	380	385	381	383	386
sektor prywatny - spółki handlowe	16	18	19	20	21	21
sektor prywatny - spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	4	4	4	4	4	5
sektor prywatny - fundacje	0	0	0	0	0	0
sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	12	13	13	15	15	15

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Tabela 2 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD

Rok		2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem, w tym:		380	385	381	383	386
Sekcja A	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo	34	34	30	31	31
Sekcja C	przetwórstwo przemysłowe	64	65	63	62	63
Sekcja E	dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami	2	1	1	1	1
Sekcja F	budownictwo	53	55	56	59	57
Sekcja G	handel hurtowy i detaliczny;	108	105	106	108	106
Sekcja H	transport i gospodarka magazynowa	24	26	26	23	25
Sekcja I	zakwaterowanie i usługi gastronomiczne	7	7	6	7	8
Sekcja J	informacja i komunikacja	3	3	3	3	4
Sekcja K	działalność finansowa i ubezpieczeniowa	16	16	17	11	11
Sekcja L	obsługa rynku nieruchomości	3	2	2	2	3
Sekcja M	działalność naukowa i techniczna	22	25	25	27	27
Sekcja N	usługi administrowania	11	9	9	9	9
Sekcja P	edukacja	1	1	1	2	1
Sekcja Q	opieka zdrowotna i pomoc społeczna	8	11	11	11	12
Sekcja R	kulturą, rozrywką i rekreacją	3	3	3	3	3
Sekcje S, T, U	pozostała działalność usługowa,	21	22	22	24	25

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Diagnoza zawarta w Strategii Rozwoju Gminy Tułowice na lata 2014-2020 pokazywała, że liczba podmiotów gospodarczych spadła znacząco w latach 2008-2012. Obecnie sytuacja wydaje się bardziej optymistyczna, bowiem dane wskazują wzrost liczby podmiotów nie tylko w zestawieniu ogólnym, ale też poszczególnych sektorach. W latach 2011-2016 nastąpił wzrost podmiotów w sektorze publicznym z 30 w 2011 roku do 37

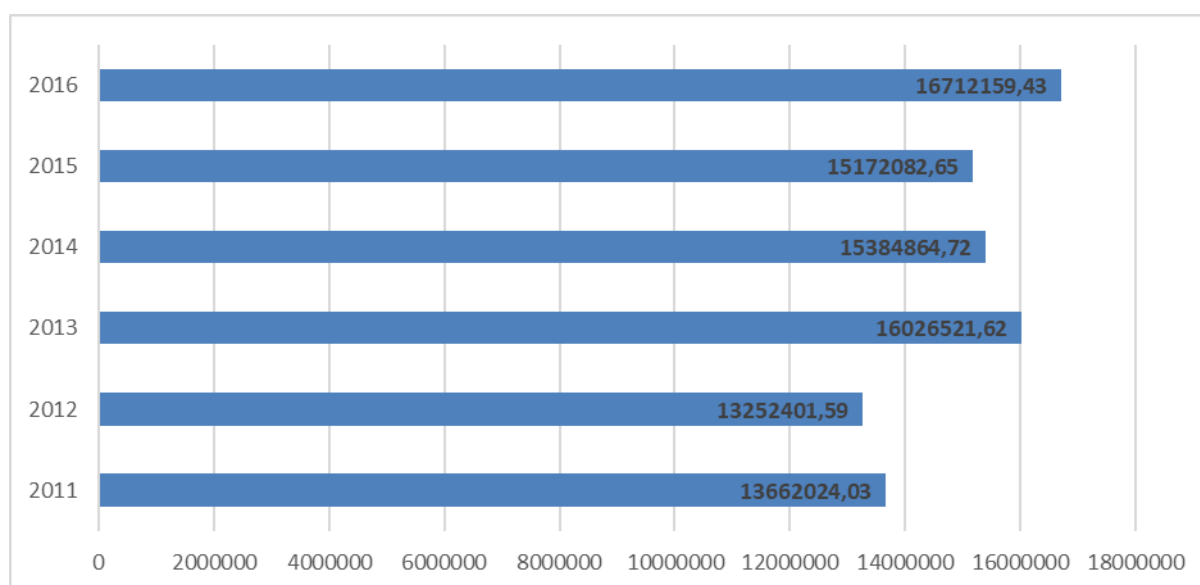
w 2016 roku oraz wzrost liczby podmiotów w sektorze prywatnym z 464 w 2011 roku do 472 w 2016 roku. Dane wskazują obraz gospodarki, która wprawdzie powoli ale z tendencją progresywną obejmuje Gminę Tułowice.

Bardzo ważny aspekt pokazują dane liczbowe w ostatnim wierszu tabeli numer 6, w którym umieszczono liczbę podmiotów prowadzonych przez stowarzyszenia i organizacje społeczne. Wartości liczbowe w tym wierszu pokazują tendencję wzrostową, co świadczy o powstawaniu nowych podmiotów, dzięki którym mogą być reprezentowane interesy mieszkańców Gminy Tułowice, co jest jednym z przejawów rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Dzieje się tak między innymi za sprawą możliwości wykorzystania środków pochodzących z funduszy Unii Europejskiej, które wspierają rozwój potencjału obywatelskiego i tworzenie nowych podmiotów gospodarczych.

Analiza liczebności podmiotów gospodarczych na obszarze Gminy Tułowice bez wątplenia potwierdza postęp w rozwoju gospodarki. W rozwijającym się sektorze gospodarki dominują mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające od jednego do kilkunastu pracowników, a główne branże, w których funkcjonują te podmioty to handel, przetwórstwo przemysłowe, budownictwo i różnorodne usługi.

Sytuację ekonomiczną Gminy Tułowice można analizować też pod kątem dochodów i wydatków Gminy ponoszonych na realizację zadań na rzecz wspólnoty mieszkańców.

Wykres 20 Dochody budżetu Gminy Tułowice w latach 2011-2016 (ogółem)

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Dochody gminy stanowią istotne odzwierciedlenie sytuacji ekonomicznej, bowiem ich wielkość pokazuje w jakim stopniu realizowane są zadania gminy adresowane do jej mieszkańców, a tym samym pokazują jaki jest poziom zaspokojenie zbiorowych potrzeb społeczności lokalnych (budowa dróg, rozwój oświaty itp.). Analizę dochodów gminy przeprowadza się w myśl zasady - im wyższe dochody gminy, tym więcej inicjatyw na rzecz społeczności. Jak pokazują statystyki Gmina Tułowice może się pochwalić działaniami na

rzecz wspólnoty lokalnej bowiem budżet gminy w latach 2011-2016 wzrósł o ponad 3 mln złotych.

Wśród dochodów znajduje się wiele składników, między innymi podatek rolny, podatek leśny, podatek od nieruchomości, podatek od środków transportowych, podatek od czynności cywilnoprawnych, ale też wpływy z opłaty targowej, udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych, udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych i wiele innych. Wartości niektórych dochodów podatkowych przedstawia tabela w dalszej części rozdziału.

Tabela 3 Wybrane składniki dochodów podatkowych Gminy Tułowice w latach 2011-2016

Rok	2011	2012	2013	2014	2015	2016
razem	7030547,41	7322940,18	9648822,09	8781749,15	8560396,71	8896403,00
podatek rolny	94235,92	185918,26	195340,12	175902,92	154265,66	133003,12
podatek leśny	95575,75	114417,49	113690,12	103181,10	118004,28	175831,52
podatek od nieruchomości	2466644,29	3336169,20	3604850,59	3602211,47	3675425,07	3378079,27
podatek od środków transportowych	40157,60	43151,00	42601,20	51511,80	41603,70	39280,00
wpływy z opłaty skarbowej	12722,00	7886,00	9724,00	9010,00	9221,00	10516,00
podatek od czynności cywilnoprawnych	417666,00	260963,00	118145,10	162978,00	117728,97	164650,00
podatek od działalności gospodarczej osób fizycznych, opłacany w formie karty podatkowej	-	4774,13	5601,70	2601,42	3788,20	1301,57
wpływy z opłaty eksploatacyjnej	-	201185,70	231231,80	267581,10	253131,50	209204,50
wpływy z opłaty targowej	-	10425,00	13475,00	15195,00	13370,00	7920,00
dochody z majątku	790506,78	397207,43	1790554,72	285646,33	117955,92	547012,04

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Jak pokazują dane w tabeli, wartość środków stanowiących dochody podatkowe Gminy jest każdego roku znacznie większa od dochodów roku poprzedzającego. Nie jest to prawidłowość przypisana do wszystkich części składowych dochodów, ale zdecydowana ich większość prezentuje widoczny wzrost, np. wpływy z podatku rolnego, leśnego czy podatku od nieruchomości.

Podobnie jak dochody podatkowe każdego roku w analizowanym okresie wzrasta wysokość subwencji, jaką otrzymuje Gmina. To kolejny obraz sytuacji ekonomicznej Gminy oraz przejaw starania władz samorządowych o jak najlepsze warunki realizacji zadań na rzecz mieszkańców. Szczegółowe wartości otrzymywanych w latach 2011-2016 subwencji prezentuje zamieszczona dalej zestawienie.

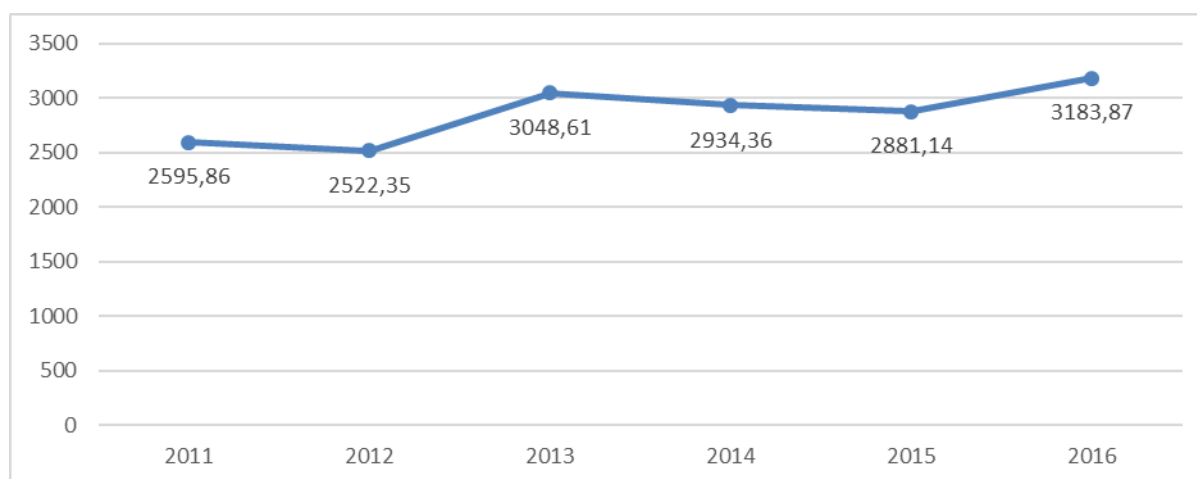
Tabela 4 Wysokość subwencji przyznawanych Gminie Tułowice w latach 2011-2016

Rok	2011	2012	2013	2014	2015	2016
razem	3826331	4075869	4140431	4038912	4224123	4016689
część oświatowa subwencji ogólnej	3318696	3486219	3590164	3456563	3608452	3363940
uzupełnienie subwencji ogólnej	0	9625	0	0	0	0
część wyrównawcza subwencji ogólnej	501871	570067	541734	576594	608695	641821
część równoważąca subwencji ogólnej	5764	9958	8533	5755	6976	10928

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Obrazem sytuacji ekonomicznej są też dane obrazujące poziom dochodów Gminy przypadających na jednego mieszkańca. W analizowanym okresie poziom tych dochodów znacząco wzrósł, co prezentuje poniżej zamieszczony wykres.

Wykres 21 Wartość dochodów Gminy Tułowice przypadających na jednego mieszkańca w latach 2011-2016

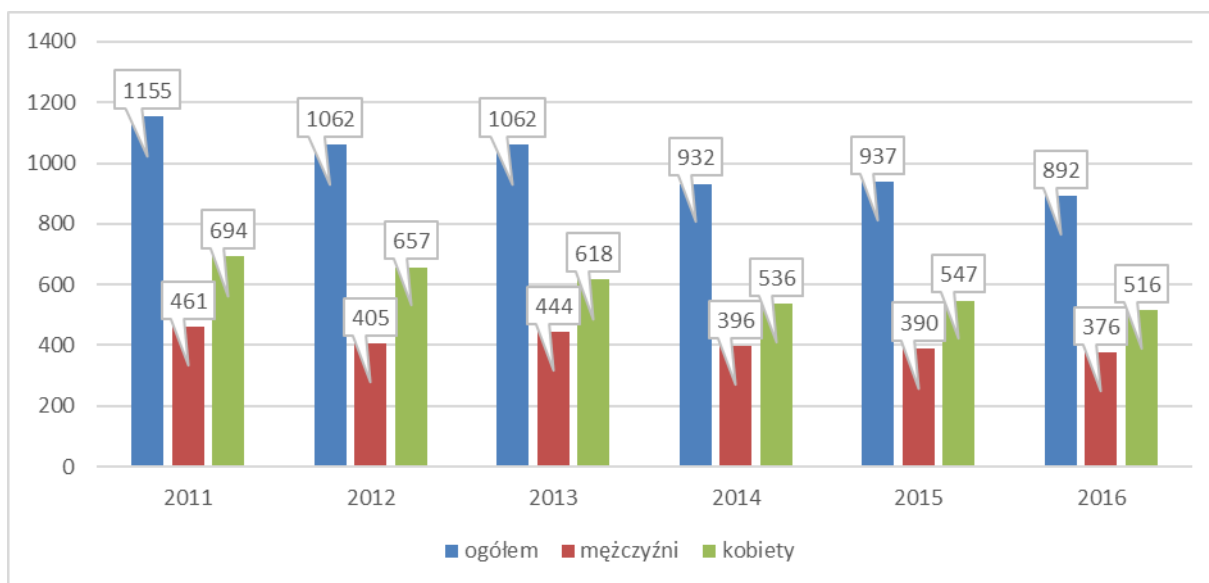
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Jak pokazuje wykres dochody Gminy przypadające na jednego mieszkańca w okresie 6 badanych lat zwiększyły się ponad 590 zł, co jest wyrazem poprawy sytuacji ekonomicznej Gminy oraz dobrym prognozykiem na przyszłość.

Odmienny niż przy analizie dochodów obraz sytuacji ekonomicznej oddaje analiza populacji osób pracujących oraz analiza rynku pracy.

Jak pokazuje poniższe zestawienie liczba osób zatrudnionych maleje w kolejnych latach, w 2011 roku wynosiła 1155 osób i cały analizowany okres wskazuje tendencję spadkową. W okresie sześciu lat liczba pracujących zmalała o 263 osoby. Wśród pracujących przeważają znacząco kobiety, choć też obserwuje się tu istotny spadek zatrudnionych o 178 osób w okresie sześciu lat.

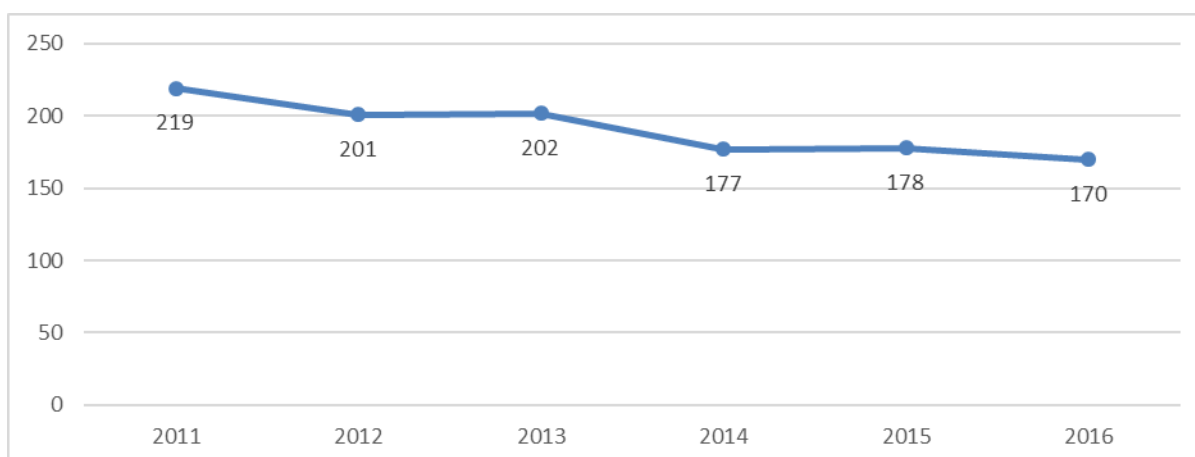
Wykres 22 Liczba pracujących mieszkańców Gminy Tułowice w latach 2011-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Potwierdzeniem tej sytuacji jest obraz liczebności osób zatrudnionych przypadający na 1000 mieszkańców Gminy, co prezentuje poniższy wykres.

Wykres 23 Liczba osób pracujących na 1000 mieszkańców Gminy Tułowice w latach 2011-2016

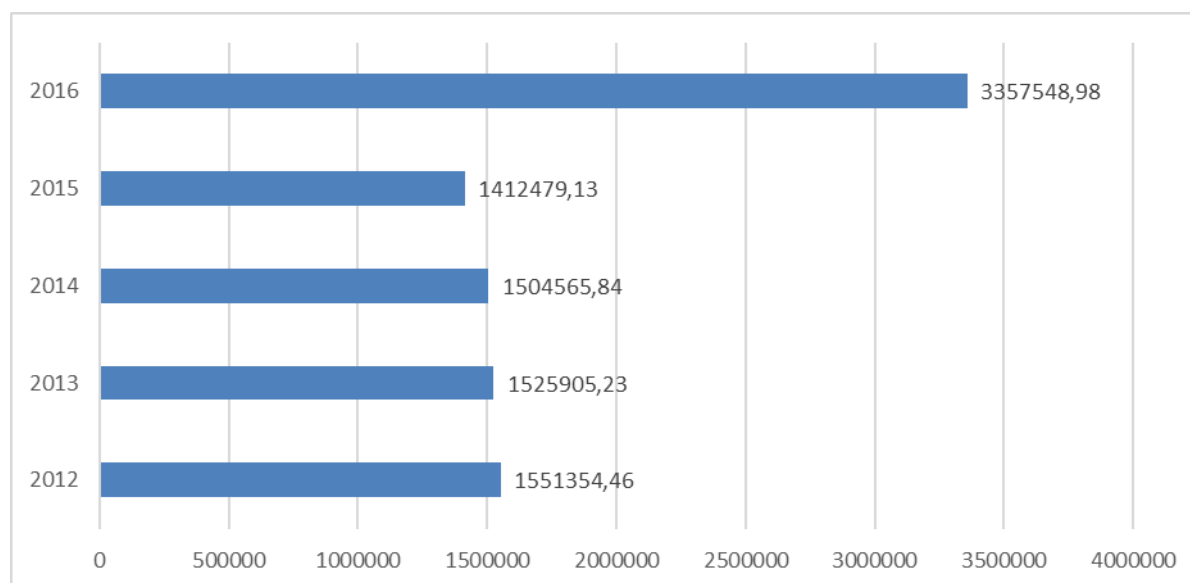
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Jak pokazują dane na 1000 mieszkańców przypada tylko 170 osób pracujących. Wartości liczbowe zmalały w analizowanym okresie o 49 osób. W 2011 roku proporcja ta wynosiła 219 osób pracujących na 1000 mieszkańców.

Mimo zróżnicowanego rynku pracy nie wszyscy mieszkańcy Gminy Tułowice podejmują zatrudnienie. Problem ten będzie szerzej opisany w rozdziale poświęconym bezrobociu. Analiza sytuacji ekonomicznej pokazuje, że mimo ogólnej dobrej kondycji niektórzy mieszkańcy Gminy doświadczają problemów, których nie są w stanie rozwiązać z wykorzystaniem własnych możliwości i uprawnień, co zmusza ich do ubiegania się o wsparcie ze strony instytucji samorządowych, w tym instytucji pomocy społecznej. Gmina ponosi z tego tytułu istotne wydatki, o czym świadczy część budżetu przeznaczona na pomoc społeczną. Szczegółowe wartości tych wydatków prezentuje wykres zamieszczony w dalszej części rozdziału.

Wprowadzie wykres nie zawiera pełnych danych, bowiem do 2011 roku Główny Urząd Statystyczny nie ewidencjonował wszystkich danych sprawozdawczych, ale porównanie wartości z lat 2012-2016 odzwierciedla stan faktyczny, wystarczający do przeprowadzenia analizy tego obszaru.

Wykres 24 Wartość wydatków na świadczenia z zakresu pomocy społecznej w Gminie Tułowice

Źródło; Bank Danych Lokalnych GUS

W ciągu minionych lat poziom wydatków na zadania pomocy społecznej zwiększył się ponad dwukrotnie, co potwierdza istnienie problemów związanych między innymi z niedostatkiem ekonomicznym i pokazuje, że mimo ogólnej dobrej kondycji finansowej Gminy, sytuacja ekonomiczna części mieszkańców nie jest jeszcze stabilna, a wielu mieszkańców wymaga społecznego wsparcia. Znaczący wzrost poziomu wydatków w 2016 roku spowodowany był też wprowadzeniem krajowego programu „rodzina 500+” i koniecznością wypłaty rodzinom wychowującym dzieci świadczeń w wysokości 500 zł na dziecko.

Podsumowując sytuację ekonomiczną Gminy Tułowice i jej mieszkańców należy podkreślić, że mimo problemów pojawiających się w obszarze zatrudnienia z roku na rok

sytuacja ulega istotnej poprawie. Warunki ekonomiczne poszczególnych mieszkańców zmieniają się na lepsze, coraz więcej uwagi poświęca się zaspokajaniu zbiorowych potrzeb ludności oraz ważnym kierunkom rozwoju Gminy.

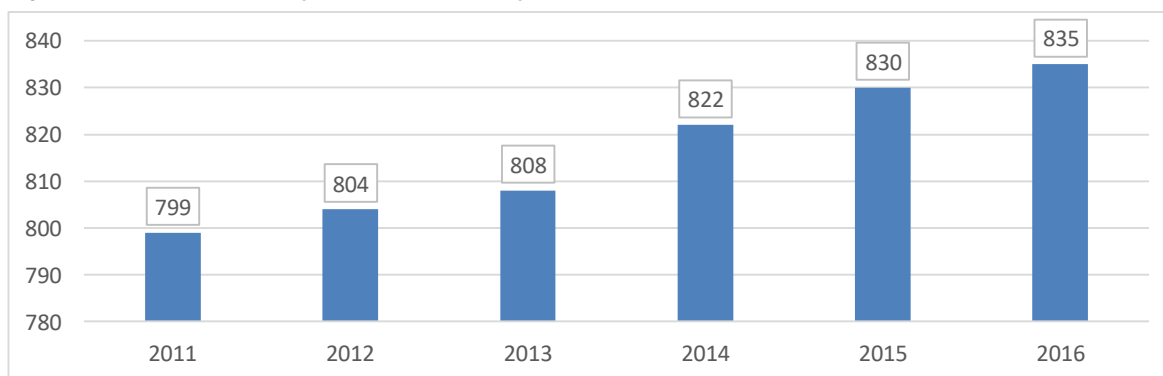
Wskaźniki oceny sytuacji ekonomicznej stanowiące dochody podatkowe Gminy Tułowice, potwierdzają o coraz większej zasobności mieszkańców, bowiem występuje tu zależność (choć nie zawsze prawidłowość) polegająca na tym, że im wyższy poziom zamożności mieszkańców, tym większe wpływy podatkowe do budżetu gminy i odwrotnie, wyższe wpływy dochodowe są oznaką większej zamożności mieszkańców.

Sytuacja ekonomiczna ma bezpośrednie przełożenie na istnienie problemów społecznych. Powszechnie wiadomo, że im lepsza sytuacja ekonomiczna, tym mniej problemów społecznych zaś te, które ewentualnie wystąpią można szybciej rozwiązać lub zminimalizować ich skutki. Szczegółowy opis problemów powiązanych z sytuacją ekonomiczną mieszkańców przedstawiony zostanie w rozdziale poświęconym identyfikacji problemów społecznych na obszarze Gminy Tułowice.

3.4. Sytuacja mieszkaniowa

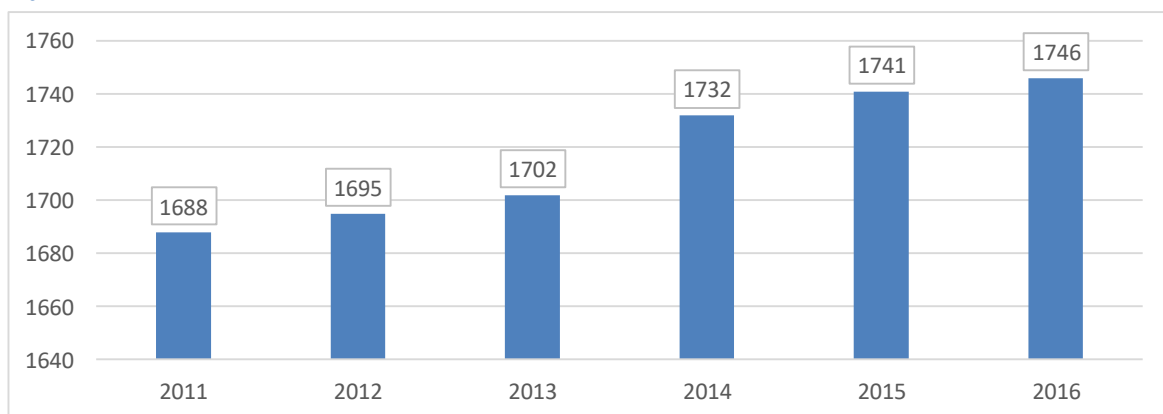
Podstawę mieszkalnictwa Gminy Tułowice stanowi tradycyjne budownictwo jednorodzinne, będące własnością osób prywatnych. Zasoby mieszkaniowe zwiększają się z roku na rok, zarówno pod względem liczby budynków mieszkalnych jak i ilości pomieszczeń (izb) oraz ich powierzchni użytkowej.

Wykres 25 Liczba budynków mieszkalnych w Gminie Tułowice

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 26 Liczba mieszkań w Gminie Tułowice

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Na przestrzeni analizowanych lat w Gminie przybyło 36 nowych budynków i 58 mieszkań, a ich łączna powierzchnia użytkowa zwiększyła się o ponad 6,5 tysiąca metrów kwadratowych, co szczegółowo prezentuje poniższe zestawienie.

Tabela 5 Liczba mieszkań w Gminie Tułowice oraz ich powierzchnia użytkowa w latach 2011-2016

Ogółem	2011	2012	2013	2014	2015	2016
mieszkania	1688	1695	1702	1732	1741	1746
izby	6956	6993	7032	7139	7172	7199
Powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²	127991	128990	129991	132899	133734	134583

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Zdecydowana większość mieszkań wyposażona jest w instalacje techniczno-sanitarne tj. wodociąg, gaz sieciowy, centralne ogrzewanie. Wartości przedstawione w kolejnym zestawieniu są wskaźnikiem określonego standardu mieszkań, który z każdym rokiem jest wyższy.

Tabela 6 Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno- sanitarne

Rodzaj wyposażenia	2011	2012	2013	2014	2015	2016
wodociąg	1648	1655	1662	1693	1702	1707
ustęp spłukiwany	1618	1625	1632	1663	1672	1677
łazienka	1566	1573	1580	1611	1620	1625
centralne ogrzewanie	1390	1397	1404	1436	1445	1450
gaz sieciowy	923	923	929	932	938	941

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Zestawienia pokazują wysokie wskaźniki standardu mieszkań. Ponad 97 % mieszkań ma dostęp do bieżącej wody, ponad 96% mieszkań jest wyposażona w łazienkę, ponad 83% mieszkań korzysta z centralnego ogrzewania. Dane statystyczne przedstawiają sytuację mieszkaniową Gminy bardzo korzystnie.

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zwiększyła się o ponad 2 m², o ponad 12 zwiększyła się liczba mieszkań na 1000 mieszkańców.

Tabela 7 Zasoby mieszkaniowe – wskaźniki

Zasoby mieszkaniowe	2011	2012	2013	2014	2015	2016
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	75,8	76,1	76,4	76,7	76,8	77,1
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	24,3	24,4	24,8	25,3	25,4	25,7
mieszkania na 1000 mieszkańców	320,5	321	324,5	329,7	331,2	332,9
przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu	4,12	4,13	4,13	4,12	4,12	4,12
przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	3,12	3,12	3,08	3,03	3,02	3
przeciętna liczba osób na 1 izbę	0,76	0,76	0,75	0,74	0,73	0,73

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wyższy standard mieszkań to lepsza jakość życia mieszkańców, a poprawiająca się sytuacja ekonomiczna mieszkańców pozwala osiągać wyższy standard mieszkań, bowiem pozwala na inwestowanie i utrzymanie mieszkań w lepszym stanie technicznym.

Jak pokazują dane statystyczne przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w Gminie Tułowice wynosi ponad 77 metrów², przeciętne mieszkanie ma ponad 4 pomieszczenia (izby), na jedno mieszkanie przypada średnio 3 osoby. Standard mieszkań jest dość wysoki, o czym świadczy liczba mieszkań oraz ich wyposażenie w podstawowe media, co pozwala ocenić sytuację mieszkaniową Gminy Tułowice jako dobrą.

Na stan sytuacji (gospodarki) mieszkaniowej duży wpływ ma samorząd lokalny Gminy, który jest właścicielem i administratorem 224 mieszkań o łącznej powierzchni 11119 m² oraz 8 lokali socjalnych o łącznej powierzchni 194 m². Mieszkania w zasobie komunalnym są udostępniane mieszkańcom o najniższym statusie ekonomicznym.

Mimo ogólnie dobrej sytuacji mieszkaniowej część mieszkańców Gminy Tułowice ma problemy z utrzymaniem mieszkań o czym świadczą zaległości w regulowaniu należności związanych z użytkowaniem mieszkań z zasobów komunalnych.

Tabela 8 Zaległość w opłatach za mieszkania z zasobów gminnych

Zaległość w opłatach za mieszkania z zasobów gminnych	2011	2013	2015
ogółem	37	23	28
Zaległość ponad 3 miesiące	8	11	11
wysokość zaległości w tys. zł			
ogółem	17,4	20,1	23,1
ponad 3 miesiące	8,2	14,3	16,1

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W 2011 roku zadłużenie dotyczyło 37 mieszkań, w tym w 8 mieszkaniach zadłużenie występowało ponad 3-mce, w 2013 roku zadłużonych było 23 mieszkań (11 ponad 3 m-ce), a w 2015 roku zadłużenie dotyczyło 28 mieszkań, w tym 11 mieszkań zadłużonych było ponad 3 miesiące. Wprawdzie problem zadłużenia dotyczy coraz mniejszej liczby mieszkań, ale wartość zadłużenia wzrasta. W analizowanym okresie zadłużenie wynosiło: w 2011 roku 17,4 tys. zł, w tym 8,2 tys. zł zadłużenia utrzymywało się powyżej trzech miesięcy, w 2013 roku była to już kwota 20,1 tys. zł, w tym 14,3 tys. zł powyżej trzech miesięcy a w 2015 roku zadłużenie osiągnęło poziom 23,1 tys. zł, w tym 16,1 tys. zł wynosiło zadłużenie powyżej trzech miesięcy.

Podsumowując opis ogólnej sytuacji mieszkaniowej Gminy Tułowice można by stwierdzić, że wskaźniki świadczące o dobrej kondycji mieszkalnictwa powodują, iż posiadane zasoby są wystarczające na obecne potrzeby mieszkańców. Tymczasem analiza innych wskaźników pokazuje, że nie wszyscy mieszkańcy znajdują się w dobrej sytuacji mieszkaniowej, nie wszyscy mają zapewniony dostęp do lokali mieszkalnych, nie wszyscy mają taki standard mieszkań jaki odpowiadałby ich oczekiwaniom.

Z „Oceny zasobów pomocy społecznej”¹⁰ oraz dokumentacji odzwierciedlającej poziom wsparcia finansowego w formie dodatków mieszkaniowych wynika, że pewien odsetek mieszkańców ma problemy z utrzymaniem lokalu mieszkalnego. Problem dotyczy zarówno osób korzystających z mieszkań w zasobach gminy, jak i spółdzielczych oraz prywatnych.

¹⁰ Narzędzie obrazujące wykaz potrzeb mieszkańców danej gminy i możliwości ich zaspokajania, wykorzystywane dla planowania w obszarach polityki społecznej i pomocy społecznej na podst. art 16a ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U.2017, poz.1769)

Tabela 9 Liczba i kwoty wypłaconych dodatków mieszkaniowych mieszkańcom zamieszkującym w mieszkaniach gminnych, spółdzielczych, prywatnych

Rok	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ogółem						Brak danych
liczba	580	333	346	351	339	
kwota	63784	63251	65961	65099	59555	
gminnych						
liczba	478	259	258	259	222	
kwota	45574	49983	51484	49079	39326	
spółdzielczych						
liczba	84	64	65	72	92	
kwota	16956	12462	11666	13656	17346	
prywatnych						
liczba	18	10	23	20	25	
kwota	1254	806	2811	2364	2883	

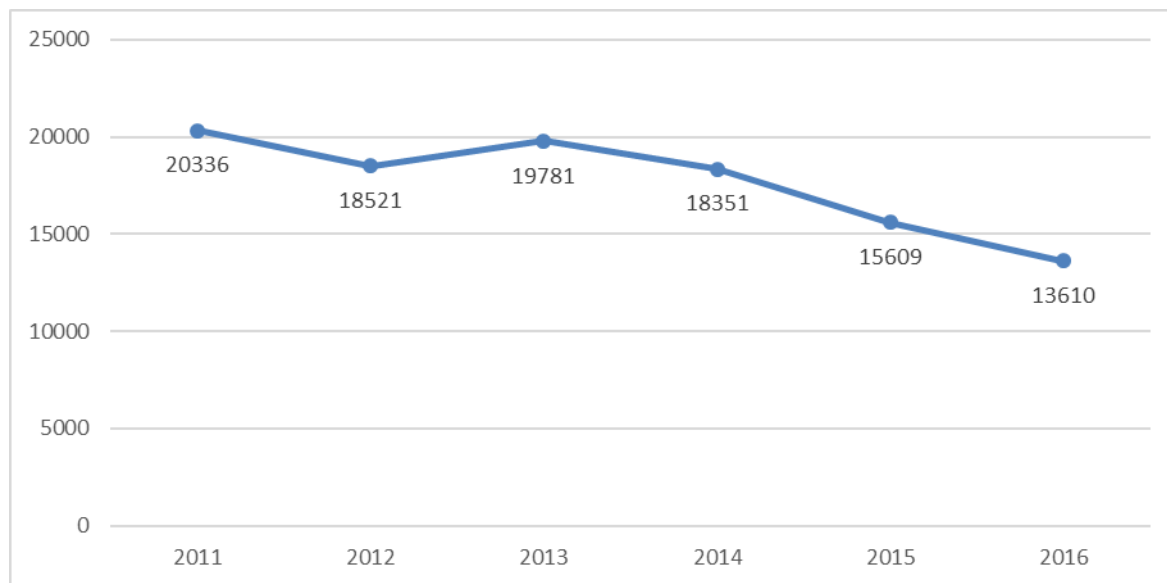
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Jak pokazuje zestawienie skala problemu jest zróżnicowana. Problem z utrzymaniem mieszkania i koniecznością wsparcia dodatkiem mieszkaniowym dotyczy w największym stopniu mieszkańców mieszkań komunalnych, a w najmniejszym stopniu mieszkańców mieszkań prywatnych. Sytuacja może jednak ulec pewnym zmianom, bowiem obserwuję się wzrost liczby osób mieszkających w mieszkaniach prywatnych, korzystających z dodatków mieszkaniowych oraz spadek liczby osób korzystających z tej formy wsparcia w lokalach komunalnych. Problem mieszkalnictwa jest ważny nie tylko dla mieszkańców ale też dla władz Gminy, wymaga podejmowania różnego rodzaju decyzji związanych z inwestowaniem w zasoby mieszkaniowe, pociąga za sobą skutki finansowe w związku z wypłatą dodatków mieszkaniowych, wymaga nakładów na remonty i pozyskiwanie nowych lokali mieszkalnych.

3.5. Ochrona zdrowia mieszkańców Gminy Tułowice

Na terenie Gminy funkcjonuje niewiele podmiotów medycznych świadczących usługi w zakresie ochrony zdrowia mieszkańców. Usługi ambulatoryjnej opieki medycznej świadczy 1 przychodnia oraz dwóch lekarzy prowadzących praktyki prywatne. Od kilku lat spada liczba udzielonych porad ambulatoryjnych.

Wykres 27 Liczba porad ambulatoryjnych udzielonych mieszkańcom w latach 2011-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Statystyki prowadzone w tym obszarze pokazują spadek o ponad 6 tysięcy porad na przestrzeni sześciu lat. Taka sytuacja może świadczyć o dobrej kondycji mieszkańców, ale bardziej prawdopodobne jest, że część mieszkańców Gminy korzysta z porad lekarskich na terenie placówek ochrony zdrowia zlokalizowanych poza gminą, głównie w miejscowości Niemodlin.

Uzupełnieniem podmiotów wspierających mieszkańców Gminy w ochronie zdrowia są dwie apteki. Stan ten odpowiada zapotrzebowaniu społecznemu. Na jedną aptekę przypada średnio około 2600 osób, co jest stanem porównywalnym z wieloma innymi miejscowościami o podobnej sytuacji ekonomicznej.

Prowadzone apteki oraz przychodnie świadczące usługi medyczne w ramach podstawowej opieki zdrowotnej są obecnie w stanie zapewnić dostęp do tych usług w stopniu odpowiadającym zapotrzebowaniu społecznemu.

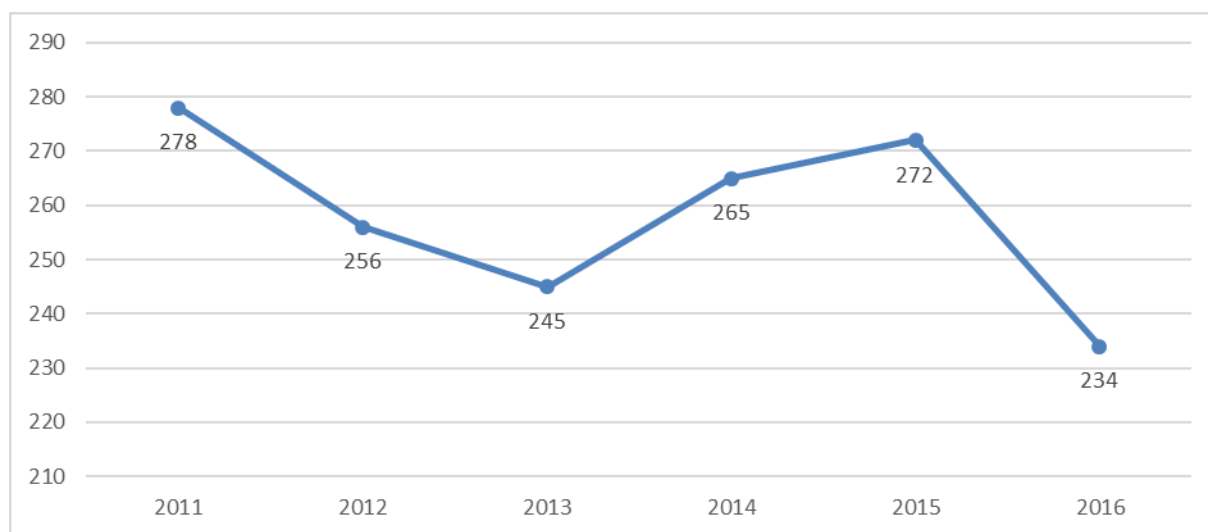
Charakterystyka sytuacji w zakresie ochrony zdrowia jest z zasady bardzo trudnym zadaniem. Trudno ją opracować na podstawie dostępnych danych, bowiem statystyki publiczne nie odzwierciedlają jakich schorzeń dotyczą świadczone usługi, ani też jakiej kategorii osób dotyczą. Niniejszy rozdział zawiera jedynie opis potencjału instytucjonalnego, jakim dysponuje Gmina Tułowice na rzecz ochrony zdrowia mieszkańców. Problematyka zdrowia będzie jeszcze analizowana przez pryzmat świadczeń udzielanych osobom

i rodzinom w najtrudniejszej sytuacji ekonomicznej w rozdziale poświęconym identyfikacji problemów społecznych.

3.6. Szkolnictwo i edukacja mieszkańców Gminy Tułowice

Najmłodszy mieszkańcy Gminy mają zapewniony dostęp do edukacji w przedszkolu, szkole podstawowej i gimnazjum, które po zmianach organizacyjnych od 2016 roku będzie wygaszane. Liczba uczniów w szkołach podstawowych wykazuje tendencję spadkową, co pokazuje poniżej zamieszczony wykres.

Wykres 28 Liczba uczniów w szkołach podstawowych prowadzonych przez samorząd

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Edukacja na poziomie podstawowym zapewniona jest także osobom z niepełnosprawnością w tym niepełnosprawnością intelektualną. Oddziały w szkołach podstawowych przystosowane są do potrzeb dzieci z niepełnosprawnością.

Uzupełnieniem szkolnictwa na poziomie podstawowym były gimnazja. W Gminie Tułowice działało 1 gimnazjum. W 2016 roku do Gimnazjum uczęszczało 113 uczniów. W analizowanym okresie widoczny jest duży spadek liczebności uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach, co jest skutkiem zmian demograficznych, głównie spadku dzietności w rodzinach. W skali jednego roku te spadki dotyczyły niewielkich liczb, ale porównanie okresu sześciu lat dało już liczbę dwucyfrową, w przypadku Gminy jest to liczba ponad 30 osób. Taka tendencja może utrzymać się na kolejne lata o czym świadczy wykres obrazujący tzw. piramidę wieku, zamieszczony w rozdziale poświęconym sytuacji demograficznej Gminy. Malejąca każdego roku liczba uczniów przekłada się na spadek liczby absolwentów szkół podstawowych oraz mniejszą liczbą uczniów średnio w klasie (oddziale). Ten ostatni wskaźnik należy potraktować w kategoriach pozytywów, bowiem mniejsza liczba uczniów w klasie może zaowocować lepszymi relacjami w strukturach klasy (w tym, w relacjach koleżeńskich), większym poziomem zainteresowania nauczycieli, lepszym dostępem do pomocy naukowych itp. Biorąc pod uwagę kontynuację systemu kształcenia absolwenci szkoły podstawowej i gimnazjum mają do dyspozycji ofertę szkół ponadpodstawowych na terenie Miasta Opola oraz okolicznych miast.

3.7. Problemy społeczne na obszarze Gminy Tułowice

W świetle informacji przedstawionych w poprzednich rozdziałach sytuację mieszkańców Gminy Tułowice można ocenić jako dobrą, stabilną i bezproblemową. Nie będzie to jednak ocena obiektywna. W analizie ogólnodostępnych statystyk nie znajduje się danych, które odzwierciedlają problemy nieco słabszych, mniej zaradnych osób i grup społecznych, które nie radzą sobie z trudnościami życia codziennego, a trudności te ograniczają lub uniemożliwiają im funkcjonowanie społeczne.

Wśród mieszkańców Gminy można zidentyfikować wiele zagrożeń i problemów, które wpływają zarówno na jakość życia osób i ich rodzin, jak i rozwój całej społeczności lokalnej. Problemy te nie są jednak możliwe do zidentyfikowania poprzez ogólne badania statystyczne. W tym obszarze niezbędna jest pogłębiona diagnoza będąca wynikiem analizy dokumentów w dyspozycji podmiotów zajmujących się rozwiązywaniem różnego rodzaju problemów społecznych, głównie Ośrodka Pomocy Społecznej w Tułowicach, Powiatowego Urzędu Pracy w Opolu, Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Gminie Tułowice oraz Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Szczegółowy opis (charakterystykę) tych problemów zawiera niniejszy rozdział.

Analizie poddano sześcioletni horyzont czasowy, biorąc pod uwagę liczbę rodzin doświadczających różnego rodzaju trudności oraz objętych wsparciem różnych instytucji w rozwiązywaniu problemów. Analizie poddano także liczbę osób w tych rodzinach, w wybranych przypadkach także liczbę udzielonych świadczeń i kwotę świadczeń.

Aby obiektywnie przedstawić badaną rzeczywistość do identyfikacji problemów społecznych Gminy wykorzystano także konsultacje społeczne, które pozwoliły na uzyskanie rzetelnych opinii o problemach widocznych i odczuwanych przez mieszkańców Gminy. Konsultacje przeprowadzono z przedstawicielami instytucji, lokalnymi liderami oraz mieszkańcami Gminy. Wyniki tego badania stanowią cenne uzupełnienie diagnozy problemów społecznych opartej na analizie danych statystycznych.

3.7.1. Trudności ekonomiczne i ubóstwo

Jedną z ważniejszych informacji o sytuacji ekonomicznej mieszkańców jest liczba osób i rodzin objętych pomocą, korzystających z różnorodnych świadczeń finansowych wypłacanych przez pomoc społeczną. Informacje te pokazują, że mimo dobrej ogólnie kondycji finansowej mieszkańców, pewna część rodzin korzysta z pomocy finansowej przyznawanej na stałe, okresowo lub jednorazowo z przeznaczeniem na konkretny cel. Liczebność tej grupy zmieniała się w analizowanym okresie - średnio ok. 4,5% mieszkańców, będących w najtrudniejszej sytuacji finansowej korzystało z pomocy finansowej. Szczegółowy obraz tej sytuacji prezentuje zestawienie zamieszczone w dalszej części opracowania.

Tabela 10 Ogólna liczba osób i rodzin korzystających ze świadczeń finansowych udzielanych w ramach pomocy społecznej w latach 2011-2016

Rok	Liczba osób które otrzymały świadczenia	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wartość świadczeń w złotych	Średnioroczna wartość świadczeń dla jednej rodziny w zł
2011	212	131	342	395 574	3019,64
2012	211	129	340	409 848	3177,11
2013	203	134	334	461 024	3440,47
2014	184	129	304	409 486	3174,31
2015	172	118	263	385 396	3266,06
2016	154	114	262	443 839	3893,32

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS – 03 OPS Tułowice

Jak pokazuje zestawienie, liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej od 2011 roku sukcesywnie maleje, podobnie jak liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy. Może to być oznaką stabilizacji ekonomicznej mieszkańców oraz wzrastającymi dochodami rodzin.

W przedstawionym zestawieniu oprócz spadku liczby osób korzystających z pomocy widoczny jest także wzrost wartości świadczeń pomocy społecznej udzielonej mieszkańcom w danym roku, wzrasta średnioroczna wartość świadczeń udzielonych dla jednej rodziny. Taki stan może wskazywać na ciągle istniejące problemy ekonomiczne rodzin, ale też na coraz bardziej skuteczne i kompleksowe wsparcie potrzebujących.

Osoby korzystające z pomocy w formie świadczeń finansowych mogą je otrzymać po spełnieniu określonego przepisami prawa kryterium. Kryterium jest zróżnicowane dla osób samotnie mieszkających i gospodarujących oraz osób mieszkających i gospodarujących wspólnie z najbliższymi członkami rodziny. Kryteria dochodowe podlegają weryfikacji co 3 lata, z uwzględnieniem wyniku badań prognozy interwencji socjalnej. Badania prognozy interwencji socjalnej dokonuje Instytut Pracy i Spraw Socjalnych¹¹. Określone ustawą o pomocy społecznej kryterium dochodowe jest w pewnym sensie wyznacznikiem granicy ubóstwa, bowiem uznaje się, że osoby które mają dochód niższy niż określone kryterium, lub nie dysponują żadnym dochodem, są w grupie osób najuboższych.

Analizując dokumenty statystyczne Ośrodka Pomocy Społecznej w Tułowicach zaobserwowano liczne działania adresowane do osób nie posiadających własnych dochodów lub posiadających dochody na minimalnym poziomie. Liczbę rodzin oraz osób żyjących w rodzinach dotkniętych problemem „ubóstwa” prezentuje kolejne zestawienie.

¹¹ Patrz. Art.9 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U.2017, poz.1769)

Tabela 11 Liczba rodzin objętych pomocą z powodu ubóstwa

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2011	63	170
2012	65	163
2013	63	149
2014	65	169
2015	74	181
2016	76	189

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Od kilku lat liczebność rodzin najuboższych rośnie podobnie jak liczba osób w tych rodzinach. Porównując liczbę rodzin z problemem ubóstwa do wszystkich rodzin zakwalifikowanych do pomocy finansowej można stwierdzić, że w całym analizowanym okresie około 50% rodzin objętych wsparciem ze strony Ośrodka Pomocy Społecznej w Tułowicach doświadcza ubóstwa, nie mając wystarczających środków na zaspokojenie bieżących potrzeb swoich i rodziny.

W grupie najuboższych mieszkańców Gminy znajdują się też osoby, których sytuacja życiowa ogranicza możliwość samodzielnego uzyskania dochodu poprzez zarobkowanie lub uzyskanie świadczeń rentowych czy emerytalnych. Pomoc realizowana na rzecz tej grupy mieszkańców ma formę zasiłku stałego.

Na przestrzeni analizowanego okresu liczba świadczeniobiorców zasiłków stałych utrzymuje się na podobnym poziomie ale wyraźnie wzrasta kwota wypłacanych świadczeń – na przestrzeni analizowanych lat jest to wzrost o ponad 60%. Analiza świadczeniobiorców zasiłków stałych pokazuje też liczbę osób samotnie gospodarujących, dla których zasiłek stały jest często jedynym wsparciem w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych.

Tabela 12 Zasiłki stałe wypłacane mieszkańcom Gminy Tułowice

Rok	Liczba świadczeniobiorców (w tym samotnie gospodarujących)	Liczba świadczeń	Liczba rodzin (w tym osoby samotnie gospodarujące)	Liczba osób w rodzinach	Wartość świadczeń w złotych
2011	18(16)	180	18	28	68 209
2012	21(18)	212	21	34	85 863
2013	21(17)	204	20	33	88 643
2014	18(15)	180	17	22	79 467
2015	18(16)	170	18	23	85 144
2016	18(16)	187	17	18	108796

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Trudności finansowe części mieszkańców potwierdza też liczba rodzin korzystających ze świadczeń pieniężnych okresowo. W tej kategorii świadczeniobiorców obserwuje się pewne wahania jednak z tendencją wzrostową, zarówno rodzin korzystających z tej formy wsparcia jak wartości świadczeń. Szczegółowe informacje o liczbie zasiłkobiorców oraz wartościach wypłacanych świadczeń prezentuje poniższa tabela.

Tabela 13 Zasiłki okresowe wypłacane mieszkańcom Gminy Tułowice

Rok	Liczba świadczeniobiorców	Liczba świadczeń	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wartość świadczeń w złotych
2011	47	289	47	128	75 111
2012	52	279	51	151	80 183
2013	47	210	47	144	102 557
2014	56	335	56	156	93 277
2015	50	297	49	127	88 208
2016	52	318	52	144	106 812

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

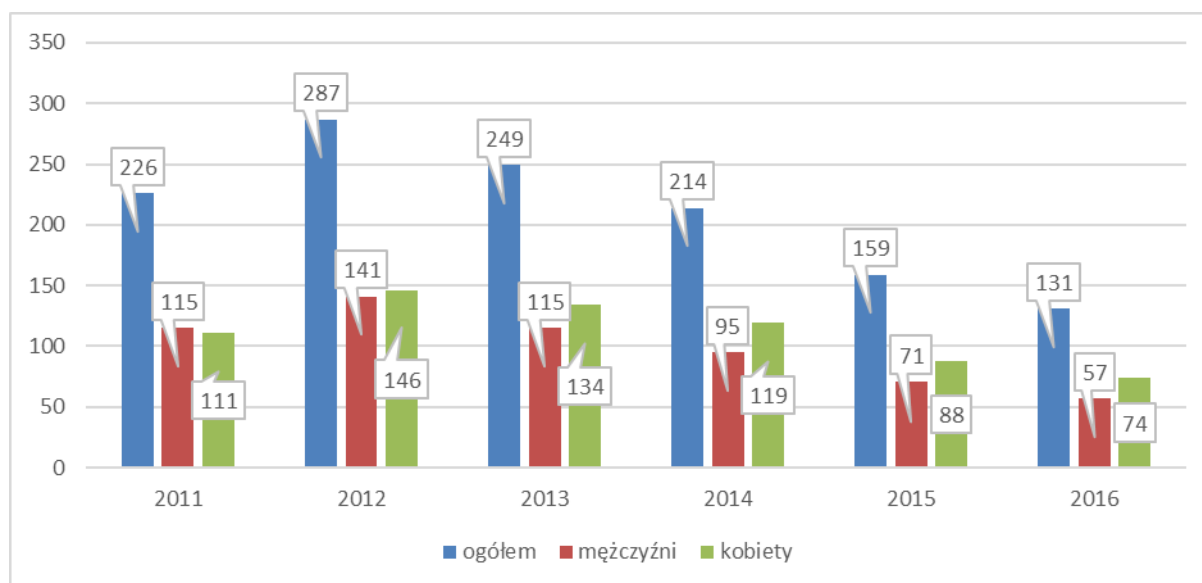
Osoby uprawnione do korzystania z zasiłków okresowych można zakwalifikować do kilku podkategorii ze względu na powód, jaki uprawnia do świadczeń. W Gminie Tułowice najczęstszym powodem do okresowego wsparcia finansowego było bezrobocie, wsparcie osób z różnego rodzaju schorzeniami i niepełnosprawnością. Często zasiłki okresowe przyznawano dla zasilenia budżetu rodziny i ponoszenia wydatków w ważnych sprawach życiowych.

Problem trudnej sytuacji finansowej oraz ubóstwa, choć widoczny jest w stosunkowo niewielkiej grupie mieszkańców, stanowi jeden z najbardziej dotkliwych zarówno dla osób, których dotyczy jak też dla podmiotów i służb, które są angażowane w rozwiązanie problemu. Gmina Tułowice przeznacza wiele środków finansowych oraz angażuje wiele podmiotów (instytucji samorządowych i organizacji społecznych) w proces pomagania najuboższym i najsłabszym ekonomicznie mieszkańcom, aby mogli zaspokajać własne i najbliższych potrzeby. Sposobom rozwiązywania tych problemów poświęcony zostanie odrębny rozdział Strategii.

3.7.2. Bezrobocie

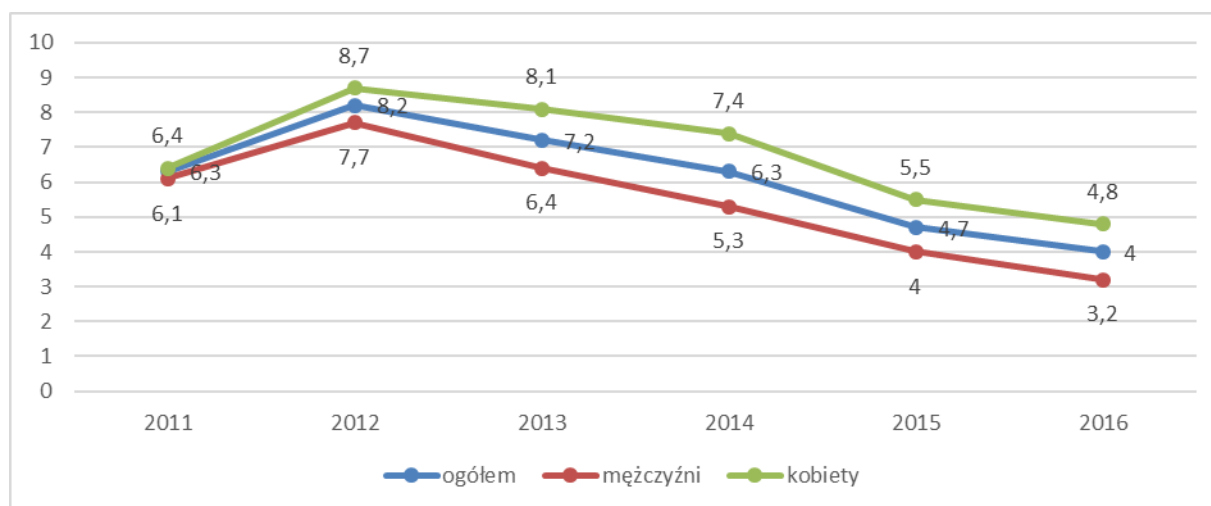
Problem bezrobocia dotyka niewielkiej grupy mieszkańców Gminy Tułowice. Statystyka pokazuje ten problem z tendencją spadkową o ok.50% w okresie badanych lat. Na wykresie poniżej widoczna jest każdego roku mniejsza liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy.

Wykres 29 Ogólna liczba bezrobotnych mieszkańców Gminy Tułowice

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 30 Udział procentowy bezrobotnych zarejestrowanych, w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wśród osób bezrobotnych przewagę stanowią kobiety, co może zarówno być oznaką mniejszej oferty zatrudnienia dla kobiet jak i przywiązania do tradycyjnej roli kobiety w rodzinie. Ponieważ zestawienie pokazuje wartości liczbowe z wyraźną tendencją spadkową, o problemie bezrobocia można mówić jako problemie coraz mniej dotkliwym dla

mieszkańców Gminy. Nie jest to jednak statystyka jednoznaczna, ponieważ nie wszystkie osoby niepracujące są zewidencjonowane w statystykach Powiatowego Urzędu Pracy i nie wszystkie mają status osoby bezrobotnej.

Problem bezrobocia widoczny jest więc w statystyce Ośrodka Pomocy Społecznej w Tułowicach, czego potwierdzenie stanowi liczba rodzin z problemem braku zatrudnienia korzystających ze wsparcia ośrodka oraz liczba rodzin korzystających z zasiłków okresowych, w których co najmniej jedna osoba w wieku aktywności zawodowej pozostaje bez zatrudnienia. W zestawieniach statystycznych obserwuje się tendencję spadkową od 2014 roku, ale liczba rodzin objętych wsparciem jest dowodem na to, że brak pracy to jest problem ponad 50 rodzin.

Tabela 14 Liczba rodzin objętych różnymi formami pomocy społecznej z powodu bezrobocia

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2011	70	216
2012	69	220
2013	70	210
2014	68	184
2015	51	122
2016	52	143

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Zamieszczone dalej zestawienie tabelaryczne pokazuje szczegółowe wartości dotyczące liczby rodzin objętych okresową pomocą finansową z powodu bezrobocia. Dotyczą one mniejszej niż w poprzednim zestawieniu liczby osób, ale też nie wszystkie rodziny doświadczając bezrobocia korzystały z pomocy finansowej. Część osób z problemem bezrobocia korzystała z innych form pomocy; w tym doradztwa zawodowego, prac społecznie użytecznych, treningów kompetencji i umiejętności społecznych, staży, szkoleń zawodowych i innych działań realizowanych na rzecz aktywizacji zawodowej mieszkańców Gminy.

Tabela 15 Liczba rodzin objętych zasiłkami okresowymi z powodu bezrobocia

Rok	Liczba świadczeniobiorców	Liczba świadczeń	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wartość świadczeń w złotych
2011	38	248	38	101	67 010
2012	44	240	43	125	70 902
2013	43	283	43	127	95 276
2014	43	251	43	115	71 747
2015	36	203	36	76	64 675
2016	35	199	35	90	71 863

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Od trzech lat liczby zasiłkobiorców wykazują malejące wartości. Najwyższe notowano w 2012 roku – 44 zasiłkobiorców - po czym w każdym kolejnym roku notuje się spadek liczby osób korzystających okresowo z pomocy finansowej, w związku z brakiem możliwości zatrudnienia i zarobkowania.

W analizie danych statystycznych daje się zauważyć jeszcze jeden ważny aspekt, który ma istotne znaczenie dla oceny poziomu bezrobocia. Na przestrzeni badanych lat spada poziom osób zatrudnionych. W 2011 roku na 1000 mieszkańców zatrudnienie miało 219 osób, w 2016 roku na 1000 osób zatrudnienie posiada tylko 170 osób. Jeśli taka tendencja utrzyma się w kolejnych latach problem bezrobocia będzie nierozwiązany.

3.7.3. Niepełnosprawność

Od wielu lat na obszarze Gminy Tułowice obserwuje się problem niepełnosprawności. Szczegółowy opis tego problemu jest trudny do opracowania z uwagi na brak dokładnych danych o liczbie osób niepełnosprawnych oraz rodzajach niepełnosprawności mieszkańców. Pewien obraz problemu widoczny jest w statystykach Ośrodka Pomocy Społecznej. Zamieszczone poniżej zestawienie przedstawia liczbę rodzin, objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności. Jest to obraz niepełny, bowiem statystyki obejmują tylko rodziny pozostające w ewidencji Ośrodka Pomocy Społecznej z racji korzystania z różnorodnego wsparcia.

Tabela 16 Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2011	51	103
2012	51	98
2013	49	88
2014	52	96
2015	47	93
2016	44	84

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Sporadyczna część osób i rodzin z problemami niepełnosprawności korzysta z finansowego wsparcia w formie zasiłków okresowych. Jest to niewielki odsetek rodzin w całej grupie klientów Ośrodka Pomocy Społecznej, ale dane wskazują, że niepełnosprawność jest dotkliwa nie tylko pod względem samodzielnego funkcjonowania, ale też powoduje pogorszenie kondycji ekonomicznej osób i rodzin.

Tabela 17 Liczba osób korzystających z zasiłków okresowych z powodu niepełnosprawności

Rok	Liczba świadczeniobiorców	Liczba świadczeń	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wartość świadczeń w złotych
2011	3	7	3	7	1 582
2012	3	11	3	7	3 130
2013	2	10	2	5	2 293
2014	4	23	4	9	3 984
2015	5	22	5	12	5 529
2016	4	27	4	8	5 319

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Jak pokazują dane statystyczne problem niepełnosprawności powoduje konieczność korzystania ze wsparcia, jakie zapewnia pomoc społeczna. Wartość pomocy adresowanej do świadczeniobiorców zwiększa się, co może być sygnałem o zwiększających się kosztach niwelowania skutków niepełnosprawności jak i coraz bardziej sprawnego systemu wsparcia, który coraz dokładniej rozpoznaje problemy mieszkańców i odpowiada na ich potrzeby.

3.7.4. Problemy zdrowotne

Podobnie jak niepełnosprawność analizowane są problemy zdrowotne mieszkańców Gminy Tułowice. Analiza wykonana przez pryzmat działań Ośrodka Pomocy Społecznej nie stanowi informacji, która odzwierciedla problemy zdrowotne mieszkańców, ale jest jedyną informacją, którą można potraktować jako sygnał o niedoborach finansowych osób zmuszonych do podjęcia długotrwałego lub kosztownego leczenia, wsparcia finansowego przy zakupie leków lub zapewnienia pomocy w usługach pielęgnacyjnych i opiekuńczych. W działaniach pomocy społecznej wsparcie dla wszystkich osób i rodzin z problemami zdrowotnymi klasyfikowane jest w kategorii pomocy z powodu długotrwałej choroby. Liczbę rodzin objętych wsparciem z tego tytułu prezentuje poniższe zestawienie.

Tabela 18 Liczba rodzin korzystających z różnych form pomocy ze względu na długotrwałą chorobę

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2011	70	163
2012	59	137
2013	64	138
2014	69	152
2015	78	158
2016	81	165

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Tabela 19 Liczba zasiłków okresowych przyznana osobom doświadczającym choroby

Rok	Liczba świadczeniobiorców	Liczba świadczeń	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wartość świadczeń w złotych
2011	8	29	8	25	6 182
2012	3	16	3	15	3 454
2013	0	0	0	0	0
2014	6	22	6	20	5 585
2015	5	29	5	15	6 798
2016	11	33	11	21	9013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Według statystyk w całej zbiorowości rodzin korzystających z pomocy społecznej, rodziny z problemami zdrowotnymi stanowią około 70 %¹². Jest to wskaźnik, który należy połączyć z sytuacją ekonomiczną mieszkańców, bowiem w większości przypadków są to osoby i rodziny o niewielkich dochodach bądź bez dochodów własnych, a konieczność ponoszenia kosztów leczenia jest dla nich zbyt dużym obciążeniem, stąd ubiegają się o wsparcie z pomocy społecznej.

3.7.5. Uzależnienia

Na obszarze Gminy Tułowice dają się zauważyć problemy uzależnień. Najczęściej występuje uzależnienie od nikotyny i alkoholu oraz pojedyncze przypadki uzależnienia od narkotyków, choć te ostatnie ciągle są jeszcze zbyt rzadko i zbyt trudno rozpoznawalne.

W statystykach najczęściej ewidencjonuje się przypadki rodzin, w których pojawia się problem uzależnienia od alkoholu, a skutki uzależnień są odczuwalne jako destrukcyjne dla funkcjonowania rodzin, tym bardziej, że w rodzinach z problemem alkoholowym pojawia się często przemoc, przestępstwa i inne problemy zagrażające trwałości rodziny oraz wychowujących się w nich dzieciom.

Przedstawione dalej zestawienie tabelaryczne prezentują liczbę rodzin z problemem alkoholowym objętych pomocą Ośrodka Pomocy Społecznej oraz liczbę rodzin objętych działaniami Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, ze względu na występowanie problemów związanych z nadużywaniem alkoholu.

¹² Iloraz łącznej liczby osób objętych pomocą w danych roku oraz liczby osób korzystających ze świadczeń z tytułu długotrwałej choroby.

Tabela 20 Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu problemów związanych z nadużywaniem alkoholu

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2011	16	27
2012	15	22
2013	17	36
2014	13	19
2015	8	10
2016	18	36

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Statystyka obejmująca działania Ośrodka Pomocy Społecznej wobec rodzin z problemem alkoholowym pokazuje problem uzależnienia od alkoholu na podobnym poziomie jak Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, co prezentuje tabela nr 21.

Tabela 21 Liczba rodzin z problemem uzależnienia od alkoholu w ewidencji Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Rok	Liczba rodzin z problemem alkoholu pozostająca w ewidencji GKRPA	Liczba rozmów diagnostycznych/ porad udzielonych osobom z problemem uzależnień i ich rodzinom	Liczba osób skierowanych na leczenie odwykowe	Liczba osób uczestniczących w terapii, w tym po przebyciu leczenia odwykowego
2011	5	5	1	0
2012	6	9	1	1
2013	16	22	2	0
2014	14	17	1	0
2015	16	21	1	0
2016	12	17	3	0

Źródło; opracowanie własne na podstawie danych GKRPA

Liczba rodzin objętych działaniami w zakresie diagnozowania i rozwiązywania problemu uzależnień jest nieco inna w statystykach OPS, bowiem obejmuje specyficzne działania nakierowane w większości do rodzin osób uzależnionych. Obszar działań wobec osób z problemem uzależnień od alkoholu wymaga współpracy wielu podmiotów, podejmowania działań interwencyjnych prowadzących do ograniczenia spożywania napojów alkoholowych oraz leczenia odwykowego w przypadkach stwierdzonej choroby alkoholowej. Ponieważ liczba osób z problemem uzależnień wykazuje tendencję wzrostową niezbędne jest też podejmowanie działań w zakresie promowania postaw prozdrowotnych, zmiany kultury spożywania napojów alkoholowych, aktywnego spędzania wolnego czasu oraz innych czynników, które wpłyną na zmianę postaw preferujących nadmierne spożywanie alkoholu.

3.7.6. Przemoc w rodzinie

Na obszarze Gminy Tułowice obserwuje się też problem przemocy w rodzinie. W 2016 roku liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie stanowiła ok.7 % spośród wszystkich rodzin objętych wsparciem. Problem ten jest obecnie szczegółowo diagnozowany na skutek działania Zespołu Interdyscyplinarnego Gminy Tułowice, który jest odpowiedzialny za wdrażanie procedury „Niebieskie Karty” wobec osób doświadczających przemocy w rodzinie oraz sprawców przemocy.

Tabela 22 Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu występowania przemocy w rodzinach

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2011	1	6
2012	0	0
2013	4	14
2014	4	13
2015	5	12
2016	8	22

Źródło; opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS 03

Rezultatem działań Zespołu jest podejmowanie interwencji w sprawach przemocy oraz wdrażanie działań profilaktycznych zmierzających do ograniczenia skutków przemocy w rodzinach. W okresie od powołania Zespołu Interdyscyplinarnego procedurę „Niebieskie Karty” prowadzono wobec wielu rodzin, w każdym kolejnym roku coraz dokładniej rozpoznawano problem, udzielając jednocześnie specjalistycznego wsparcia.

Tabela 23 Liczba rodzin z problemem przemocy w rodzinie zdiagnozowanym w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty”

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób doświadczających przemocy w rodzinie rozpoznanej przez zastosowanie Niebieskiej Karty	Liczba osób skierowanych do Ośrodków Wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie	Liczba spraw skierowanych przez ZI do Prokuratury/Sądu w sprawie ukarania sprawców przemocy w rodzinie	Liczba ukaranych przez sąd sprawców przemocy w rodzinie
2011	2	2	0	0	0
2012	5	7	0	0	0
2013	8	12	4	0	0
2014	12	21	0	0	0
2015	13	20	0	0	0
2016	9	16	0	2	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności Zespołu Interdyscyplinarnego

Szczegółowy zakres wsparcia dla rodzin doświadczających tego problemu jest przedmiotem Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy i Ochrony Ofiar, stanowiącego jedno z wielu narzędzi wdrażania niniejszej strategii.

3.7.7. Problemy mieszkańców wchodzących w wiek senioralny

Problemem, który w coraz większym zakresie daje o sobie znać na obszarze Gminy Tułowice jest starzejące się społeczeństwo i trudna sytuacja części osób w wieku senioralnym, głównie samotnych i mniej sprawnych z powodu wieku. Problemy tej grupy mieszkańców można analizować w kilku aspektach, zdrowotnym, ekonomicznym, społecznym, środowiskowym czy rodzinnym. Dostępny materiał statystyczny pokazuje tylko część problemów seniorów Gminy, odzwierciedlając liczbę emerytów i rencistów korzystających z pomocy społecznej oraz w liczbę osób korzystających z usług opiekuńczych.

Dane te należy powiązać z sytuacją ekonomiczną osób w wieku senioralnym, bowiem przez pryzmat osób korzystających z pomocy społecznej obserwuje się sytuację tylko tych osób i rodzin, których dochody nie pozwalają na samodzielne zaspokajanie potrzeb życiowych. Jak pokazuje poniższe zestawienie liczba osób w wieku senioralnym korzystających z pomocy utrzymuje się na podobnym poziomie, co może świadczyć o pewnej stabilizacji sytuacji ekonomicznej osób w wieku senioralnym.

Tabela 24 Liczba rodzin emerytów i rencistów objętych pomocą

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2011	30	40
2012	29	44
2013	27	40
2014	30	42
2015	36	60
2016	31	48

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Emeryci i renciści Gminy Tułowice korzystający z pomocy społecznej to tylko niewielka grupa przedstawicieli lokalnej społeczności wymagająca wsparcia. Szczegółowy i pełniejszy obraz liczebności tej grupy prezentowały zamieszczone we wcześniejszym rozdziale statystyki demograficzne. Emeryci i renciści oraz wszystkie osoby w wieku senioralnym są szczególną grupą, której problemy należy postrzegać w kategoriach problemów społecznych, ponieważ nie starość jako taka, lecz skutki starzenia się zawsze pociągając za sobą konieczność zapewnienia różnorodnego wsparcia tym osobom.

W systemie wsparcia dla seniorów Gminy ważną rolę pełnią usługi opiekuńcze w środowisku zamieszkania oraz usługi całodobowe w domach pomocy społecznej. Liczbę osób korzystających z tych form pomocy prezentują zamieszczone w dalszej części rozdziału zestawienia.

Tabela 25 Usługi opiekuńcze świadczone mieszkańcom Gminy Tułowice

Rok	Liczba świadczeniobiorców	Liczba świadczeń	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wartość świadczeń w złotych
2011	17	2 868	17	20	40 476
2012	11	2 591	11	13	40 362
2013	14	3 048	14	18	50 584
2014	17	2 702	17	22	44 818
2015	21	2 992	21	28	50 000
2016	19	3 775	19	25	66 599

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Prezentowane wyżej informacje pokazują coraz większe zapotrzebowanie seniorów na usługi opiekuńcze, co potwierdza liczba osób korzystających z usług. Zestawienie pokazuje też inny aspekt, mianowicie zwiększający się koszt organizacji tej formy wsparcia. Na przestrzeni sześciu lat koszt zapewnienia usług opiekuńczych wzrósł o ponad 26 tys. zł.

Osoby w wieku senioralnym wymagający stałej opieki i pielęgnacji nie zawsze mogą funkcjonować samodzielnie w swoich dotychczasowych warunkach środowiskowych. Często sytuacja seniorów zmusza ich do zamieszkania w domach pomocy społecznej i ponoszenia odpłatności za pobyt w tych domach. Dochody seniorów są zwykle niższe niż pełny koszt utrzymania, rodziny seniorów obowiązane w dalszej kolejności do partycypowania w kosztach nie zawsze istnieją lub też mają trudną sytuację finansową, co sprawia, że gmina obowiązana jest partycypować w kosztach pobytu mieszkańców w domach pomocy społecznej poza obszarem gminy.

Liczbę mieszkańców Gminy Tułowice zamieszkujących w domach pomocy społecznej prezentuje zamieszczone dalej zestawienie.

Tabela 26 Liczba mieszkańców skierowana do domów pomocy społecznej

Rok	Liczba świadczeniobiorców	Liczba świadczeń	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wartość dofinansowania w złotych
2011	6	46	6	6	76 689
2012	7	80	7	7	136 353
2013	8	90	8	8	162 234
2014	7	77	7	7	156 122
2015	5	60	5	5	129 378
2016	6	61	6	6	137 430

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Jak pokazuje zestawienie liczba mieszkańców oraz czasokres pobytu w domach pomocy społecznej (odzwierciedlany liczbą świadczeń) zmienia się w poszczególnych latach, ale pojawia się tendencja wzrostowa, co oznacza, że każdego roku Gmina musi ponosić określone wydatki na dofinansowanie mieszkańcom pobytu w domach pomocy społecznej.

Wydatki związane z kosztem utrzymania mieszkańców w domach pomocy społecznej systematycznie rosną. W analizowanym okresie wartość ta uległa znacznemu wzrostowi z 76 tys. zł do 137 tys. zł. Stanowi to znaczne obciążenie dla budżetu samorządu i wymaga podjęcia starań zmierzających z jednej strony do zabezpieczenia środków finansowych na ten cel, z drugiej do poszukiwania rozwiązań ograniczających konieczność kierowania osób wymagających wsparcia w wieku senioralnym do placówek instytucjonalnych. Wysokie koszty ponoszone na finansowanie pobytu mieszkańców w domach pomocy społecznej są też skutkiem tego, że Gmina nie dysponuje własną placówką wsparcia dla seniorów i jest zmuszona korzystać z ofert o różnych wartościach kwotowych, będących w dyspozycji powiatów.

3.7.8. Problemy rodzin wychowujących dzieci

Warunki funkcjonowania rodzin na terenie Gminy Tułowice, proces wychowania młodego pokolenia oraz status materialny rodzin są szczególnie ważnym zagadnieniem w lokalnej polityce społecznej. Przejawia się to w działaniach władz Gminy, działaniach Szkół, Przedszkola, Ośrodka Pomocy Społecznej oraz innych podmiotów lokalnych odpowiedzialnych za wspieranie rodzin w wypełnianiu podstawowych funkcji społecznych. Według danych OPS różnorodnym wsparciem obejmowano liczną grupę rodzin wychowujących dzieci. Szczegółowe wartości liczbowe przedstawia poniższe zestawienie.

Tabela 27 Liczba rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2011	60	254
2012	64	263
2013	58	228
2014	57	210
2015	45	164
2016	48	183

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Pomimo tendencji spadkowej, liczba rodzin z dziećmi stanowiła znaczący procent ogółu rodzin objętych wsparciem systemu pomocy społecznej. W latach 2011-2016 ponad 40% rodzin korzystających z pomocy to rodziny wychowujące dzieci. Wśród rodzin objętych wsparciem we wszystkich analizowanych latach najliczniej występują rodziny z dwojgiem i trojgiem dzieci.

Udzielane rodzinom wsparcie ma na celu wzmocnienie roli i funkcji rodziny, pomoc w rozwiązywaniu trudnych życiowych problemów oraz zapobieganie niekorzystnym zjawiskom powodującym trudności rozwojowe dzieci i młodzieży. Jednym z powodów wsparcia jest ochrona macierzyństwa i wielodzietności. Wsparcie to jest priorytetem współczesnych społeczności lokalnych w dobie zmniejszającej się dzietności rodzin. W Gminie ten problem

jest traktowany szczególnie, o czym świadczy liczba rodzin objętych wsparciem, którą prezentuje zestawienie zamieszczone poniżej.

Tabela 28 Liczba rodzin objętych pomocą z powodu ochrony macierzyństwa i wielodzietności

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2011	26	126
2012	22	97
2013	22	95
2014	20	93
2015	17	76
2016	15	75

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Innym problemem, który zaobserwowano na obszarze Gminy jest bezradność rodzin w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego.

Tabela 29 Liczba rodzin w problemami bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2011	38	142
2012	35	128
2013	40	142
2014	31	100
2015	32	110
2016	28	99

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Problemy bezradności wychowawczej notuje się w dość licznej grupie rodzin, co ma istotny wpływ dla rozwoju społeczności lokalnej. Taki stan rzeczy można postrzegać jako pewne niebezpieczeństwo i zagrożenie dla wychowania kolejnych pokoleń odpowiedzialnych obywateli Gminy. Dlatego wśród działań podejmowanych na rzecz rodziny wiele uwagi poświęca się nie tylko jej ochronie i trwałości, ale też zwiększeniu świadomości wychowawczej rodziców. Część tych działań zostanie przypisana także podmiotom i instytucjom wspierającym rodziny w pokonywaniu trudności oraz dążeniu do prawidłowego wypełniania swojej roli i stanowić będzie ważny kierunek działań strategicznych na poziomie społeczności lokalnej.

Wśród rodzin znajdujących się w badanym obszarze pozostają też rodziny wielodzietne, liczące troje i więcej dzieci. Liczebność tych rodzin w systemie wsparcia zmniejsza się każdego roku, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela 30 Liczba rodzin wielodzietnych (liczących troje i więcej dzieci) objętych pomocą

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2011	17	92
2012	18	97
2013	16	85
2014	15	79
2015	13	73
2016	14	78

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Wśród rodzin wielodzietnych na terenie Gminy Tułowice dominują rodziny z trójką dzieci, na kolejnych pozycjach plasują się rodziny z czworgiem i większą liczbą dzieci. Duże rodziny wielodzietne występują w pojedynczych przypadkach. W grupie rodzin korzystających z pomocy OPS w Tułowicach daje się zauważyć nieliczna grupa rodzin niepełnych, tj. samotnych rodziców wychowujących dzieci,.

Tabela 31 Liczba rodzin niepełnych objętych pomocą

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2011	21	70
2012	22	74
2013	26	90
2014	25	76
2015	24	72
2016	20	62

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Problemy rodzin niepełnych, podobnie jak wielodzietnych dotyczą różnych sfer; niedostatku, zaniedbań opiekuńczych powiązanych z niewydolnością wychowawczą rodziców, ale też powiązane są ze schorzeniami, niepełnosprawnością i innymi problemami utrudniającymi prawidłowe funkcjonowanie w społeczeństwie.

Wielość problemów z jakimi borykają się rodziny mieszkające na terenie Gminy Tułowice znajduje wyraz w formach pomocy, jakie oferowane są rodzinom i wychowujących się w nich dzieciom. Jedną z takich form stanowi dożywianie dzieci w szkołach i placówkach edukacyjnych. Na terenie Gminy pomoc ta udzielana jest licznej, ale malejącej z roku na rok grupie dzieci. Malejąca liczba dzieci objętych tą formą wsparcia świadczy zapewne o poprawie sytuacji materialnej rodzin wychowujących dzieci w wieku szkolnym.

Tabela 46 Liczba dzieci korzystających z dożywiania

Rok	Liczba świadczeniobiorców	Liczba świadczeń	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Wartość świadczeń w złotych
2011	69	9 983	40	174	66 412
2012	74	7 825	38	167	50 708
2013	63	8 384	34	140	59 768
2014	53	6 204	29	113	47 705
2015	50	5 007	28	115	26 062
2016	37	4075	20	89	16 302

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Analiza obszaru dożywiania pokazuje nie tylko kontekst społeczny - problemy rodzin, konieczność wspierania rozwoju dzieci - ale także ekonomiczny. Realizacja zadania „dożywianie dzieci” mimo spadku liczebności dzieci objętych wsparciem wymaga sporych nakładów finansowych, które są wydatkiem gminy.

Prezentowane problemy rodzin stanowią jedynie fragment badanej rzeczywistości społecznej i nie wyczerpują katalogu problemów, z jakimi borykają się rodziny. Diagnoza dotyczyła najważniejszych obszarów, które mogły być badane przez pryzmat kompleksowego wsparcia udzielanego rodzinom. W analizie sytuacji rodzin uwzględniono też kwestie, które stanowią pewien wyznacznik dla projektowania zmiany społecznej, istotnej dla rozwoju społeczności lokalnej i przeciwdziałania pojawiającym się zagrożeniom społecznym.

3.7.9. Klasyfikacja problemów społecznych pod względem ich nasilenia

Natężenie problemów społecznych na obszarze Gminy Tułowice można przedstawić stosując dwie różne metody, które uzupełniają się nawzajem. Każda z nich oparta jest na faktach, chociaż różnią się one sposobem gromadzenia i weryfikowania tych faktów. Pierwsza metoda prezentuje natężenie problemów społecznych zidentyfikowanych na podstawie dostępnych statystyk, głównie sprawozdań z udzielonej różnorodnej pomocy rodzinom doświadczającym poszczególnych problemów. Druga metoda jest zbiorem opinii lokalnych liderów i specjalistów zajmujących się rozwiązywaniem problemów społecznych na obszarze Gminy. Takie podejście pozwala obiektywnie sklasyfikować problemy występujące w środowisku lokalnym. Natężenie występujących problemów według danych statystycznych prezentuje zestawienie zamieszczone w dalszej części opracowania.

Tabela 32 Natężenie problemów społecznych na obszarze Gminy Tułowice identyfikowane na podstawie liczby rodzin objętych wsparciem z powodu występowania problemów

Rok	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba rodzin z problemem:						
długotrwała lub ciężka choroba	70	59	64	69	78	81
brak środków do życia / ubóstwo	63	65	63	65	74	76
bezrobocie	70	69	70	68	51	52
niepełnosprawność	51	51	49	52	47	44
problemy wieku starczego	30	29	27	30	36	31
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	38	35	40	31	32	28
samotne rodzicielstwo	21	22	26	25	24	20
wielodzietność	17	18	16	15	13	14
alkoholizm	16	15	17	13	8	18
przemoc w rodzinach	2	5	8	12	13	9
bezdomy	3	4	5	6	3	3
problemy adaptacyjne po opuszczeniu zakładu karnego	0	0	0	1	3	2
narkomania	0	0	1	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Analiza natężenia problemów społecznych Gminy Tułowice pozwala stwierdzić, że jednym z dotkliwiej odczuwanych jest **długotrwała lub ciężka choroba**. Związane z leczeniem wydatki pochłaniają sporą część zasobów finansowych osób i rodzin i zmuszają do ubiegania się o wsparcie społeczne, co wyraźnie widać w statystyce Ośrodka Pomocy Społecznej. Rozwiązywanie problemów zdrowotnych jest w wielu wypadkach zależne od wsparcia oferowanego przez pomoc społeczną. W przypadku osób samotnych taka pomoc jest jedyną możliwością poprawy stanu zdrowia lub zmniejszenia odczuwanych dolegliwości.

Wśród problemów społecznych analizowanych przez pryzmat działań lokalnych instytucji widoczna jest też **trudna sytuacja finansowa i brak środków do życia** na poziomie umożliwiającym pełne zaspokojenie niezbędnych potrzeb. Zjawisko to definiowane jest jako ubóstwo. Brak dochodów lub dochody nie wystarczające na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, to także przyczyny trudności w innych sferach życia społecznego, zwłaszcza w kwestiach zdrowotnych i edukacyjnych. Brak środków na zaspokojenie

podstawowych potrzeb życiowych należy traktować priorytetowo, jest to bowiem problem, który wpływa na jakość życia mieszkańców oraz możliwości rozwoju społecznego i gospodarczego.

W analizie statystyk trzecie miejsce wśród problemów Gminy zajmuje **bezrobocie**, które pozostaje w pewnej korelacji z problemem ubóstwa. Brak zatrudnienia to zwykle brak dochodów, brak dochodów to trudności w zaspokajaniu życiowych potrzeb oraz ograniczenie możliwości inwestowania w edukację lub podwyższanie kwalifikacji niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Konkluzja jest taka, że bezrobocie i ubóstwo pozostawiają osoby i rodziny w zamkniętym kręgu możliwości zmiany swojej sytuacji. Pozytywnym jest fakt, że problem bezrobocia wykazuje tendencję malejącą, ale mimo wszystko powoduje konieczność podejmowania różnorodnych form aktywizacji osób pozostających bez pracy oraz tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu nowych miejsc pracy i rozwoju przedsiębiorczości.

Porównanie wartości widocznych w tabeli odzwierciedlającej poziom natężenia problemów społecznych nie pozostawia żadnych wątpliwości dla stwierdzenia, że jednym z problemów mieszkańców Gminy jest **niepełnosprawność** pewnej grupy mieszkańców, powodująca znaczące ograniczenie w pełnieniu ról społecznych. Skutki niepełnosprawności utrudniają codzienne funkcjonowanie, zatrudnienie, zarobkowanie. Problemy osób niepełnosprawnych, a ściślej ich rozwiązywanie wymagają sporych nakładów finansowych, zwłaszcza na likwidację barier społecznych, komunikacyjnych, rehabilitację oraz przystosowanie do nowej sytuacji życiowej w związku z istotnymi ograniczeniami. Ograniczanie skutków niepełnosprawności to jeden z ważniejszych priorytetów w działaniach samorządu oraz szeroko rozumianego środowiska lokalnego.

Istotnym problemem jest **starzenie się społeczeństwa**. Na poziomie analiz statystycznych problem ten można analizować zarówno przez pryzmat świadczeń udzielanych najstarszym mieszkańcom, w tym usług opiekuńczych oraz usług o charakterze instytucjonalnym (skierowanie do domu pomocy społecznej) świadczonych mieszkańcom niezdolnym do samodzielnej egzystencji jak i prognoz demograficznych, które wskazują wyraźną tendencję wzrostową populacji osób wchodzących w wiek senioralny.

Wzrost liczebności grup wchodzących w wiek senioralny pociąga za sobą konieczność przygotowania się do organizowania i zapewnienia mieszkańcom Gminy Tułowice zróżnicowanych usług społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem usług pielęgnacyjnych, opiekuńczych, wspomagających osoby starsze, samotne i niepełnosprawne.

Na mapie problemów społecznych Gminy widoczna jest **bezzradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych**. Bezzradność i niewydolność wychowawcza generują z kolei inne problemy dotyczące szczególnie dzieci i młodzież w okresie dorastania. Przejawia się to brakiem zaspokajania potrzeb dzieci, brakiem zainteresowania postępami dzieci w nauce, nieprzygotowaniem dzieci do zajęć szkolnych itp. Problemy w wypełnianiu funkcji opiekuńczych i wychowawczych rodziców są często przyczyną zaburzeń rozwojowych dzieci, sprzyjają tworzeniu się nieformalnych grup rówieśniczych, naruszaniu powszechnie obowiązujących norm i wartości, a nawet wchodzeniu w konflikty z prawem.

Problemem, który zaczyna się rysować na mapie Gminy Tułowice jest też eurosieroctwo oraz zaniedbania opiekuńcze powodujące konieczność umieszczania dzieci w systemie pieczy zastępczej. Gmina ponosi wydatki związane z umieszczeniem 8 dzieci

skierowanych do pieczy zastępczej. Liczebność rodzin niezaradnych, wychowujących dzieci wymaga licznych działań interwencyjnych podejmowanych przez pracowników socjalnych, asystentów rodzin, pedagogów szkolnych, kuratorów społecznych i innych służb działających na rzecz wzmocnienia rodziny. Znaczenie roli i funkcji rodziny dla prawidłowego wychowania przyszłych pokoleń czyni zasadnym podejmowanie dalszych zadań związanych z promowaniem prawidłowych postaw rodzicielskich i utrwalaniem właściwych postaw wychowawczych.

Problem, a raczej niekorzystne zjawisko obserwowane na terenie Gminy to **samotne rodzicielstwo**. Wprawdzie samotne rodzicielstwo, podobnie jak wielodzietność, samo w sobie nie jest definiowane jako typowy problem społeczny, ale z uwagi na potrzeby dzieci, a ściślej stopień ich zaspokojenia użyto takiej klasyfikacji dla określenia tego zjawiska. W rodzinach niepełnych bardzo często dochodzi do sytuacji, w której następuje zaburzenie równowagi związanej z pełnieniem ról właściwych dla poszczególnych członków rodziny, często role brakującego rodzica powierzane są dzieciom, stąd też konieczność objęcia wsparciem takich rodzin uznano za problem wymagający zainteresowania instytucji wspierających rodzinę.

Jedno z miejsc w hierarchii problemów Gminy Tułowice zajmuje **wielodzietność**. Problem ten, nie jest postrzegany w kategoriach typowego problemu społecznego, ale w trosce o zapewnienie jak najlepszych warunków dla rozwoju dzieci wychowujących się w liczniejszych rodzinach, traktowany jest jako zagadnienie wymagające zwiększonego zainteresowania zarówno władz samorządowych jak i instytucji odpowiedzialnych za organizację systemu kompleksowego wspierania rodzin. Liczby rodzin wielodzietnych będących klientami pomocy społecznej, w tym klientami świadczeń finansowych, wykazują tendencję spadkową, co świadczy o coraz lepszej kondycji rodzin oraz większej skuteczności wsparcia rodzin w systemie wsparcia społecznego.

Na mapie problemów społecznych Gminy widoczny jest też problem **nadużywania alkoholu**. Skutki tej przypadłości społecznej widoczne są zarówno w działaniach pomocy społecznej jak i w pracy Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, która corocznie prowadzi wiele spraw osób z uzależnieniami. Problem uzależnień od alkoholu utrzymuje się od lat na podobnym poziomie, mimo działań profilaktycznych, edukacyjnych i zaangażowania różnych instytucji pomocowych. Problemy wynikające z nadużywania alkoholu widoczne są w postawach rodzicielskich, zachowaniu społecznym, uszczuplają budżet domowy, powodują też inne zagrożenia np. większe prawdopodobieństwo schorzeń somatycznych, wypadków, niepełnosprawności itp.

Z problemem uzależnień wiąże się często - choć nie we wszystkich przypadkach **przemoc w rodzinach**. Prowadzone statystyki pokazują, że problem jest dopiero rozpoznawany. Szczegółowe zbadanie problemu przemocy wymaga dalszej obserwacji oraz działań Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, które prowadzone są z zastosowaniem procedury „Niebieskie Karty”.

Mimo ogólnie dobrej sytuacji mieszkaniowej na obszarze Gminy pojawia się **bezdomność**. Bezdomność jako problem jest bardzo trudna do rozwiązania i przeciwdziałania temu zjawisku. Dość często osoby bezdomne to także osoby z problemem uzależnień, co sprawia, nie zawsze chcą podejmować współpracę w kierunku wychodzenia z bezdomności. Nie zawsze poddają się rygorom stawianym przez instytucje oferujące

schronienie, np. utrzymanie abstynencji czy podjęcie zatrudnienia. Problem bezdomności wymaga wielu kosztownych działań oraz współpracy licznych podmiotów środowiska lokalnego.

W analizie statystyk pojawia się problem *adaptacji w środowisku po odbyciu kary pozbawienia wolności*. Dotyczy on nielicznych przypadków, ale podobnie jak bezdomność czy uzależnienia stanowi dość istotną dolegliwość społeczną, a lekceważony może sprzyjać wtórnym naruszeniom prawa i zagrożeniu bezpieczeństwa mieszkańców.

Opisane wyżej problemy to najważniejsze, ale nie jedyne dolegliwości społeczne, które dają się zauważyć na terenie Gminy Tułowice. Statystyki pokazują także inne zjawiska społeczne, których zakres nie zawsze definiowany jest w kategoriach problemu społecznego. Przykładem takim są sytuacje kryzysowe wymagające podejmowania szczególnych działań w związku z zagrożeniem życia lub zdrowia mieszkańców – np. powodzie, wypadki, pożary.

Nieco inaczej został zdefiniowany katalog problemów społecznych w opinii przedstawicieli lokalnych instytucji, będących jednocześnie mieszkańcami Gminy. Problemy definiowane przez tę grupę bardzo często odnosiły się do konkretnych przypadków i konkretnych nieakceptowalnych zachowań społecznych. Najbardziej widoczne i odczuwalne problemy zostały zebrane w zestawieniu w dalszej części opracowania.

Tabela 33 Problemy społeczne w opinii przedstawicieli lokalnych instytucji i mieszkańców Gminy Tułowice

Lp	Problem	Fakty świadczące o występowaniu problemu
1	Sięganie po alkohol przez coraz młodszych mieszkańców Gminy	W Gminie istnieją przestrzenie, w których późnym popołudniem i wieczorami spotyka się młodzież spożywająca alkohol.
2	Brak oferty opieki (bezpłatnej lub niskopłatnej) nad dziećmi i organizacji czasu w okresach wolnych od nauki, w czasie gdy rodzice pracują.	Dzieci przebywają bez opieki rodziców.
3	Zwiększająca się liczba osób niepracujących i nie ubiegających się o zatrudnienie.	Brak chętnych do zatrudnienia w sektorze usług mimo istniejących ofert pracy, odmowa przyjęcia skierowania do pracy.
4	Utrwalanie się problemu wyuczonej bezradności.	Roszczenia wobec instytucji wspierających, skargi do władz i do lokalnych mediów, brak chętnych do prostych prac sezonowych.
5	Niska aktywność społeczna, brak zaangażowania w sprawy ważne dla ogółu mieszkańców, dla wspólnoty.	Brak chętnych do udziału w pracach na rzecz społeczności, niska frekwencja w wydarzeniach lokalnych.
6	Pauperyzacja mieszkańców z powodu zwiększających się kosztów utrzymania (większe koszty mediów, czynszu	Dyskusje wśród mieszkańców, narzekanie, petycje do władz, większa liczba wniosków o pomoc.

	i produktów żywnościowych).	
7	Starzenie się mieszkańców Gminy.	Obserwowane na ulicy, widoczne w skupiskach np. sklepach, kościołach.
8	Brak placówek opiekuńczych dla seniorów - domów pomocy i ośrodków wsparcia.	Duża liczba osób niesamodzielnych, bez możliwości korzystania ze wsparcia rodziny.
9	Brak albo niski poziom kompetencji wychowawczych, nieumiejętność pełnienia roli rodzica.	Nieodpowiedzialne zachowania rodziców w miejscach publicznych, spożywanie alkoholu, używanie wulgaryzmów, brak reakcji na zachowania dziecka itp.
10	Uzależnienie od mediów (telefonu, internetu).	Widoczne na ulicy i w skupiskach grupy osób (głównie młodych) zajętych telefonami zamiast rozmowy ze sobą.
11	Wyludnianie się Gminy.	Coraz mniejszy ruch, mniej osób w miejscach publicznych.
12	Roszczeniowość i konsumpcyjne podejście do życia bez odpowiedzialności za innych.	Przejawia się w licznych skargach do urzędów, donosach do służ porządkowych, konfliktach w miejscach publicznych.
13	Brak oferty aktywnego spędzania wolnego czasu dla różnych grup wiekowych.	Zarówno młodzi ludzie jak i starsi widoczni są jako osoby nieaktywne, nudzące się, siedzące beczynnie przed blokami.
14	Zbyt mała oferta usług rehabilitacyjnych dla osób niepełnosprawnych.	Opinie tych osób i ich opiekunów.
15	Przemoc domowa.	Sygnaly od osób dotkniętych przemocą

Źródło: opracowanie własne na podstawie opinii mieszkańców

Katalog problemów społecznych zdefiniowany przez przedstawicieli instytucji lokalnych oraz mieszkańców Gminy jest odzwierciedleniem ich odczuć i obserwacji, przez co stanowi cenny materiał badawczy. Katalog ten pokazuje najważniejsze niedogodności. Wiele problemów nie zostało jeszcze rozpoznanych, co sprawia, że pojawienie się każdej dysfunkcji, każdej sytuacji nieakceptowanej przez społeczność lokalną powinno być szczegółowo zbadane.

Problemy społeczne występujące na poziomie Gminy Tułowice są bardzo zróżnicowane. Wprawdzie ich natężenie jest porównywalne z problemami innych małych gmin, ale pojawienie się nawet najmniejszego problemu społecznego wymaga bieżącej reakcji i zapobiegania pojawianiu się nowych zagrożeń. Dla rozwiązywania problemów oraz minimalizowania ich skutków na terenie Gminy będą podejmowane różnorodne działania, angażowane różne podmioty (instytucje) zarówno już istniejące jak i tworzone w ramach nowych inicjatyw.

3.8. Infrastruktura i zasoby Gminy Tułowice istotne dla rozwiązywania problemów społecznych

Przegląd infrastruktury niezbędnej do podejmowania działań w zakresie rozwiązywania problemów społecznych został wykonany na podstawie „Oceny zasobów pomocy społecznej za 2016 rok” opracowanej przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Tułowicach na potrzeby planowania strategicznego.

Na obszarze Gminy działają instytucje, które w realizacji swoich zadań przyczyniają się do rozwiązywania problemów społecznych lub zajmują konkretnym ich rozwiązywaniem. Zakres oraz potencjał kadrowy instytucji uprawnionych do podejmowania działań w zakresie rozwiązywania problemów społecznych prezentuje poniższe zestawienie jest w dalszej części rozdziału.

Tabela 34 Instytucje i podmioty uprawnione do podejmowania działań w zakresie rozwiązywania problemów społecznych oraz wspierania w ich rozwiązywaniu

Instytucja	Problem jakim się zajmuje
Ośrodek Pomocy Społecznej w Tułowicach	Koordynuje realizację strategii rozwiązywania problemów społecznych na obszarze Gminy Tułowice (art.110 ust.4 ustawy z dnia 12 marca 2014 roku o pomocy społecznej)
Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	Prowadzi działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, realizuje działania określone w gminnym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie, integruje i koordynuje działania pomocy społecznej, służby zdrowia, policji, GKRPA, placówek oświatowych oraz specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, prowadzone zgodnie z procedurą „Niebieskie Karty” (art.9B, ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie)
Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	Prowadzi działania w zakresie profilaktyki problemów alkoholowych, zwiększania dostępności pomocy specjalistycznej dla osób uzależnionych od alkoholu oraz podejmuje czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego. (art. 4 ¹ ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi)
Policja/Rewiry dzielnicowych	Prowadzi działania z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa obywateli (art.1 ust.1, ust.2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy zasobów pomocy społecznej za 2016 rok

Oprócz wymienionych wyżej instytucji na terenie Gminy funkcjonują też inne, których działania w dużym stopniu nakierowane są na rozwiązywanie problemów społecznych lub minimalizowanie ich skutków. Wśród tych podmiotów należy wymienić szkoły, Komendę Powiatową Policji w Opolu, Sąd Rejonowy z zespołem kuratorów zawodowych, tj. podmioty, których działania stanowią istotny wkład w rozwiązywanie problemów oraz zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom.

Wymienione instytucje stanowią najważniejsze elementy systemu wsparcia społecznego. Niektóre z nich – tak jak Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie – funkcjonują od niedawna, inne – takie jak Ośrodek Pomocy Społecznej mają wiele doświadczeń w skutecznym rozwiązywaniu problemów społecznych. Potwierdzeniem tego faktu są działania w ramach pracy socjalnej, prowadzonej w celu pomocy osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych. W ramach pracy socjalnej prowadzone są działania aktywizujące osoby i rodziny do rozwiązywania własnych problemów, czego przykładem są zawierane kontrakty socjalne.

Uzupełnieniem działań instytucji publicznych są organizacje pozarządowe, które współpracują z samorządem w realizacji zadań na rzecz mieszkańców Gminy. Na obszarze Gminy Tułowice nie funkcjonują stowarzyszenia działające w obszarze rozwiązywania problemów społecznych, w związku z czym Gmina nawiązuje współpracę ze stowarzyszeniami funkcjonującymi na terenie ościennych gmin.

Tabela 35 Organizacje pozarządowe podejmujące działań w zakresie rozwiązywania problemów społecznych oraz wspierania w ich rozwiązywaniu

Polski Komitet Pomocy Społecznej, Opolski Zarząd Wojewódzki ul. Armii Krajowej 10, 45-071 Opole Zarząd PKPS w Niemodlinie	Polski Komitet Pomocy Społecznej, Opolski Zarząd Wojewódzki świadczy usługi opiekuńcze na terenie gminy Tułowice w oparciu o umowę podpisaną Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Tułowicach .
Towarzystwa Pomocy im. Św. Brata Alberta Bielice 127, 48-316 Łambinowice Koło Bielickie	Koło zgodnie z zawartymi porozumieniami : 1) zaopatruje mieszkańców gminy Tułowice w pomoc żywnościową w 2017 r. w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014 – 2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym Podprogram 2017 2) świadczy usługi w zakresie schronienia i wsparcia osobom bezdomnym osobom pochodzącym z terenu Gminy Tułowice.
Niemodlińskie Stowarzyszenie Dobroczynne „Nadzieja” ul. Wojska Polskiego 3 49-100 Niemodlin	Stowarzyszenia organizuje zajęcia dla dorosłych osób niepełnosprawnych. Na zajęcia uczęszcza osoby dorosłe z terenu gminy Tułowice.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy zasobów pomocy społecznej za 2016 rok

Wymienione podmioty i instytucje stanowią bardzo ważną bazę do tworzenia warunków sprzyjających rozwiązywaniu lub zapobieganiu występowania problemów społecznych.

3.9. Analiza SWOT¹³ w zakresie rozwiązywania problemów społecznych

Na podstawie opisu sytuacji ekonomicznej i społecznej oraz zasobów Gminy można wskazać mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia pojawiające się w rozwiązywaniu problemów społecznych.

Mocne strony w zakresie rozwiązywania problemów społecznych	Słabe strony w zakresie rozwiązywania problemów społecznych
<ol style="list-style-type: none"> 1) istnienie placówek/instytucji powołanych do rozwiązywania problemów Gminy, 2) doświadczenie instytucji powoływanych do wspierania mieszkańców w rozwiązywaniu problemów społecznych, 3) znajomość środowiska oraz norm i wartości ważnych dla lokalnej współpracy, 4) umiejętność pozyskiwania środków finansowych na realizację przedsięwzięć adresowanych do społeczności lokalnej, 5) potencjał kadrowy niezbędny do realizacji tych przedsięwzięć, 6) wiedza, doświadczenie i umiejętności działania na rzecz zaspokajania zbiorowych potrzeb mieszkańców, 7) bogata oferta usług skierowanych do najmłodszych mieszkańców (dzieci i młodzieży) 	<ol style="list-style-type: none"> 1) mało zróżnicowany rynek pracy, 2) niewystarczająca liczba miejsc pracy dla osób młodych co utrudnia rozwiązanie problemu bezrobocia, 3) zbyt mało rozwinięty i zróżnicowany rynek usług społecznych, 4) brak systemu wsparcia dla osób starszych, 5) brak placówek wsparcia dla seniorów, 6) brak organizacji pozarządowych wspierających instytucje samorządowe w rozwiązywaniu problemów społecznych.

¹³ SWOT - popularna heurystyczna technika służąca do porządkowania i analizy informacji. Nazwa jest akronimem od angielskich słów określających cztery elementy składowe analizy (*Strengths, Weaknesses, Opportunities* i *Threats*). **S** (*Strengths*) – mocne strony: wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę, **W** (*Weaknesses*) – słabe strony: wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę, **O** (*Opportunities*) – szanse: wszystko to co stwarza szansę korzystnej zmiany, **T** (*Threats*) – zagrożenia: wszystko to co stwarza niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

Szanse w zakresie rozwiązywania problemów społecznych	Zagrożenia w zakresie rozwiązywania problemów społecznych
<ol style="list-style-type: none"> 1) niewielkie natężenie problemów społecznych na terenie Gminy, co może wpłynąć na szybsze ich rozwiązywanie lub minimalizowanie negatywnych skutków przez działania profilaktyczne, 2) dostępność środków finansowych na wspieranie inicjatyw w zakresie rozwiązywania problemów społecznych, 3) istnienie instytucji pomocy i integracji społecznej z wykwalifikowaną kadrą gwarantującą skuteczność podejmowania działań strategicznych oraz prawidłową koordynację działań, 4) dobre rozeznanie środowiska w zakresie istniejących problemów społecznych, co umożliwi niezwłoczne podejmowanie inicjatyw i właściwe przygotowanie odpowiednich działań, 5) wdrażanie rozwiązań oferowanych w ramach programów krajowych np. „programu 500+”, „mieszkanie +” i innych, 6) wzrost świadomości społecznej. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) dziedziczenie biedy i niezaradności życiowej, 2) rozluźnienie więzi rodzinnych, 3) niska dzietność w rodzinach, 4) niski wskaźnik przyrostu naturalnego, 5) wzrost problemu bezdomności, 6) alienacja (wycofanie społeczne) osób starszych i niepełnosprawnych, 7) pojawianie się nieznanych dotychczas problemów społecznych – np. cyberprzemoc, 8) starzenie się społeczności, wzrost liczby osób starszych, wymagających wsparcia w okresie obniżonej sprawności funkcjonalnej, 9) konieczność ponoszenia kosztu opieki instytucjonalnej świadczonej dla osób starszych, co w obecnym stanie prawnym (częściowa odpłatność lub zwolnienie z niej członków rodziny) znacząco obciąża budżet Gminy, 10) częste zmiany przepisów prawa wpływające na stanowienie norm prawa lokalnego, utrudniające długofalowe planowanie przedsięwzięć, 11) zwiększanie zadań samorządu gminy bez zabezpieczenia w środki finansowe.

Wymieniony powyżej katalog mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń ma bardzo szeroki zakres. Odnosi się do wielu obszarów, choć nie wyczerpuje wszystkich możliwości, wskazuje jedynie najważniejsze obszary, które należy wziąć pod uwagę i które mogą mieć istotny wpływ na planowanie i realizację celów strategicznych. Analiza posłuży także do zdefiniowania założeń i określenia kierunków działań strategicznych.

4. Założenia strategiczne

W oparciu o przeprowadzoną diagnozę i analizę SWOT założono, że najbliższy okres wprowadzania zmian społecznych na terenie Gminy Tułowice może zaowocować ograniczeniem skutków zidentyfikowanych problemów i niekorzystnych zjawisk społecznych, intensyfikacją rozwoju społeczno-gospodarczego oraz poprawą jakości życia mieszkańców. Opracowane w niniejszej strategii prognozy pokazują w jakim kierunku należy prowadzić zmiany, aby działania strategiczne przyniosły jak najlepsze rezultaty oraz jak efektywnie zarządzać zmianą społeczną, aby wszystkim mieszkańcom żyło się lepiej.

4.1. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028

Prognozuje się, że cele strategiczne zostaną osiągnięte, a działania w najwyższym stopniu zaktywizują i zachęcą mieszkańców do udziału w samodzielnym i konstruktywnym rozwiązywaniu pojawiających się problemów. Wdrożenie strategii spowoduje:

- zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego najuboższych mieszkańców Gminy,
- utrzymanie odpowiedniego poziomu życia mieszkańców, umożliwiającego zaspokajanie najpilniejszych potrzeb, w tym potrzeb rozwojowych dzieci i młodzieży,
- wzmocnienie kompetencji i potencjału osób, które ubiegają się o zatrudnienie,
- poprawę stanu zdrowia i sprawności fizycznej, w tym szczególnie osób starszych i niepełnosprawnych,
- zwiększenie dostępu do usług specjalistycznych i opiekuńczych w środowisku zamieszkania oraz w formach instytucjonalnych – domu pomocy społecznej, ośrodkach wsparcia,
- wzmocnienie pozycji rodziny w społeczności lokalnej,
- umożliwienie dogodnych warunków kształcenia i rozwoju dzieci i młodzieży,
- umożliwienie dzieciom wychowywania się w rodzinach biologicznych i odpowiedzialnego przygotowania do dorosłości.

Osiągnięcie prognozowanych rezultatów będzie możliwe przy zaangażowaniu samorządu Gminy Tułowice, instytucji publicznych, podmiotów społecznych i gospodarczych, w tym sektora biznesu oraz przedstawicieli społeczności lokalnej.

Prognozowane zmiany powinny sprzyjać włączeniu społecznemu, umożliwiać integrację społeczną, zapobiegać wykluczeniu i marginalizacji oraz przyczynić się do poprawy jakości życia mieszkańców.

4.2. Kierunki i zakres działań niezbędnych do osiągnięcia celów strategicznych

Kierunki i zakres działań jakie powinny być zaplanowane w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 zostały określone w oparciu o diagnozę i analizę SWOT, w której istotną rolę odegrały opinie przedstawicieli lokalnych instytucji i mieszkańców. Według tych opinii jednym z najważniejszych kierunków działań na terenie Gminy jest zapobieganie problemom ubóstwa, pauperyzacji i poprawa bezpieczeństwa socjalnego osób, których dochody nie pozwalają na zaspokajanie codziennych potrzeb życiowych oraz utrudniają życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Problem ten jest powiązany z brakiem dochodów bądź niskimi dochodami mieszkańców. Często też jest skutkiem braku możliwości zatrudnienia i zarobkowania, powiązany z brakiem potencjału do własnego rozwoju, ale też wypadkową wielu czynników ograniczających możliwości wyjścia z trudnej sytuacji. Przeciwdziałanie pogłębianiu się zjawiska ubożenia społeczeństwa powinno przebiegać równoległe na różnych

plaszczynach oddziaływania. Największy zakres działań w tym obszarze skupiony zostanie na poziomie Ośrodka Pomocy Społecznej, którego zakres działań obejmie:

- 1) udzielanie wsparcia finansowego oraz pomocy w naturze osobom i rodzinom, które własnym staraniem, przy wykorzystaniu swoich środków, uprawnień, potencjału i możliwości nie są w stanie samodzielnie poprawić swojej sytuacji ekonomicznej,
- 2) udzielenie wsparcia informacyjnego o sposobach i możliwościach zmian trudnej sytuacji,
- 3) udzielenie pomocy w dostępie do usług prawnych, psychologicznych, edukacyjnych i innych, których zakres pozwoli na wzmocnienie potencjału osób i rodzin oraz wpłynie na poprawę ich statusu społecznego i ekonomicznego,
- 4) organizowanie we współpracy z różnymi podmiotami warunków sprzyjających aktywizacji i poprawie statusu ekonomicznego osób najuboższych w środowisku lokalnym.

Poprawa bezpieczeństwa socjalnego mieszkańców Gminy wiąże się też z zabezpieczeniem w zasobie Gminy mieszkań socjalnych i chronionych, które stanowiąby wsparcie dla osób wymagających schronienia na wypadek utraty własnego lokum w wyniku eksmisji bądź nieprzewidzianych zdarzeń losowych.

Bardzo ważną kwestią jest ożywienie lokalnego rynku pracy i umożliwienie bezrobotnym oraz pozostającym bez pracy mieszkańcom zatrudnienia, które spowoduje poprawę sytuacji ekonomicznej. W tym obszarze działania należy skoncentrować na:

- 1) utrzymaniu współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy, realizacji działań mających na celu tworzenie różnorodnych miejsc pracy,
- 2) aktywizacji osób bezrobotnych oraz osób pozostających bez pracy, nie spełniających warunków określonych w definicji osoby bezrobotnej, zawartej w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy przy zastosowaniu narzędzia kontraktu socjalnego,
- 3) realizacji Programów Aktywnej Integracji i projektów obejmujących wsparciem osób bezrobotnych we współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy,
- 4) rozwoju warunków do podejmowania zatrudnienia w obszarze usług społecznych (np. opiekuńczych, rehabilitacyjnych itp.),
- 5) promowaniu idei spółdzielczości socjalnej oraz poszukiwaniu racjonalnych rynków zbytu dla wytwarzanych produktów i usług.

Jednym z kierunków niezbędnych działań jest przygotowanie na terenie Gminy oferty usług dla zabezpieczenia potrzeb najstarszej grupy mieszkańców. Niezbędne są działania wspierające osoby w wieku senioralnym w utrzymaniu jak najlepszej sprawności życiowej, w tym wsparcie rehabilitacyjne, medyczne, pielęgnacyjne i socjalne, odpowiadające indywidualnym potrzebom seniorów. W tym obszarze niezbędne są działania w zakresie:

- 1) rozwoju i utrzymania wysokiego poziomu usług opiekuńczych świadczonych w środowisku zamieszkania seniora,
- 2) utworzeniu ośrodka wsparcia z szeroką ofertą usług, w tym całodobowych opiekuńczych i pielęgnacyjnych dla seniorów,

- 3) umożliwienia warunków do tworzenia i funkcjonowania rodzinnych domów pomocy, gwarantujących osobom w wieku senioralnym pakiet podstawowych usług opiekuńczo-pielęgnacyjnych,
- 4) rozwoju poradnictwa specjalistycznego, prawnego, psychologicznego i socjalnego dla osób mających trudności w prowadzeniu spraw emerytalno-rentowych, alimentacyjnych, majątkowych oraz rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych i środowiskowych,
- 5) rozwoju usług rehabilitacyjnych wspomagających w zakresie utrzymania jak najlepszej kondycji i samodzielności w funkcjonowaniu,
- 6) włączenia osób w wieku senioralnym w aktywne życie społeczności lokalnej poprzez udział w klubach seniora, grupach wsparcia i pomocy sąsiedzkiej,
- 7) promowania idei wolontariatu seniorów oraz idei pomocy innym i samopomocy.

Istotnym aspektem działania jest wspieranie rodzin, w których zagrożony jest proces rozwoju i wychowania dzieci. Objęcie szczególnym wsparciem, zwłaszcza specjalistycznym rodzin, w których ten problem został rozpoznany powinno być priorytetowym działaniem strategicznym wszystkich instytucji i podmiotów działających na rzecz rodziny. Rodzina, a szczególnie wychowujące się w niej dzieci stanowią bardzo ważny potencjał rozwojowy Gminy, dlatego wiele uwagi należy poświęcić nie tylko działaniom, które wzmocnią rolę rodziny, ale też przyczynią się tego, aby dorastające w rodzinach dzieci mogły wiązać swoją przyszłość z pozostaniem na terenie Gminy Tułowice. Najważniejsze działania adresowane zwłaszcza do najmłodszych grup mieszkańców obejmują:

- 1) umożliwienie jak największej liczbie rodzin korzystania z różnorodnych form opieki dla dzieci (żłobki, przedszkola, itp.),
- 2) zapewnienie dzieciom w wieku szkolnym dostępu do świetlic szkolnych i środowiskowych, z ofertą pomocy w nauce, rozwoju zainteresowań i uzdolnień, rozwoju kultury osobistej oraz atrakcyjnych sposobów spędzania wolnego czasu,
- 3) utrzymanie i rozwój klas integracyjnych umożliwiających pełną integrację w procesie kształcenia dzieciom z niepełnosprawnościami oraz dostosowanie obiektów szkolnych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami (likwidacja barier urbanistycznych),
- 4) rozwój poradnictwa specjalistycznego (prawnego, psychologicznego, pedagogicznego i socjalnego) dla rodzin wychowujących dzieci,
- 5) rozwój usług asystenta rodziny dla rodzin mających problemy w obszarze wychowania dzieci, zwłaszcza rodzin, którym zagraża ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej,
- 6) zacieśnianie więzi międzypokoleniowej w pracy z rodzinami poprzez wspieranie rodzin wychowujących dzieci potencjałem i doświadczeniem seniorów.

Biorąc pod uwagę problemy zdrowotne mieszkańców Gminy, ważna jest realizacja działań wspomagających uzyskanie jak najlepszych rezultatów leczenia i rehabilitacji oraz wdrożenie programów profilaktycznych zapobiegających pojawianiu się problemów zdrowotnych mieszkańców. W tym obszarze wiele uwagi należy poświęcić najmłodszej grupie mieszkańców Gminy, głównie z powodu zagrożeń jakie dla zdrowia dzieci i młodzieży niesie ze sobą rozwój współczesnej cywilizacji i dostępność urządzeń,

które ograniczają aktywność ruchową (komputery, telefony komórkowe). W tym obszarze należy skoncentrować się na:

- 1) promocji zdrowego i aktywnego stylu życia oraz tworzeniu warunków do uprawiania sportu, turystyki, aktywnej rekreacji,
- 2) współpracy z podmiotami wdrażającymi programy profilaktyczne w zakresie profilaktyki i ochrony zdrowia,
- 3) promowaniu zdrowego stylu życia bez uzależnień od alkoholu, narkotyków, nikotyny i innych używek,
- 4) prowadzeniu działań edukacyjno-informacyjnych w zakresie profilaktyki uzależnień,
- 5) tworzeniu warunków do rozwoju usług społecznych, zdrowotnych i rehabilitacyjnych na terenie Gminy.

Kwestią, której nie należy pomijać w planowaniu działań strategicznych jest wspieranie osób niepełnosprawnych w rozwiązywaniu problemów związanych z rehabilitacją, umożliwieniem zarobkowania poprzez organizację właściwych warunków pracy oraz likwidację wszelkich barier utrudniających osobom niepełnosprawnym codzienne funkcjonowanie w społeczności lokalnej. W tym obszarze należy też zwrócić uwagę na:

- 1) rozszerzenie oferty wsparcia dla osób z niepełnosprawnością oraz umożliwienie coraz większej liczbie osób korzystania z tej oferty,
- 2) rozwój mieszkań chronionych, w tym treningowych, umożliwiających osobom niepełnosprawnym nabywanie umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego i przygotowanie do samodzielności,
- 3) podnoszenie świadomości społecznej na temat niepełnosprawności oraz praw i uprawnień osób z niepełnosprawnością,
- 4) umożliwienie osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom korzystania z poradnictwa specjalistycznego (prawnego, psychologicznego i innych) na obszarze Gminy,
- 5) umożliwienie osobom niepełnosprawnym jak najpełniejszego uczestnictwa w życiu społecznym, korzystania z pełni praw i uprawnień na równi z innymi mieszkańcami.

Ważnym kierunkiem planowania działań strategicznych jest przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz uzależnieniom. Obszar tych działań należy wypełnić zwłaszcza działaniami informacyjnymi i profilaktycznymi, aby w jak największym stopniu uświadomić mieszkańcom zagrożenia oraz informować jak należy im przeciwdziałać i chronić się przed utrwaleniem niepożądanych zachowań społecznych. Podmiotem, który koordynuje całość działań wdrożeniowych w tym obszarze pozostaje Zespół Interdyscyplinarny oraz współpracujące z nim Policja, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Szkoły Podstawowe i Gimnazja, placówki ochrony zdrowia oraz Ośrodek Pomocy Społecznej.

Do wdrożenia planowanych kierunków działań powinien być jak najlepiej wykorzystany potencjał miejscowej infrastruktury oraz lokalne instytucje, dla których ważne jest wzbogacenie i rozszerzenie oferty adresowanej do różnych kategorii mieszkańców, w tym dzieci i seniorów.

Wskazane kierunki zmian społecznych nie wyczerpują wszystkich możliwości i potencjału Gminy Tułowice. Zakłada się, że planowane zmiany będą wdrażane sukcesywnie, z uwzględnieniem możliwości organizacyjnych i finansowych samorządu oraz instytucji wspierających samorząd w realizacji zadań. Wytyczone kierunki zmian znajdują swoje odzwierciedlenie w celach szczegółowych (operacyjnych), jakie zostały zdefiniowane dla niniejszej strategii.

5. Misja i cele Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice w okresie 2009-2013 r. przyjęta uchwałą Nr XXII/157/09 Rady Gminy Tułowice z dnia 21 kwietnia 2009 roku określała cztery ważne cele:

- ✓ Redukowanie ubóstwa.
- ✓ Wsparcie rodziny.
- ✓ Wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych.
- ✓ Przeciwdziałanie uzależnieniom.

Obecny dokument podtrzymuje tę koncepcję, ale też wymaga zachowania zgodności z obowiązującymi standardami polityki społecznej. Współcześnie wiele uwagi poświęca się włączeniu społecznemu osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. W tym kontekście misję obecnie tworzonej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 można określić w taki sposób, aby możliwe było zapewnienie mieszkańcom Gminy jak najlepszej jakości życia w warunkach odpowiadających godności człowieka. Tak sformułowana misja mimo, że obejmuje wiele sfer życia społecznego ma jednak bardzo ogólny charakter. Pragmatyczny charakter dokumentu uzasadnia rozszerzenie misji o wymiar praktyczny.

Należy również podkreślić, że misją strategii jest planowe wdrożenie długoterminowych celów odpowiadających generalnym kierunkom działania, z wykorzystaniem alokacji zasobów, jakie są niezbędne do realizacji przyjętych celów. Takie określenie sprawia, że misja utożsamiana jest z realnym planowaniem oraz odpowiedzialnością za całość wdrażania działań.

Biorąc pod uwagę omawiane aspekty misją strategii jest **„wspieranie potencjału ludzkiego, umożliwienie równych szans rozwoju i skuteczne wspomaganie jednostki i grup w realizacji ich celów życiowych, zapewnienie mieszkańcom Gminy Tułowice jak najlepszej jakości życia w warunkach odpowiadających godności człowieka oraz planowe wdrożenie długoterminowych celów odpowiadających generalnym kierunkom działania, z wykorzystaniem alokacji zasobów, jakie są niezbędne do realizacji przyjętych celów”**.

Wypełnienie zdefiniowanej misji stanowią będą cele Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 opisane w dalszej części rozdziału.

5.1. Cel główny Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028

W oparciu o rozpoznane problemy społeczne oraz zdefiniowane kierunki działań ustalono cele strategiczne. Celem głównym Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 ustalono **„Zapewnienie mieszkańcom Gminy Tułowice bezpieczeństwa socjalnego oraz dogodnych warunków do życia i rozwoju”**.

Tak sformułowany cel strategii rozwiązywania problemów społecznych obejmuje wszystkie jej obszary problemowe i adresowany jest do wszystkich potencjalnych mieszkańców Gminy, których warunki i poziom życia odbiegają od przeciętnego.

Do realizacji celu głównego zostały ustalone cele szczegółowe odnoszące się do poszczególnych obszarów problemowych oraz zadania niezbędne do realizacji celów. Każdy z celów został też opatrzony wskaźnikami odzwierciedlającymi poziom realizacji celu.

5.2. Cele szczegółowe Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028

Dla pełnego wdrożenia celu głównego opracowano cele szczegółowe (operacyjne) obejmujące zróżnicowane obszary interwencji i działań na rzecz mieszkańców Gminy. Zdefiniowane cele to:

- 1) zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego mieszkańcom nie posiadającym dochodów własnych, lub posiadającym dochody nie wystarczające na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych,
- 2) zapewnienie dostępu do zróżnicowanych usług społecznych osobom w wieku senioralnym, chorym i niepełnosprawnym,
- 3) wzmocnienie roli i funkcji rodziny oraz zapewnienie dzieciom i młodzieży właściwych warunków wychowania i rozwoju,
- 4) przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i ochrona osób doświadczających przemocy,
- 5) przeciwdziałanie alkoholizmowi, narkomanii i innym uzależnieniom,
- 6) przeciwdziałanie bezrobociu oraz rozwój rynku pracy.

Zakłada się, że sformułowane cele szczegółowe umożliwią ograniczenie skutków problemów społecznych rozpoznanych na terenie Gminy. Ponadto dopuszcza się możliwość wprowadzania uzupełnień i modyfikacji treści celów szczegółowych w wyniku aktualizacji diagnozy społecznej lub w wyniku pojawiających się okoliczności wywołujących inne niż rozpoznane dotychczas zjawiska i problemy społeczne.

5.3. Wskaźniki realizacji celów strategicznych

Wskaźniki realizacji celu głównego stanowiąc będą efekt końcowy wdrażania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych. Dla pomiaru tego celu głównego ustalono następujące wskaźniki:

- Wskaźnik nr 1; do 2028 roku corocznie co najmniej 90% osób ubiegających się o pomoc zostanie objęta wsparciem w ramach różnorodnych świadczeń instytucji wspierających¹⁴. Pomiar wskaźnika stanowiąc będzie liczba zasadnych wniosków o objęcie wsparciem rozpatrzona pozytywnie w stosunku do wszystkich zasadnych wniosków złożonych przez mieszkańców do instytucji wspierających.
Wskaźnik ten będzie odzwierciedleniem ilości i jakości działań interwencyjnych w zakresie utrzymania bezpieczeństwa socjalnego mieszkańców oraz przeciwdziałania ich wykluczeniu i marginalizacji społecznej.
- Wskaźnik Nr 2; do 2028 roku wzrośnie o 30% w stosunku do 2017 roku liczba osób objętych pracą socjalną¹⁵, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom samodzielne pokonywanie trudności życiowych.
Wskaźnik ten będzie odzwierciedleniem profilaktyki społecznej prowadzonej na rzecz osób i rodzin, w których pojawiają się problemy.

Wskaźniki dla szczegółowych celów strategicznych ustalono w taki sposób, aby można je było analizować i porównać zarówno w corocznym raporcie sprawozdawczym jak i innych raportach związanych z monitorowaniem zachodzących zmian. Szczegółowy wykaz wskaźników przypisanych poszczególnym celom zawiera zamieszczona dalej tabela.

Tabela 36 Wskaźniki realizacji celów szczegółowych Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028

Lp	Treść celu szczegółowego	Wskaźnik w danym roku kalendarzowym
1	Utrzymanie bezpieczeństwa socjalnego mieszkańców nie posiadających dochodów własnych, lub posiadających dochody nie wystarczające na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych	<ol style="list-style-type: none"> 1) liczba rodzin objętych pomocą społeczną bez względu na liczbę i rodzaj świadczeń, 2) liczba osób, którym przyznano zasiłki pieniężne, 3) wartość przyznanych świadczeń (różnych) pieniężnych w roku budżetowym. 4) wysokość środków przeznaczonych na dofinansowanie dożywiania w skali roku, 5) liczba mieszkań chronionych i/lub lokali socjalnych dla osób z problemami lokalowymi, 6) liczba osób korzystających z mieszkań socjalnych i chronionych.

¹⁴Pod pojęciem instytucji wspierających rozumie się wszystkie instytucje realizujące zadania statutowe w zakresie rozwiązywania problemów społecznych, w tym instytucje, którym samorząd zlecił realizację zadań ustawowych na mocy obowiązujących przepisów prawa.

¹⁵ Pod pojęciem pracy socjalnej rozumie się działalność określoną w art. 6 pkt.12) ustawy z dnia 12 marca 2014 roku o pomocy społecznej (Dz.U.2017, poz.1769)

2	Zapewnienie dostępu do zróżnicowanych usług społecznych osobom w wieku senioralnym, chorym i niepełnosprawnym	<ol style="list-style-type: none"> 1) liczba osób objętych pomocą w ramach usług opiekuńczych i pielęgnacyjnych, 2) liczba godzin świadczonych usług opiekuńczych, 3) liczba osób skierowanych do domów pomocy społecznej, 4) liczba osób objętych innymi usługami (ze wskazaniem ich rodzaju) 5) liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem w danym roku (np. wypożyczenie sprzętu rehabilitacyjnego, dofinansowanie do zakupu sprzętu rehabilitacyjnego i inne)
3	Wzmocnienie roli i funkcji rodziny oraz zapewnienie dzieciom i młodzieży właściwych warunków wychowania i rozwoju.	<ol style="list-style-type: none"> 1) liczba rodzin objętych „programem 500+” 2) liczba dzieci objętych „programem 500+” 3) liczba rodzin objętych gminnym programem wsparcia rodziny, 4) liczba osób korzystających z poradnictwa specjalistycznego, w tym rodzinnego, 5) liczba dzieci skierowanych do pieczy zastępczej (bez względu na formę pieczy) 6) liczba zatrudnianych asystentów rodziny, 7) liczba dzieci, którym umożliwiono powrót z pieczy zastępczej do rodzin biologicznych, 8) wysokość środków finansowych przeznaczonych na współfinansowanie pobytu dzieci w systemie pieczy zastępczej.
4	Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i ochrona osób doświadczających przemocy.	<ol style="list-style-type: none"> 1) liczba założonych Niebieskich Kart w roku kalendarzowym, 2) liczba osób dotkniętych przemocą kierowanych do Ośrodków Wsparcia, 3) liczba inicjatyw informacyjno-edukacyjnych na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej, liczba wniosków o ściganie sprawców przemocy 4) liczba wniosków o wszczęcie postępowania przygotowawczego.
5	Przeciwdziałanie alkoholizmowi, narkomanii i innym uzależnieniom.	<ol style="list-style-type: none"> 1) liczba osób objętych działaniami GKRPA 2) liczba osób objętych programami i projektami na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom, 3) liczba osób skierowanych do Zakładów Leczenia Uzależnień, 4) liczba inicjatyw społecznych w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi i narkomanii (kampanii informacyjnych, imprez plenerowych itp.)

6	Przeciwdziałanie bezrobociu oraz rozwój rynku pracy	<p>1) liczba osób skierowanych do pracy w ramach prac społecznie użytecznych lub innych form zatrudnienia wspieranego,</p> <p>2) liczba osób objętych Programami Aktywnej Integracji lub innymi we współpracy z PUP</p>
---	---	---

Zaproponowane wskaźniki stanowią zestaw najbardziej istotnych informacji niezbędnych do monitorowania postępu wdrażania strategii. Ich zakres może być uzupełniony o informacje i wskaźniki pojawiające się w realizowanych na obszarze Gminy programach i projektach lokalnych, a także o wskaźniki będące odzwierciedleniem działań statutowych i ustawowych podmiotów zajmujących się rozwiązywaniem problemów społecznych.

5.4. Monitoring realizacji celów i działań strategicznych

Monitoring realizacji celów strategicznych prowadzony zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. W okresie realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 raporty ewaluacyjne będą opracowywane w okresach trzyletnich. Pierwszy Raport zostanie opracowany na lata 2018-2020, kolejne raporty za kolejnych okresach. Ostatni zarazem końcowy Raport Ewaluacyjny zostanie opracowany za cały okres wdrażania strategii.

Ocena wdrażania działań Strategii prowadzona będzie w dwóch wymiarach. Po pierwsze – jako ocena wdrażania planowanych działań strategii pod względem ich ilości i zasięgu, po drugie – jako ocena charakteru zmian, które strategia wprowadza w życiu społecznym, a więc „czy? - i na ile?” wdrażane zmiany przyczyniły się do rozwiązania lokalnych problemów.

Efekt realizacji działań powinien być porównany z sytuacją wyjściową. Osiągnięcie celu strategicznego powinno pociągać za sobą pytanie jak utrzymać stan, który osiągnięto? Jak go umacniać i rozwijać?

Monitoring i ewaluacja prowadzona będzie na podstawie zastosowanych w trakcie wdrażania Strategii narzędzi, tj. programów, projektów, zadań statutowych oraz różnych przedsięwzięć wpisujących się w cele Strategii i mających wpływ na ich realizację.

W procesie monitorowania zostanie wykorzystane narzędzie stanowiące tabelaryczne zestawienie wydatków ponoszonych na realizację poszczególnych programów, projektów i innych działań. Propozycję (wzór) zestawienia stanowi załącznik Nr 1 do niniejszej strategii. Zakres zestawienia może być modyfikowany w zależności od potrzeb.

Na ostatnim etapie oceny Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 niezbędne będzie wyciągnięcie wniosków z realizacji oraz określenie rekomendacji na przyszłość, jako sugestii do planowania kolejnych działań społecznych.

6. Opis sposobu realizacji strategii oraz działań niezbędnych do osiągnięcia celów strategicznych

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 wdrażana będzie poprzez realizację programów, projektów, w tym projektów socjalnych oraz konkretnych zadań realizowanych przez podmioty i instytucje współdziałające na obszarze Gminy Tułowice z administracją samorządową.

Do najważniejszych narzędzi wdrażania Strategii należą opracowywane na konkretne przedziały czasowe:

- Gminne programy wspierania rodziny;
- Gminne programy przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie;
- Gminne programy profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych;
- Gminne programy przeciwdziałania narkomanii;
- Programy i projekty związane z przeciwdziałaniem bezrobociu i aktywizacją zawodową mieszkańców w tym Programy Aktywnej Integracji wdrażane we współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy;
- Gminne Programy Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi;
- Programy osłonowe adresowane do różnych kategorii społecznych w zależności od rozpoznanych potrzeb, w tym programy krajowe, których działania obejmują mieszkańców, np. Program 500+, Program „Za życiem”, Program „Karta Dużej Rodziny”, itp.
- Programy osłonowe adresowane do różnych kategorii społecznych w zależności od rozpoznanych potrzeb, w tym programy współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Działania mogą być realizowane na różnych poziomach począwszy od współpracy partnerskiej, aż po zlecenie realizacji zadań publicznych w trybie określonym przepisami prawa. W zleceniu zadań preferowane będą procedury oparte na przepisach ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, promujące działania miejscowych organizacji pożytku publicznego z zachowaniem zasad konkurencyjności i najwyższej jakości rezultatów.

Programy i projekty muszą być zbieżne z założeniami niniejszej Strategii oraz tak zaplanowane, aby wpisywały się w strukturę celu głównego strategii lub celów szczegółowych, zaś efekty realizacji programu lub projektu wpływały na osiągnięcie celu głównego strategii.

Za priorytetowe w realizacji celów strategicznych uznane będą programy i projekty wdrażane z zastosowaniem:

- metod partycypacyjnych - włączających interesariuszy społecznych (przedstawicieli społeczności lokalnych do podejmowania wspólnych działań społecznych,
- metod aktywizujących – włączających osoby z tzw. kategorii ryzyka (doświadczające problemów lub zagrożone wystąpieniem problemów) w zmianę ich trudnej sytuacji,
- metod integrujących – wzmacniających lokalne więzi społeczne w czasie wspólnych działań na rzecz osób z grup ryzyka oraz na rzecz dobrych praktyk,

- metod profilaktycznych – zapobiegających pojawianiu się trudnych sytuacji społecznych oraz minimalizujących przyczyny generujące takie sytuacje,
- metod niwelujących – rozwiązujących problemy, eliminujących niepożądane zjawiska lub sytuacje.

Niezależnie od metod wdrażania strategii, do realizacji celów strategicznych mogą przyczynić się wszystkie instytucje, organizacje i osoby bezpośrednio zaangażowane w wykonanie zadań, zarówno osoby reprezentujące instytucje Gminy Tułowice, jak i przedstawiciele organizacji pozarządowych, wolontariusze, przedsiębiorcy, mieszkańcy, sponsorzy i inne osoby.

7. Ramy finansowe strategii oraz źródła finansowania wydatków niezbędnych do osiągnięcia celów strategicznych

Polityka społeczna, zapobieganie ubożeniu społeczeństwa, przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu oraz przedsięwzięcia w zakresie rozwiązywania problemów społecznych obejmują jedną z ważniejszych sfer działania społecznego. Wśród zadań publicznych gminy obszar ten zajmuje priorytetowe miejsce, co dotychczas gwarantowało możliwość pozyskania środków na realizację zadań z zakresu szeroko rozumianej polityki społecznej i pomocy społecznej. Kierunki kształtowania polityki społecznej na najbliższe lata nie przewidują zasadniczych zmian w finansowaniu działań o charakterze socjalnym, co pozwala mieć gwarancję częściowego ich finansowania z budżetu państwa.

Nie bez znaczenia w całości kształcie finansowania działań Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 może być udział funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz innych źródeł zewnętrznych.

Największy udział w realizacji działań strategicznych przypada jednak funduszom samorządu Gminy Tułowice, wzmocnionym potencjałem innych podmiotów wspierających realizację zadań na rzecz mieszkańców Gminy. Środki finansowe niezbędne do wdrażania działań strategii mogą pochodzić ze środków na ustawową realizację zadań publicznych, statutową działalność instytucji i organizacji (np. organizacji pozarządowych) lub grantów pozyskanych na realizację konkretnych programów lub projektów.

Budżet na realizację Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 będzie szacowany w okresach rocznych, stosownie do obowiązujących w tym obszarze przepisów prawa. Zakłada się, że wydatki na realizację celów strategicznych oscylować będą corocznie w granicach zbliżonych do wydatków planowanych na 2018 rok.

Szczegółowe wartości wydatków niezbędnych do osiągnięcia celów strategii corocznie podlegają zatwierdzeniu przez Radę Gminy Tułowice, w trybie przewidzianym dla uchwalania budżetu Gminy.

8. Informacja i promocja wdrażania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028

Osiągnięciu celu głównego strategii towarzyszyć będzie informacja o wdrażaniu działań strategicznych, a strategia i wywołane przez nią zmiany staną się udziałem i własnością społeczności lokalnych.

Promocja działań strategicznych odbywać się będzie poprzez konsultacje społeczne, w tym dyskusje z udziałem przedstawicieli społeczności lokalnych tworzących Zespół ds. wdrażania i monitorowania strategii powołany przez Wójta Gminy, prezentację dobrych praktyk w zakresie rozwiązania problemów społecznych na poziomie społeczności lokalnych, na posiedzeniach przedmiotowych komisji Rady Gminy, sesjach Rady Gminy, konferencjach wewnętrznych i zewnętrznych oraz w lokalnych i regionalnych mediach.

Propagatorami zmiany społecznej będą nie tylko koordynatorzy strategii i podmioty odpowiedzialne za jej wdrożenie, ale także beneficjenci i adresaci działań, którzy w sposób bezpośredni będą odczuwać skutki zmian.

9. Zasady aktualizacji i wprowadzania zmian w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 jest wieloletnim dokumentem planistycznym i co do zasady nie powinna ulegać zmianom czy modyfikacji. W szczególności nie mogą ulegać zmianie cele Strategii oraz wskaźniki ich realizacji.

Ze względu na fakt, że Strategia określa obszar dynamiczny pod względem natężenia problemów społecznych, może podlegać jedynie aktualizacji mającej na celu odniesienie do okoliczności lub faktów, których istnienia nie można było przewidzieć na etapie projektowania dokumentu, lub które pojawiły się w trakcie wdrażania działań Strategii, np. nie występujące wcześniej problemy społeczne. Aktualizacja może nastąpić także w przypadku istotnych zmian w przepisach prawa regulujących zakres zadań samorządu gminy w zakresie rozwiązywania problemów społecznych oraz finansowania tych zadań z budżetu gminy.

Mając powyższe na względzie Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028 może być aktualizowana w następujących obszarach:

1. Diagnostycznym – jeśli na obszarze Gminy Tułowice pojawią się problemy społeczne nie istniejące w czasie opracowywania Strategii.
2. Planistycznym – jeśli w trakcie wdrażania Strategii okaże się, że pominięto działania istotne dla rozwiązywania istniejących problemów lub wystąpi konieczność zaplanowania działań dla nowych problemów, zdiagnozowanych w trakcie wdrażania Strategii.
3. Wdrożeniowym – jeśli w trakcie wdrażania Strategii okaże się, że zmienią się podmioty odpowiedzialne za wdrożenie konkretnych zadań lub zaplanowane działania okażą się nieadekwatne do potrzeb i należy je zastąpić innymi.

4. Ewaluacyjnym – jeśli w trakcie wdrażania Strategii zajdą istotne okoliczności mające wpływ na ocenę skuteczności planowanych działań.

Inicjatorem (wnioskodawcą) aktualizacji Strategii może być:

1. Osoba zarządzająca OPS w Tułowicach jako reprezentant podmiotu koordynującego wdrażanie Strategii.
2. Każdy z podmiotów partnerskich uczestniczących we wdrażaniu Strategii.
3. Podmiot zewnętrzny sprawujący nadzór i kontrolę nad działaniem Gminy Tułowice w obszarze rozwiązywania problemów społecznych.
4. Inny podmiot w uzasadnionych sytuacjach.

Aktualizacja Strategii może odbywać się nie częściej niż raz do roku, o ile zajdą okoliczności uzasadniające przeprowadzenie aktualizacji. Okres aktualizacji może być powiązany z okresem sprawozdawczym. Aktualizacja Strategii odbywa się w trybie przewidzianym dla jej uchwalenia.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tułowice na lata 2018-2028

<i>dzieci w pieczy i inne</i>									
Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i ochrona osób doświadczających przemocy <i>W zestawieniu należy uwzględnić między innymi wydatki na realizację programu przeciwdziałania przemocy i ochrony ofiar,</i>									
Przeciwdziałanie alkoholizmowi, narkomanii i innym uzależnieniom <i>W zestawieniu należy uwzględnić między innymi wydatki na realizację programu przeciwdziałania alkoholizmowi, programu przeciwdziałania narkomanii i inne</i>									
Przeciwdziałanie bezrobociu oraz rozwój rynku pracy <i>W zestawieniu należy uwzględnić między innymi wydatki na wdrażanie PAI oraz innych inicjatyw na rzecz bezrobotnych</i>									
Razem wydatki roczne na realizację poszczególnych celów strategii w tys. złotych									